

הרב יצחק יעקב פוקס

חג הפסח תשפ"ד - ליל הסדר אור ליום שלישי - ט"ו ניסן כולל דיני ומנהגי "ספירת העומר" והימים שבין פסח לעצרת

ממשיכים להרבות בשמחה - באדר ובניסן

ראשית דבר, "ממשיכים בעבודה זו, של הריבוי בשמחה, [משנכנס אדר] מיום ליום, על ידי התחדשות השמחה מדרגות רבות, ובכל דרגה תגדל הכרת הטוב לבורא, ותתרבינה הנדיבות והאהבה". (דברי הגר"א דסלר זצ"ל ב"מכתב מאליהו" חלק ב עמ' 125) גם בחלוף ימי הפורים, כל ימי אדר ואף בחודש ניסן כדברי רש"י תענית כ"ט ע"א: "מרבים בשמחה" – בימי אדר וניסן שנעשו בהם ניסים לישראל פורים ופסח".

פסח תשפ"ד, מתקיים בעיצומה של תקופה, בה בארצנו הקדושה, מתקיימות לצערנו מילות ה"הגדה של פסח" כפשוטן: "בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו", ו"לא אחד בלבד ע[ן]מד עלינו לכלותינו... בעוונותינו הרבים, טרם זכינו שיתקיים בנו "לשנה הבאה בני חורין", אולם, ולמרות הכול גם ובפרט, בפסח דהשתא, בכל מקום שנסב לשולחן הסדר, ביניהם אחינו, אנשי הצפון שיסבו בדרום... אנשי הדרום שיסבו בצפון.... גיבורי החיל, המוסרים נפשם על משמר עמנו וארצנו, שיסבו בשדות המערכה, כולנו נזעק בתחינה ובבקשה לבורא עולם, בעזרתך "אני ולא מלאך... אני ולא אחר" – אתה הקב"ה בכבודך ובעצמך, "שפוך חמתך אל הגויים... אשר בשמך לא קראו", ונתחזק כולנו יחד באמונה שלימה, כי אך ורק "הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם" – "כי לא ייטוש ד' עמו ונחלתו לא יעזוב" ו"לשנה הבאה בירושלים הבנויה" – נזכה להקריב את הפסח כהלכתו, בעליה לרגל ובשמחת החג השלימה, בביאת גואל צדק, במהרה.

בדפי ההלכה המוגשים בפניכם, בס"ד, הוספות רבות, הדרכה והנחיות לקיום פסח תשפ"ד כהלכתו, כולל דרישות ההלכה לניקיון הבית לאחר עוד חודש העיבור עם חמץ... הכנת המטבח מכשיריו וכליו. פירוט המוצרים, המאכלים, התרופות ותכשירי הניקוי והקוסמטיקה [כולל חברות בכשרות למהדרין שנוספו לקראת תשפ"ד], דיני בדיקה, ביעור ביטול ומכירת החמץ, ידיעות נחוצות אודות "מצות ללא גלוטן" ודיני "מצה שרויה", "קטניות", עריכת ליל הסדר כהלכתו - ככל חוקותיו ומשפטיו, דיני יום טוב, חול המועד שמחת החג והלכות "חמץ שעבר עליו הפסח" – ההלכות כולן, על פי שיטות ומנהגי העדות השונות – יחד שבטי ישראל.

"שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום" (שו"ע תכ"ט, א)

מבאר "בית יוסף": א. הלכות הפסח מרובות ומורכבות, כללים ופרטים, ויש ללמדן לבררן ולשנן במשך שלשים יום לפני החג. ואכן, לשיטת כמה מהראשונים, חיוב ללמוד לעצמו וללמד לאחרים דיני פסח בל"ימים אלו (ביאור הלכה ד"ה דורשין וכו'). והנאמר "תיקן להם משה לישראל שיהיו דורשים הלכות פסח בפסח (מגילה לב), היינו לדרוש בפסח, בטעמים, מדוע נצטוונו במצוות החג, וכמובן, בהלכות יום טוב. ב. הנאמר "שואלין ודורשין" היינו, לעניין תלמיד השואל, כידוע, בכל ימות השנה, תלמיד השואל בשיעור שאלה שאינה כעניין הנלמד, אין הרב צריך לענות לשאלה בשיעור, משום שהדבר עלול לבלבל את השומעים ומסיח דעתם מנושא השיעור. ואף אין זה דרך ארץ. לשאול שאלה שלא כעניין הנלמד. אמנם, בכל שיעור הנמסר מלאחר פורים, בכל נושא שהוא, כאשר נשאלת שאלה הקשורה לפסח - נחשבת "כעניין", ויש לענות עליה בשיעור.

שלוש השלכות מעשיות ל"שלושים יום שקודם לפסח"

1. חובת זהירות עם החמץ - משנה ברורה סוף סי' תלו: "כתבו האחרונים, כל שלשים יום צריך לעיין בכל דבר שעושים, שלא יישאר בו חמץ באופן שלא יוכל להסירו בנקל לפסח". הלכה למעשה: א. יש מפסיקים

לאכול בחדרי שינה או ברכב. ב. אין אוכלים מעל ספר פתוח. ג. מגלגלים השטיחים. ד. בפקלאך ששולחים עם ילדים לבית הכנסת, עדיף לשים פופקורן, דוריטוס או במבה ולא ביסלי או בייגלאך שהם חמץ גמור.

2. **הקדמת בדיקת חמץ - חוק יעקב תלג**, שו"ע הרב והגר"א שם: מפורים ניתן להקדים בדיקת חמץ בארון או חדר, בתום הניקוי, **בלילה** – לאור נר או פנס. **ביום מואר** – לאור השמש, אם מאירה את המקום ("אכסדרה נבדקת לאורה" רמב"ם חו"מ ב, ד) **בלא ברכה ובלא הנחת פתיתים**, שהרי זה לפני ליל יד. ואם שוב לא יכניסו לשם חמץ, המקום בדוק. ותמיד ישאר חדר או מקום שלא נבדק, לזכות בברכה בליל י"ד ניסן.

3. **חובת בדיקה לעוזבים את ביתם - שולחן ערוך תלו, א - ב:** העוזבים את ביתם לאחר פורים, אפילו יחזרו לאחר פסח, חייבים בבדיקת חמץ כדין, בלילה לפני נסיעתם (אם הוא לפני ליל י"ד – **בלא ברכה**) או ימנו מי שיבדוק בביתם בליל הבדיקה בשליחותם. **אמנם**, "היוצא מביתו קודם ל" יום לפני הפסח, [לפני פורים] להיות במקום אחר עד לאחר ימי הפסח, ואפילו בתוך העיר, כגון שהלך להוריו, ויודע **בוודאי** שלא יחזור לביתו כל החג, **אין צריך לבדוק** בלילה שלפני יציאתו, או לחזור לביתו לבדוק בליל י"ד, שנכלל בדין היוצא בשירא, קודם שלשים יום, שאין זקוק לבער (הוראת מרן הגרש"ז איערבך זצ"ל במעדני שלמה עמ' ד).

תוכן העניינים

ערב פסח, זמני החמץ	עמ' 24	החובה לניקיון הבית	עמ' 3
עובדים זרים בפסח	עמ' 23	ניקיון הבית בערבי שבתות	עמ' 3
אלמנטים אורתודנטיים	עמ' 25	ניקיון לפסח על ידי גויים	עמ' 4
ההכנות לסדר	עמ' 27	שמירת הכוחות לסדר והחג	עמ' 4
ליל הפסח	עמ' 29	מהו חמץ, וכיצד נאסר ?	עמ' 4
סדר פסח כהלכתו	עמ' 30	הקטניות בפסח	עמ' 5
שחרית ותפילת טל	עמ' 35	לקראת ניסן	עמ' 8
הלכות יום טוב	עמ' 36	דיני חודש ניסן	עמ' 8
מצה שרויה	עמ' 38	ברכת האילנות	עמ' 9
מוצאי חג ראשון	עמ' 39	בדיקת ספרים ו"גניזה"	עמ' 10
ספירת העומר	עמ' 39	תכשירים, חומרים וכלים	עמ' 12
דיני חול המועד	עמ' 41	כלים חד-פעמיים	עמ' 12
שביעי של פסח	עמ' 44	איפור וקוסמטיקה	עמ' 13
חלת המפתח	עמ' 44	כשרות הסיגריות	עמ' 14
חמץ שעבר עליו הפסח	עמ' 43	תרופות לפסח	עמ' 15
מצה לאחר הפסח	עמ' 40	הקניות לפסח	עמ' 16
מנהגי הספירה	עמ' 48	הכנת המטבח	עמ' 17
פסח שני	עמ' 50	שבת הגדול	עמ' 20
ל"ג בעומר	עמ' 51	בדיקה ביטול ושריפת חמץ	עמ' 21

החובה, ומידת המאמץ המתבקשים לניקוי הבית לפסח

ביראה, באהבה, בשמחה וברוגע

דברי הגאון הקדוש רבי קלונימוס קלמיש מפיאסענצא זיע"א באחד ממאמריו ב"חובת התלמידים: "קדושינו ז"ל אמרו, שחג הפסח בחינת אהבה, לפי שהאדם מרגיש בעליל את כל מצוות הפסח, זהירותיו ודקדוקיו, ומתוך חביבות ואהבה, רץ בכל כוחו, הבן [והבת], לקיים מצוות האב... רוצה הוא לכנס כל כולו לחורים ולסדקים, קופץ הוא על התנור, מכניע ודוחק עצמו אל תחת למיטה, כי הלב עורג ודעתו אינה מתקררת, ומעתה כמעט קשה לו כבר לדבר דברים שאינם מענייני הפסח, להגעיל הכלים, לקנות עוד מה על פסח... זהו כל דבוריו ומחשבותיו ובכולו שקוע הוא בהפסח".

כתב שו"ת הרדב"ז ג, תקמ"ו: "ומה שנהגו אמותינו מאז ומעולם להרבות בעסק זה יותר מן הנצרך באמת, על פי שאמרו במדרשות, כי חמץ בפסח "שאר שבעיסה" וכלה גרש יגרשנו מכל מבואותינו וסתרי לבנו ויחפשו בחורים ובסדקים". אכן, ערבי פסחים הינם ימים קדושים, בהם כל נפש יהודית מתעלה, בהתאם לדרגתה, "כי ידוע הדבר ואמת, שכל האדם נפעל כפי פעולותיו" (ספר החינוך מצווה ט"ז), ותוך כדי העמל, היגיעה והטרחה המרובה, חשים כולם בפועל, שיחד עם הניקיון הגשמי, בד בבד עם המירוק והקצוץ של הכלים, והחיפוש הבלתי-נלאה אחר כל פירור חמץ – מתנקה גם כן הנפש, ניקיון רוחני – "כבולעו כך פולטו".

"סוף מעשה במחשבה תחילה"

מן הראוי, לערוך רשימות מפורטות, לסדר הניקיונות החיוניים באמת לקראת הפסח, פירוט הקניות הנחוצות לחג, ותכנון של ביצוע המשימות השונות, בשיתוף פעולה, של בני הבית, באופן של "איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק", זאת, יחד עם שמירה על סדרי הלימוד הקבועים, בפרט בעת הזאת, בה עם ישראל זקוק ביותר לזכות לימוד התורה: ובכלל זה, הקפדה על אמירת תהלים היומית, לימוד דף היומי והלכה יומית וכו' לימודי המוסר והחסידות - תמידין כסדרם, כל אלה, יבטיחו בס"ד פסח כשר, ומלא שמחה של מצוה, במרץ בהתלהבות ובחינוניות, לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו.

לבישת סינר של נשים על ידי גבר

בנים ובעלים שמלאם ליבם להשתלב בעבודת הבית וניקיונו לפסח, ואף "טומנים ידם בצלחות" ובסירים - **רשאים לחגור סינר** הנמצא במטבח, אף שבדרך כלל נחגר על ידי אמותיהם או נשותיהם, שכבר כתב "דרכי תשובה" (יו"ד קפ"ב, י"ג) בשם המהריק"ש שמלבוש השווה בצורתו לאנשים ולנשים - **אין בו איסור "לא ילבש"** וכן כתבו לעניין לבישת סינר על ידי איש בשערים מצוינים בהלכה ה, עמ' קס"ח ושו"ת ישכיל עבדי ה יו"ד, כ. ואכן, בשו"ת רבבות אפרים ד, רי"ב שאין הסינר נועד ליופי ולקישוט, אלא למנוע לכלוך והרטבת הבגדים. ואף שבדרך כלל בבית, הסינר בגד של אישה, כתב יד"נ הרב אלחנן נפתלי פרינץ שליט"א בשו"ת אבני חפץ ז, ק"ל: "רבים הגברים המסייעים בעבודת המטבח בכלל, ובבישולים בפרט, במיוחד כשבאים אורחים, ובוודאי בערבי פסחים, ולא ניתן לומר שהניקיונות והבישולים, רק בטבע הנשים".

ניקיונות בערבי שבתות שלפני הפסח

העושה מלאכת **קבע** בערב שבת מזמן מנחה **קטנה** ומעלה **אינו רואה סימן ברכה פרט** למלאכות המותרות אף לאחר מכן, כגון לכבוד שבת (שו"ע רנ"א, ט"ו מ"ב וכה"ח). **זמן "מנחה קטנה", בערבי השבתות שלפני פסח תשפ"ד - "שמיני" - 4:23 "תזריע" - 4:25 "מצורע" "שבת הגדול" - 4:27**

הלכה למעשה: נראה כיון ש"מלאכות ארעי שאין בהן שיהיו" [שאינן נמשכים בעשייתן מבלי לשים לב לזמן] – מותרות. מסתבר שניקוי וסידור ארונות וקיפול בגדים, שאיבת אבק, שטיפת כלים, משחקים וחפצים - מותרים. ובתנאי, שישאר **זמן מספיק להתארגן ולהיכנס לשבת בזמן כראוי, אבל** צביעה, כיבוס וילונות ומפות וכדומה, תיקוני רהיטים ופירוק מכשירים חשמליים וחיבורם מחדש בפרט בעזרת מכשור מקצועי-נחשבות **מלאכות קבע, ואסורות**, מזמן מנחה קטנה, אף שהן לקראת הפסח.

הערה: כתב בספר "פסקי תשובות": "על ידי נוכרי, לא מצאנו לאסור עשיית מלאכה מכל סוג שהיא, עד כניסת השבת ממש, ובלבד שישאירו הבית נקי ומסודר כראוי לכבוד השבת.

ניקוי הבית לפסח על ידי שאינם יהודים

נוכרי אף שאינו יכול לשמש כשליח לבדיקת חמץ עבור ישראל, אבל אם תפקידו לעסוק בניקוי הבית ואף מקבל שכר על עבודתו זו - נאמן הוא על הניקיון, כיון "דאמנקהותא קפדי" [מקפידים הם למלא תפקידם ולנקות באופן הנדרש מהם]. ואת הבדיקה, יעשו בעלי הבית. אבל יש להימנע מלתת לנוכרי לשרוף עבור ישראל את החמץ (ראה משנ"ב תלב, ח ותמו, ז ושער הציון). ואכן, כל ענייני פסח לא יעשו על ידי גוי (מ"ב תסז, פח בשם ספר התניא ועי' שם בפמ"ג א"א, לז).

שמירת הכוחות לליל הסדר ולחג החרות

מדברי מרן הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל בנוגע לניקוי והכנת הבית לפסח בימינו

נראה, כי נתפסנו בימינו במלכודת. אמנם, הבית המודרני הממוצע, גדול יותר מאשר בעבר, רהיטים, כלים ובגדים למכביר ממלאים את הבית, אבל, מאידך, המרצפות עשויות כיום מאבן, ולא כבעבר כאשר רצפת העץ או העפר דרשה קרצוף וניקיון יסודי, בכל חריץ וסדק, הארונות והשולחנות מצופים בלכה או בפורמייקה שלא כבעבר, שהיו עשויים מעץ גלמי, עובדה שדרשה לקראת הפסח, גירוד וקרצוף ולעיתים אף שיוף, בכדי להבטיח שאף פירור אוכל לא נותר בסדקים. בימינו, לרשות עקרת הבית עומדים מכשירי וחומרי ניקיון שלא היו מצויים בעבר [שואב אבק ומפשירי שומנים]. למרות כל זאת, הלחץ והמתח המלווים את עבודות ניקיון הפסח, הגיעו לדרגות בלתי הכרחיות ואף מיותרות... עקרת הבית הופכת להיות פקעת עצבים ואינה מסוגלת ליהנות משמחת יום טוב של הפסח ומתקשה להשתתף במצוות ובחיובים בליל הסדר... ומכיוון שעל האישה להגיע לליל הסדר נינוחה וערנית כדי לקיים מצוותיה עם כל שאר בני המשפחה, על כן ברור שביצוע החובות של ערב הפסח, צריך להיות מחושב ביחס לחובות החג עצמו.

אין לבטל מנהגים שהועברו בכלל ישראל מדור לדור, אך ישנם הנהגות שונות שנשים לקחו על עצמן כיום, שאינם המשך למסורת ולמנהגים מדורות עברו, לדוגמא, אם אדם אינו מוכר את החמץ שברשותו, כמובן שהוא חייב לנקות היטב את כל כליו ולבדקם מכל חמץ שנשאר עליהם, או לפסול את החמץ בחומרים חריפים מלהיות ראוי למאכל, כפי תקנת חכמים שחייבו בדיקת חמץ וביעורו, [שהרי אינו מוכר חמץ, וכשישתמש אחרי הפסח, במעבד מזון, בתנור ובתבניות שלא נוקו לחלוטין, יעבור באיסור חמץ שעבר עליו הפסח, שאסור אפילו בפחות מכזית באכילה ובהנאה]. אבל אם החמץ נמכר, כמו שנוהגים כולם כיום, אם כן, אין הכרחי כבר קרצוף הסיירים המחבתות, הצלחות וכדומה, אשר ממילא מאוחסנים בארונות סגורים, צריך לדעת כי בחומרות אלו, יש סכנה גדולה לגרימת קולות רבות, ולעיתים אף לביטול מצוות היום - חיובים מן התורה ומדרבנן, שהנשים חייבות בהן בפסח כמו האנשים, ובמיוחד בשולחן הסדר.

ידיעות יסודיות ובסיסיות לכל הבא להכין ביתו לקראת הפסח

מהו "חמץ" ?

כל המכיל את אחד מחמשת מיני דגן: חיטים, שעורים, כוסמין, שיפון ושיבולת שועל. באנגלית: wheat, barley, spelt, rye and oats ברוסית: פֶּשְׁנִיצָה, יֶטְצְמִין, פּוּלְבָה, רוֹז, גֶּרְקוּלֶס בספרדית: טְרִיגוֹ, סוֹדָה, אֶפְסֶלְטָה, סֶנְטֶנו, אֶמְנָה ובהונגרית: בּוֹז'ה, ערפה, טונקוה בּוֹז'ה, הוידנה, זָאָב

כמו כן, כשמופיעים ברשימת הרכיבים, הדברים הבאים: 1. "עמילנים" [-סתם, ללא פירוט: "עמילן תירס", "עמילן תפוחי אדמה" וכדומה] 2. "דגנים" 3. "לתת" 4. "דקסטרזה" 5. "גלוטן". – המזון מכיל חמץ.

דוגמאות לחמץ גמור סולת, קוסקוס, בורגול, גרנולה, בירה, ויסקי, שקדי מרק, דברי מאפה, מציות, קרקרים, וופלות, בייג'ל וחטיפים מחמשת מיני דגן, שמרי בירה, ביסלי, ממתיקים מלאכותיים (סורביטול,

אספרייטיים) פרט לסוכרלוז, ויטמין E מקורי, תחליפי קפה, וכן רוב רובם של סוגי הוודקה ובפרט "וודקה אבסולוט" – כל אלו חמץ גמור. לשאלת רבים: "לציטין" וכן "לפתית" כיום, אינם חמץ, מפני שאינם מופקים מחיטה אלא רק מסויה ומרכיבי שמן חמניות על כן אינם חמץ

מצרכי מזון בהכשר "בד"צ העדה החרדית" שאינם מכילים חמץ כלל, כל ימות השנה

אבקות אפיה, אגוזים – כל הסוגים, אורז, אינסטנט פודינג – כל הטעמים, במבה, ג'לי, גריסי פנינה [נאמר לי ע"י רבני מחלקת הכשרות בבד"צ העדה החרדית, שבתהליך הקילוף והשיוף של השעורה להפוך ל"גריסי פנינה" בכל השלבים, אין כלל הימצאות של מים], דבש, דגים טריים, דייסת קורנפלור לתינוקות (מיועדת לאלרגיים לגלוטן), חומץ, חרדל, חילבה (גרגרנית), סוכריות ומקלוני טופי (כל הסוגים), טחינה, יין מיקבי הארץ, מיונז, מרגרינה, סוכר וניל, סילאן, קטשופ, קפה נמס ומגורען, קקאו, קצפת רי'ץ, ריבות, שוקולית, שמרים טריים ויבשים, שלגוני קרח, תה.

על כן, אין כל צורך, אף למחמירים, להוציא מהבית את כל המוצרים הנ"ל ולהשליכם לאשפה, כדאי תמיד לזכור, שקיים בתורתנו איסור "בל תשחית" !!! ולאחר ניקוי חיצוני ניתן לשמרם בארון נעול בפסח. אין צורך, ואף אינם נכללים במכירת החמץ – מוכרים אך ורק חמץ!

כמובן שכל מוצר שאין עליו כשרות לפסח למהדרין אין צרכים בפסח, גם אם אינו מכיל חמץ!!!

כיצד נאסר עלינו החמץ - חמישה ציווים נאמרו לעניין איסור חמץ בתורה

א. איסור אכילה – "כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל" (שמות י"ב, ט"ו) באכילת כזית ובמזיד.

ב. איסור הנאה – "ולא יאכל חמץ" (שמות י"ג, ג). **דוגמאות: 1.** אסור להאכיל חמץ לבעלי חיים (תרנגולים, כלב, תוכי, דגים) **2.** אסור להשתמש בדבק חמץ – דבק שקדים. **3.** תמונות נוי המכילות חיטה חנוטה, פסטה. יש להטמין בארון. **4.** מניות בחברות המייצרות ויסקי או בירה יש למכור לגוי לפסח. (שו"ת מנחת יצחק ח"א) **5.** בעל מכולת אסור לקבל תשלום בפסח על חמץ שמכר לפני החג והחמץ קיים (עובדים זרים שקנו בהקפה, חמץ לימי הפסח, ומעבידם בא לפרוע במועד) משום חילופי חמץ – שו"ע תנ ושו"ת שבט הקהתי ב, בהקפה. **6.** אסור להריח בפסח פת של גוי שמא יבוא לאוכלו – שו"ע תמ"ג, ב ורמ"א, הגר מעל מאפיה של גויים, אל יריח בריח הפת בכוונה ליהנות – שו"ת מהרש"ם. ומרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בדרכו לכותל המערבי, בעוברם ליד דוכני פיתות בני ישמעאל, ביקש תמיד לעבור לצידה השני של הדרך.

ג. לא יראה – "ולא יראה לך שאר" (דברים ט"ז, ד) אסור שייראה בפסח חמץ השייך לך (פרט לנמכר לגוי).

ד. בל ימצא – "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם" (שמות י"ב, י"ט). **דוגמאות: 1.** אסור שיהיה חמץ שייך לישראל בפסח, אפילו נמצא בתיק בבוידעם ואפילו במקום העבודה, בשולחן או ארונית השייכים לו. **2.** בבית משותף כששכן שאינו שומר מצוות עלול להניח בפח האשפה בפסח חמץ. יש לומר גילוי דעת בערב פסח: "אין אנו מעוניינים שחצרנו תזכה לנו בחמץ שיונח בו בפסח" (הגרש"ז אויערבך והגר"ע יוסף זצ"ל). **3.** הרואה חמץ במקום ציבורי או במקום הפקר לא ירימנו, ואם החמץ מהוה מכשול, יש לסלקו ברגל או במקל, שאם ירימנו - יזכה בו ויעבור בבל ימצא (שו"ת הריב"ש סי' מתא הובא בביה"ל תמו). **4.** המתארחים במלון או טסים בחברת טיסה שמגישים חמץ, עליהם להצהיר, שמשלמים עבור הלינה והטיסה ולא עבור המזון שלרשותם. **ה.** "תשביתו שאור מבתיכם" (שמות י"ב, ט"ו).

כדי שלא להיכשל חלילה באיסורים הנ"ל ולקיים מצות "תשביתו" כהלכתה, מקיים עם ישראל, בפועל, **בדיקה, ביעור, ביטול ומכירת החמץ** – כמפורט בהרחבה להלן.

הקטניות בפסח

מקור האיסור: בדברי רבינו פרץ בהגהות הסמ"ק הובאו דבריו במרדכי סי' תקפח, ובשולחן ערוך או"ח תנג, א: "אורז ושאר מיני קטניות, אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל" **מאידך**, הרמ"א פסק: ואנו בני האשכנזים נהגו להחמיר ומכל מקום, מותר להשהות קטניות בבית (תרומת הדשן א, קיג) ומותר להדליק בשמן הנעשה מקטניות. אמנם כן, מנהג בכל קהילות אשכנז שלא לאכול קטניות בימי הפסח אף שאינם מחמשת מיני דגן (רמ"א תנ"ג, א עפ"י מהרי"ל, כ"ה) אבל מותר להאכילם לבעלי חיים (מג"א תנ"ג, ג).

שלושה טעמים עיקריים נתנו למנהג: א. מפני הדמיון שבין מיני דגן וקטניות, שהם גרגירים שנאספים ונשמרים באותם המחסנים לתקופות ארוכות, יש חשש שמא יתערבו במיני הקטניות גרגירים של חיטים ושעורים, וכשיבשלו את הקטניות החיטים המעורבות בהן יחמיצו. **ב.** הואיל ונמכרים כל השנה באותם מקומות, ונשקלים ונארזים בשקים זהים זה בצד זה, חששו שמא יחליפו ביניהם תוך כדי מכירתם. **ג.** כיון שגם מיני קטניות רגילים לעשות קמח [קמח אורז, תירס, דוחן וכיום חומוס] יש חשש שמא יראו שמבשלים ואופים מאכלים מקמח של קטניות בלא זהירות שיחמיץ, יטעו ויבשלו קמח של מיני דגן ויחמיץ ח"ו.

הלכה למעשה: לבני אשכנז אין להקל באיסור הקטניות, והמקל פורץ גדר, ועובר באיסור "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" אמנם במשנה ברורה שם, ז בשם החיי אדם והיעב"ץ שכשאינו לו מה לאכול או לחולה, ולצורך תינוקות, שזה מאכלם, מותר לבשל קטניות – כדלהלן.

מנהג בני ספרד כתב השו"ע תנ"ג, א: "אבל .. אורז ושאר מיני קטניות...אינם באים לידי חמוץ, ומותר לעשות מהם תבשיל". אמנם בחלק מקהילות ספרד, ובעיקר במרוקו נהגו שלא לאכול אורז, ויש שאף לא אכלו שאר קטניות, כלשון הפרי חדש והחיד"א בברכי יוסף ובספרו טוב עין ט, ו: "רבים ושלמים מיראי ד' נוהגים שלא לאכול אורז ועוד מיני קטניות יבשים בפסח, מפני שהיה מעשה, שלאחר שבררו את האורז כמה פעמים, שוב נמצאה חיטה בתבשיל" ובשו"ת לב חיים ב, צ"ד: "וכן נהגו באיזמיר שלא לאכול אורז". ובבן איש חי (א) צו מ"א: "ובבגדאד רבים מבעלי בתים נהגו שלא לאכול אורז בפסח", ולנוהגים לאכול, הורו שיבדקו אותו שלש פעמים, ויש שכתבו לחולטו ברותחים קודם הבישול ואף הגר"ע יוסף צ"ל כתב בחזון עובדיה דף נ"ג: "ויש מהספרדים יראי ד' שאינם אוכלים" ובכף החיים תנ"ג, ו שכמה מפוסקי ספרד החמירו בקטניות.

יש לציין, שישנם מיני תבלינים, ככמון, כורכום וחילבה, שפעמים רבות מעורבים בהם מיני דגן, ובלא בדיקה מדוקדקת והכשר למהדרין, אפילו לאוכלי קטניות אסור לאוכלם.

הגדרת הקטניות המצויות

כל גרעיני זרע שזורעים ומצמיחים גרעינים כמותם, והזרע נאכל בלא שנוסף עליו בשר [בשונה מעגבניות ומלפפונים וכדומה] והוא **מפרי האדמה ואין גדל על העץ** - הרי הוא בכלל הקטניות (רמב"ם כלאים א, ח). **ואלו הן הקטניות המצויות:** אורז, אפונה, דוחן, **חומוס** [לא נאכל על ידי רבות מהעדות, מפני שנקרא "חימצה"], חילבה, חמניות [גרעינים שחורים], חרדל, כוסמת, כרכום, [בשונה מ"כורכום" שהוא ירק עלי שממנו מכינים תבלין, ואינו קטניות], לוביה, סויה, עדשים, ספיר, פול, פלסילוס [תורמוס צהוב], פרג, פשתן, פופקורן, קורנפלוור, קימל, כמון, קינואה, קנבוס, רעפס, שוש, שעועית, שומשום, תורמוס ותורמוס תרבותי, תירס, תילתן ותמרינד הודי (ראה ספר "סדר פסח כהלכתו" ט"ז, ג).

"פיסטוק חלבי", המשווק בהכשר למהדרין לפסח - מותר באכילה, מפני שגדל על עץ (הגרצ"פ פרנק צ"ל מקראי קדש ב, ב בשם עצי הלבנון וראה ספר "אשרי האיש" פסקי הגר"ש אלישיב צ"ל בעריכת הרה"ג יחזקאל פיינהנדר שליט"א מועדים נט, ג), ולמעשה כיום בדרך כלל, אינם נמכרים עם הכשר למהדרין לפסח, ואין נהג לאכלם. **זהירות מיוחדת נדרשת לאוכלי הקטניות**, לקנותם במקום בו הוכשרו התנורים לקליית הפיצוחים לפסח. ויש להזכיר לטובה חנויות פיצוחים שאינם משתמשים בקמח דגנים להדבקת המלח בפיצוחים – כל ימות השנה, לשומרם ראויים לקלייה לפסח..

שמן קטניות: יש אומרים, ש**שמן קטניות** אינו בכלל איסור קטניות (עי' מהרש"ך א, קפג ובבאר יצחק, יא). ואם נעשה קודם פסח, לאחר שנברר מדגן וגם לא נשרו הקטניות במים – **מותר לאכלו**. ויש שאסרו כל שמן שמקטניות, והמנהג הנפוץ לא לאכול חוץ משמן בוטנים וכותנה,

שמן כותנה: דעת רוב הפוסקים להתירו, שאינו קטניות, והגר"ח סולובייציק מבריסק, התיר שמן צמר גפן. וכן כתב במנחת פתים בהוספות לסי' תנ"ג. (ראה מקראי קדש ב, ס). וכן התיר הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל. והוסיף, שבכל מקום ינהגו כמנהגם. ובהליכות שלמה ד, יז שהמנהג בא"י להימנע משימוש בשמן כותנה, וכן כתב הגריש"א זצ"ל בקובץ תשובות ג, פא. וכאמור, מותר להדליק נרות בשמן קטניות (רמ"א תנ"ג, א).

קטניות לתינוק ולחולה

חולה שאין בו סכנה, הנזקק לכך לצורך מאכלו - מותר לבשל לו קטניות (ראה משנ"ב תנ"ג, ז) ובכלל זה **תינוקות** שאינם רגילים במאכל אחר וכתב החזון איש נ"ט, ד שאם יש חשש כל שהוא ששינוי מאכל התינוק יגרום לו לקלקול קיבה, מותר אף לחלל שבת כדי למנוע זאת. **אמנם**, יש להעדיף שאר מיני קטניות [דייסת קורנפלור מקמח תירס וכדומה] מאשר אורז דוחן וכוסמת, שהם דומים יותר לחמשת מיני דגן (מ"ב שם). **הערה:** נוהגים לייחד כלים מיוחדים בהם מבשלים לתינוק ולחולה (כה"ח, כז שו"ת מהר"ם שיק, סוס"י רמ"א). כמו כן, יבררום יפה יפה, שלא יתערבו בהם מיני דגן.

שימוש בכלי שבשלו בו קטניות

עברו 24 שעות מאז בישלו בסיר, קטניות שנבררו מחמץ - מותר לכתחילה לבשל בו מאכלי פסח. **ובדיעבד**, אף אם בישלו בו בתוך הזמן, מזון לפסח - התבשיל מותר באכילה (כף החיים שם, כ"ז בשם חוקת הפסח, ובקובץ תשובות ג, פא). **אמנם, יש לציין**, שלדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל אין להקל לבשל בסיר כזה, אלא בהפסד גדול (הליכות שלמה ד, הערה 102).

התערבבו קטניות בתבשיל של פסח

גרגיר קטניות נפל לקדרה או לתבשיל, לא אוסרים את התבשיל ו"פשוט שאין אוסרים בדיעבד" (שו"ע תנ"ג, א). ודי שיהא רוב בתבשיל כנגד הקטניות (מ"ב שם, ט באר היטב, שם). **מכל מקום**, אף כשיש רוב, להוציא את הקטניות עצמן ולזרקן (ח"י אדם קכז, א וראה שדי חמד מערכת ח"מ ו, ד). ואם לא ניכרים בעין – **אין צורך**. ויש שהחמיר שכשקטנית עשויה **לטעם או לריח** - נאסר התבשיל (שו"ע הרב תס"ד, ב).

המתארחים בבית שאוכלים קטניות

המתארח בבית שנוהגים היתר בקטניות - אם בתבשיל המוגש לו, אין קטניות - **רשאי לאכול**, אפילו בכלים שנעשה בהם שימוש בקטניות, באותו יום (כף החיים תנ"ג, כ"ז שו"ת זרע אמת ג, או"ח, מ"ח). **אמנם** לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל אם הכלי בן יומו, אין להתיר אלא בדיעבד (קובץ תשובות ח"א).

בני עדות שונות הנשואים זה לזה

בת עדות ספרד הנשואה לאשכנזי - נוהגת **כבעלה** ואסורה בקטניות, אלא אם כן, בעלה אינו מקפיד (תשב"ץ ג, קע"ט שו"ת רב פעלים ג, ל ושו"ת פנים מאירות ב, קכ"א). מכל מקום, רשאית היא לבשל קטניות לצורך הוריה כשהיא בביתם (הגדת חזון עובדיה ב, דיני אכילת הקטניות) **בת אשכנז הנישאת לבן ספרד**, אם רוצה בכך בעלה, רשאית לנהוג מעתה בהיתר הקטניות, מפני שהולכת אחר בעלה בכל העניינים, ולא נתקנה הגזרה במקום צער או פגיעה בשלום בית, שהוא כבאונס, **מכל מקום**, יש מחמירים, וחוששים לפגיעה במנהג אבותיה וצריכה התרה (ראה שו"ת מנחת יצחק ד, פ"ג-פ"ד עפ"י שדי חמד ושו"ת חת"ס או"ח, קכ"ב) ויש שכתב, שאינה צריכה התרה, שעצם נישואיה הפקיעו את מנהגה (אגרות משה או"ח א, קמ"ח). ואם המשיכה לנהוג בבית בעלה כמנהג אביה בהסכמת בעלה, ואחר זמן רוצה לשנות – **צריכה התרה** (הליכו"ש ד, הערה 120).

לקראת ניסן

שבת פרשת "שמיני" ו"פרשת החודש" "מברכים חודש ניסן"

הדלקת הנרות: ירושלים – 6:26 במרכז – 6:38 בצפון – 6:24 בדרום – 6:43

מוציאים שני ספרי תורה, בראשון קוראים פרשת השבוע "שמיני" ובשני מספר שמות פרק יב, א "החודש הזה לכם וגו' " ובמ"ב תרפה: "קורין פרשת החודש בשבת הסמוכה לר"ח ניסן, כדי לקדש חודש ניסן וכו' אבל אין זה עיקר הקידוש, כי עיקר הקידוש הוא בעת ראיית הלבנה שמקדשין אותו בית דין, ואין הקריאה הזו אלא מדרבנן לזיכרון" **ההפטרה:** "כל העם וגו' כה אמר ד' " (יחזקאל מה, טז – מו, יח).

ברכת חודש ניסן

המולד כנהוג להכריז – **ליל שלישי** שעה **10 57** דקות ו **7** חלקים. ראש חודש ניסן ביום **שלישי** הבעל"ט ואף שבסוף ספר "אשי ישראל" הערה בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שבנוסח "יחדשהו וכו' " אומרים **"ולגשמים בעתם"**, כיון שעד הפסח הוא עדיין זמן גשמים, בלוח "בינה לעיתים" שבמכתבים חדשים, חזר בו הגר"ח זצ"ל מהערתו זו. **ובני ספרד**, יש מוסיפים: **"ולטללי ברכה"** שמפסח זמן הטל (הגהות איש מצליח לבן איש חי).

אין אומרים **אב הרחמים** ואין מזכירים נשמות ואומרים **צדקתך וגו'** במנחה

ערב ראש חודש ניסן

יום שני כ"ט אדר, ערב ראש חודש - **"יום כיפור קטן"**. **תענית ערב ראש חודש:** בראש חודש ניסן ואב, דעת כף החיים, החיד"א ובן איש חי, שאין להקפיד על המולד ומתענים בערב ראש חודש, משום שר"ח ניסן ואב הם עצמם תענית צדיקים כמבואר בשו"ע תקפ, ב. וכבר הובא במשנ"ב תיז ד: "כתבו הספרים, שאף מי שאינו מתענה, מכל מקום, יראה לעשות תשובה ביום זה, ולתקן את כל אשר עוות בזה החודש, מאחר שהוא יום אחרון של כל חודש, כמו ערב ראש השנה מכל שנה, ואז בוודאי יהיה לו יום החודש כפרה לכל תולדותיו". רבים עולים לקברי אבות וקברי צדיקים, מכיוון שלדעת רבי יהושע בניסן תחילת השנה שאז נברא העולם, ולכל הדעות, ערב ר"ח ניסן נערכים לקראת החודש בו עתידים להיגאל, במהרה.

ראש חודש ניסן - יום שלישי א' ניסן

"החודש הזה לכם ראש חודשים" - "לכם" - אותיות מלך לחודשי השנה. **"חודש האביב" - אב לי"ב** החודשים. מרן החת"ס זי"ע הזהיר שלא לקרוא לחדש ינואר-למנינים, **"הראשון"**, כי לנו אין אלא ראשון אחד- **ראשון** לחודשי השנה - **ניסן**. בתפילת ר"ח אין אומרים "ולכפרת פשע" (מ"ב תיג, ו) **במשך כל חודש ניסן** אין אומרים וידוי ולא תחנון, ולא צדקתך וגו' במנחה של שבת. אבל אומרים "א-ל ארך אפיים" לפני הוצאת ס"ת (מ"ב קל"א, ל"ה). אך לא יהי רצון וכו' שלאחר הקריאה (מ"ב תכט, ח). **ובני ספרד** אין אומרים "למנצח יענך וגו'" בין "אשרי" ל"ובא לציון" כל החודש. אבל **בני אשכנז**, אומרים, פרט ליום טוב וחול המועד. **אין מתענים** בחודש ניסן פרט לתענית **בכורות** ותענית **חלום**. **וחתן** ביום חופתו מתענה - אפילו בראש חודש ניסן (רמ"א תקע"ג). אמנם, במ"ב שם, ז שיש מקילים שלא יתענה, ובחוט שני (פ"א סק"ג) שנהגו להתענות מכל מקום, החלשים, מקילים שלא להתענות.

דיני חודש ניסן

עליה לקברים

יש שכתב, שאין נוהגים לעלות על הקברים בימי בניסן (קב הישר, פח). מכל מקום, אף למתירים לעלות (ראה ארחות רבנו ד, קלג), אין מספידים ואין אומרים "צידוק הדין" ולא "א-ל מלא רחמים" (שו"ע ורמ"א, תכט ומ"ב). **[בשבתות יו"ט ור"ח, אין עולים לקברים, כיון שעל פי הזוה"ק "כי אז נפשותם עולות למעלה ואינן מושגות" (אריז"ל שער רוח הקודש, ובאורחות רבנו ד, קל"ג).**

חל יום השנה [יארצייט] בניסן: בשו"ת מלמד להועיל ח"ב יו"ד, קמה שנהגו לעלות לפני ראש חודש, ומי שלא עלה, יעלה, ובלבד שיקצר בתחינות, וכן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א "לפעמים בוכים שם, ואין אלו ימים לבכייה, ועדיף להקדים, או לאחר לערב ר"ח אייר, שבוודאי הזמן מתאים" (תשוה"נ, סה ובאר הגולה יו"ד שדמ).

פרשת הנשיאים

"וטוב לקרות בניסן בכל יום הנשיא שלו, וביום י"ג פרשת בהעלותך עד וכן עשה את המנורה" (מ"ב תכ"ט, ח). ויש שנהגו לקרוא מתוך ספר תורה (שו"ת הר צבי או"ח א, ס"ט). ומנהג הגר"ח מצאנז לקרוא פרשת הנשיא לאחר התפילה גם ביום שקראו בתורה, וכן יש לנהוג (שו"ת מנחת יצחק ו, ק"ט) אמנם, מרן הגריש"א זצ"ל התנגד לכך, כמובא בשם הנצי"ב שאין להוציא ס"ת אם אין מברכים עליו. לאחר הקריאה, אומרים: "יהי רצון שיבנה וכו' " ולאחר קריאת הנשיא טוב ליתן לצדקה בעד נפשות קרוביו" (השל"ה הובא בכה"ח שם, כ"ג).

קמחא דפסחא

"מנהג לקנות חיטים לחלקן לעניים לצורך פסח" (רמ"א תכ"ט, א). בדורות האחרונים מגבית "קמחא דפיסחא" הינה עבור כל צרכי החג הדרושים לעניים בהרחבה, ובדרך מכובדת לתועלת המקבלים (קובץ מבית לוי א, עמ' קל"ב) המתגורר בעיר שלושים יום - חייב להשתתף במגבית קמחא דפסחא (מ"ב שם, ה).

בכלל קמחא דפסחא, עני המבקש לקנות מצות **מהודרות יותר** (ראה פת"ש תכט) ואף אם מבקש עבור קניית **בגד או תכשיט לחג לזוגתו**, (ראה טעמי המצווה בשעה"צ תכט, י) "יתכן שגם זה בכלל החובה לעזור לעני" (הליכות שלמה ב, הערה 3 ודעת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספר "שמענו גם ראינו"). ואפילו מבקש עבור **רפואת שיניו**, שאינו מסוגל לאכול המצות, גם זה בכלל שנותנים לו, כשם שכתב המ"ב תכט, ד שאם אין לו במה לאפות המצות, צריך לתת לו דמי אפייה, שגם זה נכלל ב"די מחסורו אשר יחסר לו" (הוראת הגר"ח זצ"ל שם).

נתינת קמחא דפסחא מכספי מעשר - דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שיש לתת משהו שלא מכספי מעשר, והשאר אפשר לתת מכספי מעשר (בספר אשרי האיש חלק ג' ג, י"ג) אולם דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, להקל לתת את כל ה"קמחא דפסחא" מכספי מעשר (הליכות שלמה ניסן-אב פרק ב' סעיף ב ובדבר הלכה אות ג) שאף שאין לפרוע חוב גמור ממעשר כספים (ראה ט"ז יו"ד רמ"ט, א) מכל מקום כיון שבזמנינו אין סדר גביה קבוע וגם אין סכום קבוע שצריך לתת, זה לא נחשב לחוב גמור, ולכן מותר לפרוע ממעשר כספים. וכן דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל בחוט שני פסח עמ' נ"א.

ברכת האילנות

שולחן ערוך אורח חיים רכו, א: "**היוצא בימי ניסן וראה אילנות מבלבלים [מוציאים פרח], אומר: "ברוך אתה וכו' שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם".** מברכים כשרואים לבלוב הפרח ("הניצנים נראו בארץ"), ועל כן, בבבל קראו לחודש – "ניצן", ונקבע ל"**ניסן**", על שם הניסים שנעשו בו.

ניתן לברך בין ביום ובין בלילה (שו"ת יין הטוב, מ"ה). ויש שכתבו, שלכתחילה **אין לברך בשבת**, או משום חשש תלישה, כשם שאסור להריח בעץ שיש בו פירות, בשבת, "שמא יעלה ויתלוש פרי" (כה"ח, ד בשם מועד לכל חי, אמנם, ראה בספרו לב חיים ב, מד) ועל פי הקבלה, משום איסור "בורר" - שעל ידי הברכה מתבררים ניצוצות הקדושה מן הצומח (כף החיים, שם וכמבואר בשו"ת ישכיל עבדי ח בהשמטות, י"ז), ויש שלא חששו, וברכו לכתחילה בשבת, (שו"ת לב חיים [פלאג'י] ב, מ"ד) והאדר"ת זצ"ל הקפיד לברך בשבת, כדי להשלים למאה ברכות (נפש דוד) וכן נהג הגרש"ז זצ"ל (הליכות שלמה ניסן, אורחות הלכה 10).

מברכים לכתחילה, כשרואים שני אילנות מאכל יחד אפילו מאותו מין (כה"ח רכ"ו, ב עפ"י לשון הגמ' בברכות מ"ג ע"ב "וראה אילנות" וכן כתב בתשובות והנהגות א, רצ"א) אלא שמעיקר הדין - די באילן אחד. וכו העיד בשו"ת רבבות אפרים ח, עז שראה את מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שברך על אילן אחד. ומן הראוי להזכיר בעניין זה, את הנהגתו המופלאה של מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל שנהג לברך ברכת האילנות בחצר השכנה לחצרו, בה

היה אילן אחד השייך לאלמנה - בעלת הבית. פעם בעמדו לברך, עבר אברך שפנה לרבנו, והציע, שעדיף לרב לברך בחצר רחוקה יותר בה שני אילנות מפני שזה מהודר יותר, ענה לו רבנו, הבט בחלון ותראה את האלמנה המאושרת שאני מברך על אילנה היחידי, "זהו ההידור שלי בברכת האילנות", "לב אלמנה ארנין".... ויש חוששים, שלכתחילה אין לברך על אילן שבשנות ערלה או המורכב [שאינם "ליהנות בהם בני אדם"],
הערה: אין מברכים על אילנות שניטעו בשביעית, אבל על אילנות שעבדו בהם בשביעית – מברכים (מועדי הגר"ח א, ג והליכות שלמה תפילה, כג).

בנות ונשים, מברכות ברכת האילנות, שאין היא מצוה ש"הזמן גרמא" אלא שטבע הצמיחה ולבלוב האילנות הוא בחודש זה (שו"ת הר צבי או"ח א, קי"ח). **ילד הנעשה בר מצוה במהלך חודש ניסן** - יברך מיד בתחילת החודש ולא ימתין להיותו גדול, ש"זריזין מקדימין למצוות" (הגר"ח קנייבסקי זצ"ל).

הערה: יש נוהגים שלא לאכול מצה מראש חודש ניסן (מ"ב תע"א, י"ב). בכלל זה, אכילת "מצות חמץ", כדי לאכול מצה בליל הסדר לתיאבון (הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות ד, טל והגר"ח זצ"ל ב"דרך אכילה" עמ' עג).

משנכנס ניסן, כולנו, בס"ד לעבודת ניקוי הבית לקראת הפסח

בדיקת הספרים

ספרים שהשתמשו בהם בשעת אכילה או שרגילים לקרוא בהם על שולחן האכילה, וכן סידורים ותהילים וכדומה, המונחים בקביעות בתיק, יש לבדקם ביסודיות (למעוניינים להשתמש בהם בפסח), **שאר ספרים שבארונות:** מנקים היטב מעליהם ומאחוריהם, בעיקר, המונחים בארונות הסמוכים לשולחן האוכל (ואין די רק בניעור הספר בפתיחתו וסגירתו, פעם פעמיים, שאין בזה אלא גזל שינה, לנוהג לעשות זאת על המרפסת באישון לילה). ויש שכתב, שלא ראינו לרבנותינו שנהגו לבדוק הספרים קודם הפסח, וכיוון שמבטלים החמץ, שוב לא חוששים לפרורים דלא חשיבי (דברי הגאון רב"צ אבא שאול אור לציון א, ל"ב וכן כתב הגר"ע יוסף זצ"ל בחזון עובדיה בדיקת חמץ, ד).

ואמנם, ב"הליכות שלמה" פסח ה, ו: "וכן נהג רבנו למעשה שלא בדק הספרים", אמנם, מרן החזון איש והגרי"י קנייבסקי זצ"ל ניקו את אותם ספרים שרצו להשתמש בפסח, באופן יסודי, כבר כמה ימים לפני פסח, ושאר הספרים כיסו (עושה לו מחיצה) וכללום במכירת חמץ "וכן הדבוק בספרים" (אורחות רבינו פסח, כ"א).

תזכורת חשובה לכל ימות השנה

במסגרת הכנת הבית לקראת הפסח, מוצאים מהארונות, ומתוך המגרות, חומרים שהצטברו, המכילים דברי תורה, ובכללם, מחברות ודפי סיכום חוברות ועיתונים, וכאן המקום לפרט את עיקרי ההלכות הנוגעות לשמירת שמות ד' וכתבי קודש, ואלו מהם החייבים ב"גניזה"?

כתבי קודש ושמות ד' החייבים "גניזה"

גניזת ספרם שבלו

"ספרי קודש שעדיין ראויים ללמוד בהם **אסור לגנזם**, ואפילו יצא הספר בדפוס חדש ובאותיות מאירות עיניים ומפוסק ומנוקד, ושוב אין צריכים לספרים מהדפוס הישן - כל שלא בלו לגמרי ועדיין ניתן ללמוד בהם - אסור לגנזם. ויש להניחם בדרך כבוד באיזה מחסן ולא במקום שילכו לאיבוד מחמת עיפוש או לחות" - **שו"ת חלקת יעקב א, מ.** כמו כן, "אף אם חלק מהדפים נקרעו, אם יש אפשרות להוציאם, ועדיין הנשאר ראוי ללמוד בו - לכתחילה יש לעשות כן. **אכן**, אם בהוצאה הקודמת טעויות רבות, שתוקנו והובאו במהדורה החדשה - מותר לגנוז את הישנה, כדין ספר שאינו מוגה שאין להשאירו בבית". - **שו"ת שבט הלוי זצ"ל ג, ט.**

רשימות וכתבי סיכום של דברי תורה, כגון מחברות של מקצועות הקודש, וטיוטות של מאמרים ועבודות ומבחנים, אם אין בהם שמות הקודש - מעיקר הדין **אינם חייבים גניזה**, ככל דברי תורה שאינם אלא לזמן מסוים, ואינם ככתבי הקודש שעומדים לימים רבים. ויש לעטפם היטב בשתי עטיפות ולהניחם בדרך כבוד (זאת, לדעת הפוסקים, משום שהאשפה נשרפת, ואותיות פורחות באוויר), ועל כן מקילים מלמדי תינוקות ומורות לכתוב דברי תורה וחלקי פסוקים על גבי הלוח אף שלאחר מכן נמחקים, וכן כותבים פסוקים על עוגת התינוק כשמכניסים אותו לבית רבו, והמדקדקים נזהרים שלא לכתוב פסוק שלם - דברי הגר"י בלוי זצ"ל בספר צדקה ומשפט פרק ט"ז.

השמות הקדושים שאינם נמחקים וחייבים בגניזה רמב"ם הלכות יסודי התורה ו, א: נצטוונו בתורה לעניין עבודה זרה, בדברים י"ב, ג: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" ונאמר: "לא תעשון כן לד' אלוקיכם" מכאן שהמוחק את אחד משמותיו שנכתב בקדושה [ספר תורה שכתבו מין - יישרף], אם עשה במזיד נענש במלקות, ודווקא בשבעה השמות הקדושים ולא בכינויים.

שבעת ה"שמות" שאינם נמחקים

א. א-ל ב. אלוה ג. אלוהים [כולל "אלוקי-נו" ו"אלו-קי"] ד. צבאות. ה. יו"ד ה"א וא"ו ה"א ו. א-ד-ני-י ז. ש-ד-י ויש אומרים, אף "אהיה אשר אהיה" ולהכרעת שו"ע יו"ד רע"ו, ט המוחק אפילו רק אות אחת מן השם - עובר באיסור. על כן, במשנ"ב שלוח "שיויתי" שלפני העמוד של הש"ץ - יש לכסות בזכוכית.

יש לדעת: שלדעת בעל "צפנת פענח" הרוגזובער זצ"ל גם האות ה' בלבד כשנכתבת ככינוי להשם - בכלל האיסור, על כן נהגו לכתוב: בעזרת ד' או בעזרת השם או הבורא יתברך או בס"ד **מכל מקום**, כינויים, כגון: רבש"ע, הקב"ה, השם, הבורא יתברך, ואפילו האותיות יי - מותר למחקם, ואינם צריכים גניזה.

הערה: לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל, כשכותבים בתיה, נתניה בית אל בצלאל וכדומה אין צורך לכתוב מקף בין האותיות, כיון שאין הכוונה בכלל לשם ד', ולכן לדעתו אין להיזהר בחוזה, מלכתוב "דבר זה יהיה הפרת החוזה" וכפי שהביא רבי חזקיהו מדיני זצ"ל בהקדמה ל"שדי חמד" שאין כל חשש בנתינת שם זה לספרו, שאין הכוונה לשם ד'....

חובת הגניזה לפסוק שלם מן המקרא

רמב"ם יסודי התורה ו, ח: "ומדברי חכמים אסור לאבד פסוק שלם מן התורה, ומשאר כל ספרי הקודש (התנ"ך), והמאבדו בידיים נענש במכת מרדות, וכל זה כשנכתב בקדושה. ואכן, גדולי ישראל נזהרו שלא להדפיס בנוסח ההזמנה לשמחת בר מצוה או נישואין פסוקים שלמים, ואין צריך לומר שמות ד'- שמא לא ישמרום בקדושה. ואף שבפתחי תשובה ליו"ד רפ"ד, א שיש שהחמירו שאף **שלוש** מילים ומעלה, כשיש להם משמעות של פסוק - צריכים גניזה, ואם הם **ארבע** מילים מפסוק, אפילו אין להם משמעות פסוק - צריכים גניזה, אבל **למעשה** אין מחייבים גניזה, אלא **בפסוק שלם** מן המקרא, היינו: "פסוק שפסקו משה" ובשו"ת אגרות משה או"ח ה, לח שככותבים "קול ששון וקול שמחה וגו'" בהזמנה, כשכל שתי מילים מרוחקות אלו מאלו, או ככותבים בשתי שורות, או בעיגול - מותר לכתוב אפילו פסוק שלם. והגאון רבי יעקב בלוי זצ"ל היה מדפיס בהזמנותיו: "עוד ישמע בהרי יהודה וגו"....

מחיקה וזריקת דיסקים, תוכנות וקלטות וסרטי צילום בהם שמות ופסוקים

בשו"ת אגרות משה יו"ד ב, קל"ח משנה הלכות ה, קנ"ט וכן בשו"ת יחוה דעת ד, נ - התירו למחקם, ובוודאי בדרך גרמא, היינו, בהקלטת דבר אחר על גביהם כלשון הגר"ע יוסף זצ"ל: "מאחר שאין בסרט הרשם-קול צורת אותיות כלל, אלא שגלי הקול נקלטים על הסרט בדרך אלקטרונית שאי אפשר בשום אופן להבחין בהם למראה עיניו של אדם, והם בגדר "אותיות פורחות באוויר", ורק על ידי פעולה חשמלית ניתן לשומעם שוב, לפיכך אין מקום לאסור את מחיקתם על ידי לחיצה, אעפ"י שיש בהם שמות הקודש". מעוניינים להוציאם מהבית, יש לעטפם דרך כבוד, ולהניחם במקום שייאספו לאשפה, ודי בכך.

גניזת עיתונים וכתבי עת

כתבו: עיתונים וכתבי עת המיועדים בעיקרם לדברי חולין, אלא שלפעמים משתרבים בהם גם איזה אמרות חז"ל ופתגמים מדברי חכמים בתלמוד וספרי המוסר, וכמו כן, שטרות שמודפסים עליהם דברי תורה וכן בולים, אינם צריכים מן הדין לגניזה, ובתנאי שאין בהם שם קודש. ודי לעטפם בשתי עטיפות דרך כבוד ולהניחם באשפה (הגר"מ שטרנבוך שליט"א הגר"ש וזנר בשבט הלוי ו, ה והגר"ע יוסף זצ"ל ביב"א יו"ד א .

הלכה למעשה, אין צורך מן הדין לחפש אחרי פסוקים ושמות בכל עיתון או פרסום, אולי, ושמה יש דבר הצריך גניזה, והרבה פעמים משלבים פסוקים רק לתפארת המליצה. כגון אשת חיל מי ימצא וגו' או לא טוב היות האדם לבדו וגו' וכדומה, ולדעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל היינו אף בשטרות הדולר האמריקאי שכתוב עליהם שם שמים בלשונם - אין צריכים גניזה, שלא נכתב שם ככתבי הקודש אלא להביע אמונתם, אבל בעיתונים וכתבי עת שמדפיסים מדור של דברי תורה או הלכה השקפה או מוסר - חייבים חלקים אלו בוודאי בגניזה, כדין. והיינו אפילו בשפות זרות.

גניזת דברים שונים - כיפה קיטל וגרטל שבלו - בטלה מעלתם, ואינם צריכים גניזה, ויש המהדרים להניחם באשפה - עטופים (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל). **פתילי ציצית שבלו או נקרעו מהציצית** - לדעת השולחן ערוך, מותרים בשימוש לחול, אבל לא לשימוש מגונה. ולדעת הרמ"א, יש לעטפם בשתי עטיפות ולהניחם באשפה, ויש הגונזים אותם, או משתמשים בהם לסימניה ותבוא עליהם ברכה (מהרי"ל מובא במשנ"ב כ"א, ח). **בגד הטלית גדול או הקטן**, בלי הציציות, די בהנחתם באשפה בשקית. ואין להשתמש בהם לניקוי חלונות וכדומה.

ידיעות מעודכנות אודות כשרות חומרים, כלים ותכשירים שונים לפסח תשפ"ד

אחרי בדיקות יסודיות ומקיפות במעבדות, ע"י מומחי כשרות, ביניהם בבדיקה אישית שוב לקראת פסח על ידי הרה"ג יוסף זריצקי שליט"א, **לא נמצא חמץ כלל**, בתכשירים ובכלים הבאים, וניתן להשתמש בהם בלא הכשר לפסח

כל סוגי הכריות (סקוט'ץ) לחול ולשבת. צמר פלדה, ברזליות, ננס, כל סוגי האקונומיקה וחומרי הניקוי לרצפה ולחלונות ולאמנטיים הסניטריים, "סנט מוריץ", כל סוגי ספריי מפשירי השומנים השונים, וחומרי הברקה לניקוי תנורי אפיה, כלים וכלי כסף – **כולם כשרים לפסח**, אף בלא שום הכשר עליהם.

הערה: לאחר בדיקה התברר, שכל סוגי הכפפות החד-פעמיות, כולל אלו שבתוכן אבקה – אינן מכילות חמץ, והאבקות מופקות מעמילן תירס, או עמילן תפוחי אדמה, ולרוב, מ"אבקת אבני סיד" וניתנות לשימוש בפסח ללא פקפוק.

כמו כן, נבדקו שוב, על ידי מומחי כשרות, הכלים החד פעמיים כולל מקרטון עם אלימינציה צבעונית, ניילון נצמד, נייר אלומיניום, נייר סופג, נייר פרגמנט לאפיה ולכיסוי מדפים, כל סוגי המפיונים לשולחן והמנג'טים למאפים, כל סוגי הממחטות הלחות, קיסמי שיניים, תבניות לאפיה חד – פעמיות, פילטרים, מסנני מים, ספריי לגיהוץ – אינם צריכים הכשר לפסח.

יש לציין: המוצרים הנ"ל מופיעים בהכשרים לפסח, אולי, כעדות על פיקוח בזמן האריזה או השיווק, ממגע עם חמץ, או מטעמי מסורת העבר, וכבר כתב מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל: בהליכות שלמה עמ' ס"ה: **"מה שיש שנותנים הכשר לפסח על דברים שאין בהם כל חשש חמץ כלל ועיקר, הרי זה כחוכא וטלולא ואין לעשות כן"**.

השימוש בכלים "חד-פעמיים" בשבת ויום טוב ובלייל הסדר

לקראת הפסח ואף במהלכו, אחד מהאמצעים להקל על בעלת הבית, ולמנוע "יציאתה מן הכלים", הינו השימוש בכלים "חד-פעמיים", שכמפורט לעיל, כיום, לכל סוגיהם, הינם כשרים לשימוש בפסח, ללא שום חשש, אלא שמתבקשת, **השאלה:** האם מתקיים "כבוד שבת ויום טוב" בשימוש ב"כלים", הנזרקים לאשפה,

בתום השימוש בהם? אמנם, מבחינות שונות, מתקיים בהם "עונג שבת יום טוב", בשלילת הצורך בהדחת כלים, בין סעודה לסעודה, ובעיקר, בעריכת השולחן, במהירות, ואפשרות החלפת צלחות, כוסות וסכונים במהירות בין מנה למנה, [בפרט למחמירים ב"שרויה", ובעיקר בפינוי מהיר לשקית אשפה אבל, האם זהו שולחן מכובד, הראוי לשבת קודש? לחג? ולליל הסדר?

הלכה למעשה: שולחן ערוך סי' רמ"ב משנ"ב וכה"ח: "מהו כבוד שבת... ושולחנו ערוך במפה נקיה ולבנה, ואכילתו בכלים נאים". וכתב הגר"י פ"ש זצ"ל בספרו "אבן ישראל" ט, ל: "כלים נאים", היינו, שישתמש בשבת ויו"ט בכלים היפים שבביתו, ומכל מקום, אין מניעה לאכול בכלי פלסטיק חד-פעמיים, כיון שמצוי שמשתמשים בהם גם בשמחות ובמשפחות ברוכות ילדים ובמקום של ריבוי אורחים וממעטים בטרחה וטרדה בשבת. וסיים "והכל לפי העניין ולפי מה שהוא האדם, איש וביתו והרגליו".

לענין ליל הסדר: מסתבר שאין כלי חד פעמי דרך חרות, ואינו מתאים לבני מלכים, המניחים על שולחנם, כלים מפוארים ומשובחים. אכן, קיימים כיום, גביעים חד-פעמיים, הדומים לגביעי כסף, ואף ראויים לשימוש חוזר, ויתכן וכשרים אף לכתחילה. אכן, לדעת בעל החוות יאיר וכה"ח: הידור לקדש על כוס מכסף טהור.

כלים חד פעמיים ששימושם בחיבור

ישנם כלים, המשמשים כגביע להגשת מנות אחרונות, שנמכרים, כשהבסיס משמש למכסה, ובשבת או יום טוב, לפני השימוש, הופכים את המכסה להיות כרגל ובסיס לכלי, והשאלה: האם מכיוון, שזהו חיבור לצמיתות (קבע), וקרוב לוודאי, שהחיבור לעולם לא יתפרק, הרי זה ממש "בונה" או עושה כלי? או יתכן, שעצם הזריקה לאשפה היא כפירוק החיבור? דיון דומה בפוסקים, לענין עוד כלים וחפצים, שלאחר השימוש נזרקים לאשפה לדוגמא: חיבור מזרק חד פעמי להזרקת זריקה, השחלת פתילה ביו"ט לעיגול צף, קשירת שקית אשפה בקשר על גבי קשר והדבקות טיטול משומש לשם זריקתו

ראיה גאונית הביא המהרי"ל דיסקין בקו"א סי' ה: משעיר המשתלח ביום הכפורים, שקשרו לו ביום הכיפורים לשון של זהורית, ולא מדווח שהכהן ירד ופתח את הקשר. ואכן, רבים מגדולי דורנו הכריעו, שכלים וחפצים המשמשים אך ורק לשימוש יחיד, ולאחר מכן, נזרקים לאשפה, אין בהם איסור בונה, קושר או עשיית כלי. "ומכל מקום, מהיות טוב, ראוי לפני הזריקה לפרק את החיבור"

מוקצה

א. תבניות אפיה חד-פעמיות - כעיקרון דינם כ"כלי שמלאכתו לאיסור" שמוותרים בטלטול לצורך גופם (כגון להגיש פיצוחים), או לצורך מקומם. אך להכרעת המשנ"ב: כשיש כלי של היתר, עדיף להשתמש בכלי ההיתר ולא בזה שמלאכתו לאיסור [לדוגמה, מוציאים בשבת מהקפאה עוגה, עדיף להניחה במגש, מאשר בתבנית אפייה מהתנור, או להשתמש בתבנית חד פעמית, הנקראת "תבנית אפייה"! אלא אם כן באותו בית מיוחדים מראש את התבניות החד פעמיות, לאו דווקא לאפייה. **ב. כלים חד פעמיים משומשים שהושלכו לאשפה -** כיון שאף אדם לא יוציאם משם לשימוש, הינם מוקצה, אבל מותר להסירם מהשולחן, ישירות לאשפה, משום גרף של רעי - שלחן שלמה ב, ש"ח ל"ז. חזון עובדיה, וחוט שני.

כשרות תכשירי האיפור והקוסמטיקה לפסח

התכשירים וחומרי האיפור המצויים כיום, מעורבים בחומרים הפגומים בטעמם, ונפסלו לאכילת הכלב, לדעת רבנו תם (תוספות נידה לב, א) לא נאמרה "סיכה כשתיה" לענין חמץ בפסח, כמו כן, עפ"י פרסומי בד"צ העדה החרדית, מזה כמה שנים, האלכוהול שבשימוש בתכשירי הרפואה והקוסמטיקה, הינו סינטטי, ואין בו חשש חמץ. על כן, מעיקר הדין אין חשש בשימוש בתכשירים שהחמץ שבהם כבר נפגם לפני הפסח (דעת מן הגרש"ז אויערבך זצ"ל ב"מאור השבת" ב, ל הגר"ב צ אבא שאול זצ"ל באור לציון ג, עמ' צ"ז ויבדלח"ט הגר"א וייס שליט"א ב"קובץ דרכי הוראה א, י"ז). **ואמנם כן,** לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (פסקים ח"א), שמפו לשיער המכיל "שמן נבט חיטה" - מותר לשימוש בפסח.

עם זאת, הכרעת כמה מגדולי הפוסקים, שכל חומר, קרם או משחה ששמים אותם **בפה או על הידיים**, אין היתר במה שנפסלו מאכילת הכלב, והם בכלל "אחשביה" – כיון ששמים אותם בפה או על הידיים והם מועשרים בחומרי טעם, אינם נפסלים לאדם, ובלתי נמנע שלא יבלעו או יבואו במגע עם מאכלים וכלים, (על כן, טעונים אישור משרד הבריאות), ראה דברי החזון איש (דמאי טו, א), שכל העיקרון של "אחשביה" נאמר רק בנוגע למוצרים אכילים, ולא למוצרים שאינם אכילים. ואם כן מוצרים הבאים במגע עם הפה והידיים, לא ניתן לומר ש"אינם אכילים".

על כן, הכרעת הפוסקים, שכל הבא במגע עם הפה והידיים – **חייב הכשר למהדרין לפסח**. בכלל זה: משחות שיניים, מי פה, אודמים וסטיקים ליובש השפתיים. שהרי כל אלו מעושרים בטעמים, ראה מ"ב תמב, מה. כמו כן, המנהג **שסבון כלים וידיים** יהיו בהשגחה מיוחדת לפסח. וכן נהג מו"ר הגרשז"א זצ"ל להשתמש בסבון כלים כשר לפסח (הליכות שלמה פסח או"ה הערה 63). ואם אין על סבון הכלים הכשר, יש שכתב, **שאין להשתמש בו בפסח** (הגר"נ קרליץ זצ"ל חוט שני פסח ז, ב).

חברות לייצור מוצרי קוסמטיקה שמוצריהם (אודמים, קרם ידיים) כשרים לפסח תשפ"ד

להלן רשימת חברות התמרוקים שמוצריהן נבדקו על ידי הרב יוסף זריצקי שליט"א לקראת פסח תשפ"ד ונמצאו כשרות למהדרין, תחת השגחתו: אזארו איב סן לורן. אלמקאייז' ארמני. ג'ורג'וי דיזל ולנטינו. לנקום. ראלף לורן. קאשרל. קילס. מוגלר. פראדה. - כל החברות האלו מברות בת של חברת "וישי". כמו כן, לוריאל פריז גרנייה מיבליין ואסיסי. ג'ד, מוצרי חני וינברגר, עדה לאזורג. סנסי טבע סידרת אובליפיחה ורימונים.

חברות נוספות כשרות לפסח תשפ"ד למהדרין: "רבולון" "אולטימה" (בד"צ K F. לונדון) "הלנה רובנשטיין", (הרב גרוסמן מגדל העמק), "סופטאצ" "מיי קליניק" ("מא'ק" "אסתי לאודר", "יוסי ביטון" "בובי בראון" (בהכשר הרב לוינגר - "מאור הכשרות"). וכן, "קרליין" (הכשר "מחזיקי הדת") – כולם כשרים לפסח למהדרין. יש לציין, קרם ידיים פניג'ל כשר לפסח כמו כן, כל התכשירים העשויים עם **ווזלין או אלווה** – אינם מכילים דגנים וכולם מותרים לפסח.

בשמים, דאודורנטים ומטהרי אוויר

כל סוגי **הבשמים** וה"דאודורנט" מכל חברה שהיא - **מותרים לשימוש בפסח** שכיום אין משתמשים בהם (באלכוהול חמץ) מרן הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל הורה בנוכחותי, בחוה"מ פסח תש"ע, לבת, שקיבלה במתנה, בפסח, בושם לגוף, שמותר לאישה להשתמש בו בלא פקפוק, שהכול כיום כימי וסינטטי".

כשרות הסיגריות והנרגילה לפסח

בספרי הפוסקים, דנו רבות, אם מותר לעשן סיגריות שמעורבים בטבק, חומרים שאינם כשרים לפסח, בהיות שהעישון דרך הפה, וחמץ אסור במשהו, בפרט בסוגי סיגריות "בלנדד". וכבר כתב המגן אברהם (סי' תס"ז, י): "וטוב"ק - דרך לשרותו בשכר, וצריך לסוגרו בחדר, או לעשות מחיצה לפניו" (שם, כ"ב) וכן פסק הרב בעל התניא בשו"ע תס"ז, כ"ד. והביאו המשנה ברורה (ס"ק ל"ג). ואמנם, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין לעשן בפסח סיגריות שמעורב בהן חמץ, מחשש איסור הנאה מחמץ בפסח (שבות יצחק פסח, י). ושמעתי מידי"נ הרב יוסף זריצקי שליט"א, שאמר לו מרן הגר"ש ווזנר זצ"ל: "אי אפשר לאסור את הדבר בוודאות".

ולמעשה, כל הסיגריות מתוצרת מפעל "**דובק**" נבדקו על ידי הרב זריצקי שליט"א וקיבלו הכשר לפסח. כמובן, שהשימוש בסיגריות אלקטרוניות (שאינם מעלים רק עשן כלשהו, והעשן הרב נבלע לתוך הפה, על כן השימוש בהם בחומרים שאינם כשרים לפסח - **חמור הרבה יותר**. ובנוגע לשימוש ב"נרגילה" לאחר בירור, ובדיקה, של חומרי הגלם בנרגילות. באף אחד מהם אין חשש להימצאות מיני דגן.

השימוש בתרופות בפסח

יהי רצון שנזכה כולנו לפסח כשר, שמח ובריא ויתקיים בנו "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך". מעיקר הדין, מותר אף לחולה שאין בו סכנה לקחת כל תרופה שאינה טעימה (הנזקק לאנטיביוטיקה נחשב לפחות כחולה שאין בו סכנה). עם זאת, ישראל קדושים, ונהגו להחמיר לכתחילה ולבדוק ברשימות המתפרסמות לציבור, ולהיעזר ב"מענה קולי אוטומטי", הניתן על ידי כל קופות החולים, ולקבל מידע עדכני, אלו מהתרופות הן תרופות כשרות לפסח,

לפניכם בס"ד, בירור תמציתי - הלכה למעשה בכל הנוגע לעקרונות וכללי היסוד לשימוש בתרופות בפסח

תרופות העלולות להכיל חמץ

- כדורים שהחומר המגבש ומקשה את הכדור עשוי מעמילן דגן - חמץ.
- תרופות המכילות ויטמינים מסוימים (כמו ויטמין E ויטמין C) המופקים גם מדגנים - חמץ.
- כדורים הממותקים ע"י ציפוי חיצוני של סוכרים ממתקים העשויים חמץ. קיימים סירופים (תרחיפים) מעורבים תמציות וחומרי טעם, המופקים מחמץ.
- כדורים המוקשים או ממותקים מחמץ, המיועדים למציצה, לעיסה וכד'. • תרופות הומאופתיות, פעמים רבות הצמח המהווה את יסוד התרופה הוא דגן או שהכוהל המורכב בתוכו - חמץ. ברוב התרופות הנ"ל מעורב אלכוהול שהוא בחשש חמץ,

תרופות ללא טעם

כתב מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל (בספרו מנחת שלמה א, י"ז): "מה שהבליעה נחשבת דרך אכילה, היינו בדבר הראוי לאכילה וללעיסה, אבל בדבר שאינו עומד לאכילה כלל ועומד רק לבליעה כמו תרופה לחולה, נחשב לכולי עלמא שלא כדרך אכילה" והוסיף מורנו, וכתב: ואף שלעניין הגדרת חולה שאין בו סכנה מצינו בהלכות שבת שאסרו חז"ל נטילת תרופות בשבת, אא"כ נפל למשכב או כאיב ליה כל גופא ולא בכאב ראש רגיל או חוסר שינה, אפשר דשבת שאני, שעיקר איסור רפואה הוא עבור חולה שיש לו מיחוש בעלמא, משא"כ בנידון דידן, לעניין פסח .... אפשר שבכל עניין של חולי קצת שרי וצ"ע".

ואמנם רבים גדולי הפוסקים שהתירו נטילת תרופות שאין בהם טעם, לחולה שאין בו סכנה בפסח (שו"ת אגרות משה או"ח ב, צ"ב וג, י"ב שו"ת ציץ אליעזר י, כ"ה ושו"ת יחוה דעת ב, ס). וכן כתב **המשנה ברורה** (תמצ, צז) שכאשר מדובר במאכל שנפגם לחלוטין "כעפרא בעלמא", לכל השיטות אין בו איסור חמץ. ונראה מדבריו, שתרופות ללא טעם מותרות בפסח, ובפרט שכן מבואר בדברי החזו"א לקמן.

הוראת מרן בעל ה"חזון איש"

חזון איש או"ח קט"ז, ח: "ואם הם מעורבין דברים שאינם ראויים לאכילת אדם, כיון שאינם ראויים למאכל אדם - אין בהם משום חמץ, כדין נפסל מאכילת אדם. כיון שאי אפשר להפריד הקמח, וגם אינו ראוי לחמץ בו, ומותר לבלעו בפסח לרפואה, ואף למאי דמשמע מהאחרונים ז"ל דלאכול לכתחילה, אסור אפילו חמץ שנפסל מאכילת הכלב וכו' מכל מקום על ידי תערובת - מותר, דלא שייך כאן אחשביה, דדעתו על הסמים".

הכרעת גדולי פוסקי ההלכה - הלכה למעשה

א. כל סוגי הזריקות, פתילות, תכשירי חוקן, המשחות הרפואיות המיועדות לשימוש חיצוני, כל חומרי החיטוי שעל פני העור, וכן כל סוגי הטיפות המיועדות לעיניים ולאזניים, משאפים (תרסיסים לסוגיהם), תכשירים לאינהלציה שמעורב בהם כוהל חמץ, אך עומדים לשימוש חיצוני ולא למתן דרך הפה מותרים לשימוש **בפסח**. עפ"י פרסומי "העדה החרדית" מזה מספר שנים, כל הכוהל (אלכוהול) הנמכר בבתי המרקחת, לחיטוי - אינו עשוי מדגנים.

ב. חולה אשר על פי הוראת רופא, צריך לקחת תרופה מסוימת ואם יפסיק את נטילת התרופה אפשר ויגיע לידי מצב של ספק סכנה לחייו - חייב לקחת תרופה זו וחלילה לו להחמיר על עצמו ולהימנע מלקחתה.

ג. חולה הנ"ל, הצריך לקנות בפסח חמץ גמור, או תרופות שיש בהן חמץ גמור (בעין), לא יזכה בהן וכשצריך, ישתמש בהן אך יניחם במקום מוצנע וייקח משם בכל פעם לפי הצורך. אם עדיין קודם הפסח, ימכרם במכירת חמץ לנוכרי וייקח מהם כל פעם לפי הצורך, ויכוון שלא לזכות בהן.

ד. תוספי מזון וויטמינים: במקרים רבים הוויטמינים משמשים רק כתוסף מזון יום יומי, ולא ניתנו בהוראת רופא, יש לדלג על ימי חג הפסח ללא כל חשש בריאותי. ולאלו הזקוקים לכך לצורך רפואי גם בחג הפסח עפ"י הוראת רופא – חובה לוודא את כשרותן לפסח. וברוב המקרים, ניתן לדלג על נטילתם בפסח.

ה. תרופות המכילות קטניות, מותרות אף לחולה שאין בו סכנה אפילו הוא מבני **אשכנז** על כן, מותר להשתמש ב"אנשור פלוס" למי שנמצא בתת משקל או אינו מסוגל לבלוע מוצקים, ולדעת הרופא המטפל עליו להמשיך ליטול את האנשור גם בימי הפסח. משום שאנשור פלוס לא מכיל רכיבים מחמץ, ואיננו מכיל גלוטן. רק מכיל רכיבים הבאים מתוצרי קטניות. יש לציין, שמזון "נוטרין ג'וניור עם סיבים" נבדק על ידי מומחי הכשרות של בד"צ עדה החרדית ונמצא ללא שום חשש של חמץ.

ו. תרופות הומאופתיות, יש לוודא שהצמח המרכיב את יסוד התרופה אינו מחמשת מיני דגן לכן אין להתיר בפסח רק אם התברר שהאלכוהול המורכב בו אינו חמץ. תרופות הומאופתיות המיוצרות בחו"ל, בהרבה מהן חמץ, ומכילות **כוהל דגנים**. המיוצרות בארץ, יש לוודא שאינן מכילות תמציות חמץ, וכשאינן סכנה, אין להשתמש בהן בפסח. ויש להיוועץ עם הרופא על תחליף לימי הפסח, ושומר מצוה לא ידע רע.

ז תרופה שאינה מופיעה ברשימת התרופות הכשרות לפסח מותר מן הדין לקיימה בפסח, ואין צריך לבערה או למכרה לנוכרי. ואף הנוהגים למכור את תכולת ארון התרופות לגוי, **מותר** לחולה שחייב לקחת תרופות אלו, להוציאן מארון התרופות.

קניות לכבוד הפסח

הקניות לפסח, ראוי שתעשנה בחנויות נקיות מחמץ, והמצרכים מונחים בהם על גבי מדפים נקיים ומצופים. ובמוצרי מזון הנמכרים בלא עטיפות או בתפזורת, יש להקפיד שהכף והמאזניים יהיו נקיים לפסח, ומובן מאליו, שגם העברת המצרכים לבית תתבצע ברכב נקי מחמץ, ובבית יש להכין מקום מבודד ונקי לפסח, בטרם הנחת המוצרים שם.

המזמינים או קונים מוצרי מזון להקפאה: בשר, דגים וירקות מוקפאים, **מחובתם להקדים את ניקיון המקפיא**, באופן יסודי ובפירוק כל החלקים הניתנים לפירוק, והתמקדות בגומיות שעל הדלתות, בעזרת מטליות, מגבונים, קיסמי אוזניים או מברשות עדינות, (להימנע משימוש בכלים חדים, העלולים לחורר את הגומיות). לאחר הניקוי, מבצעים "בדיקת חמץ" במקפיא, בלא ברכה ובלא הנחת פתיתים, ונהוג לצפות את המדפים והמגירות בנייר או ניילון, כדי שהמוצרים הכשרים לפסח לא יונחו על מקום עליו מונח חמץ כל השנה, אלא במקום הראוי להם.

הערה: תיקים וסלים המשמשים במשך ימות השנה לקניית מוצרי מזון חמץ, חובה לנקותם היטב, מכל פירור של לכלוך בטרם מכניסים לתוכם מוצרים הכשרים לפסח. יש המהדרים, לייחד תיקים וסלים המיוחדים אך ורק לקניות לפסח. ובפסח עצמו, נזהרים שלא להשתמש באריזות ובשקיות ניילון משומשות.

קניית בשר, עופות ודגים

בקניית בשר אסור לומר על בהמה בין חיה ובין שחוטה: "בשר זה לפסח" שנראה כאילו הקדישום לקרבן פסח. אלא יש לומר: "בשר זה ליום טוב או לחג" (שו"ע תס"ט, א ובמשנ"ב הוסיף שאסר לומר אף בשפה זרה). יש שכתבו, שאף בקניית עופות ודגים, לכתחילה יש להימנע מלומר בשעת קנייתם: "עוף או דג זה לפסח". חיטים שרוכשים לאפיית המצות, כיון שצריכים שמירה יתירה - מותר לומר: "חיטים אלו לפסח" (כף החיים שם, ח). בדיעבד, כשאמרו "בשר זה לפסח" - אין הבשר נאסר לאכילה, אלא אם כן, נאמרו על גדי או טלה.

ונראה שבהפסד מרובה מותר. אבל מוכר שאמר: "זה לפסח" – מותר לאוכלו, ש"אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" (ש"ע הרב שם).

קניית ירקות פירות וביצים

יש נוהגים לנקות מאבק את כל הירקות והפירות, ומעל בקבוקי היין השמן והשתייה וקופסאות השימורים שנקנו לפסח. ויש שאינם אוכלים בפסח, רק ירקות ופירות הנקלפים. הנהגה טובה לנקות את הביצים שקונים לחג, ולנער את תבניות הביצים מחשש שאריות תערובות דגני חמץ המצויים בלולים. ואכן, יש שכתבו, שהמנהג, לשטוף את הביצים (כף החיים תעז, סד ובשם בן איש חי).

הערה: לטענת רופאים, שטיפת ביצים במים, גורמת להחדרת החיידקים שעל גבי הקליפה אל תוך הביצה, ולכן, די לנגבם מבחוץ במטלית יבשה.. **מזה כמה שנים**, בשיתוף פעולה בין "תנובה" ובד"צ העדה החרדית, החתמת הביצים בדיו נעשית **ללא חמץ**, וניתן לבשולן בקליפתן. הדבר מצוין בכוכביות או סימון מיוחד.

הקדמת קניית מצרכי החלב לפני הפסח

אין איסור בשתיית חלב מפרה שאכלה חמץ אפילו תוך מעת לעת (24 שעות) לפני הפסח (ראה תורת חטאת כלל ס"ה, י, ש"ת אגרות משה או"ח א, קמ"ז ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל ב"אשרי האיש" ג, נ"ו). ומכל מקום, מערכות הכשרות המהדרות, מציינות על מוצרי החלב הכשרים לפסח: "כשר לפסח ערב פסח תשפ"ג" על מנת לאפשר להדר על כל חשש אפילו רחוק של תערובת משהו. ואף שמהו, בטל לפני הפסח, מכל מקום, יש להחמיר שלא לאכול אפילו משהו חמץ, (כמו שכתב האריז"ל).

הנקת תינוק בימי הפסח: אישה מניקה, מותר לה לאכול חמץ בערב פסח קודם זמן איסורו, ומותר לתת חלב זה לתינוק אף בפסח (מין הגרי"ש אלישיב זצ"ל שם).

הערה חשובה: יש לדעת, שיש מוצרי "תנובה" הנמכרים במשך ימות השנה והינם **מכילים חמץ גמור**, על כן יש לאוכלם או לבערם עד פסח. להלן רשימת המוצרים, שמסר הרב ויטמן שליט"א רב "תנובה": יוגורט פרילי טבע יופלה און טופ תות פצפוצים מצופים מאגדת אונטופ פיצפוצים, משקה שיבולת שועל אייס קפה, שיבולת שועל בטעם קרמל, משקה שיבולת שועל בטעם אגוזי לוז "הפסקת אוכל דגני עוגי וחלב" "הפסקת אוכל דגני קורפלוקס וחלב".

הנחיות להכנת מטבח כשר לפסח למהדרין

"שיש" – מקורי ["חברוני" או "גרניט"], שאין בו סדקים או חריצים עמוקים, הכשרתו, בהמתנת 24 שעות מבלי להניח עליו דברים חמים, בניקוי יסודי, ייבושו, ושפיכת מים רותחים, כשהם מבעבעים (בעזרת מיחם של שבת או קומקום עם חוט מאריך, שלא היו בשימוש 24 שעות, ומחוברים לזרם החשמל). ולפנים משורת הדין, מהדרים לכסותו, בחומר פלסטי עבה (P.V.C, גומי, טפט, משטח עץ וכדומה), וזה עדיף מכיסוי מתכתי המעביר חום ובליעות (הליכות שלמה פסח ג, ט).

"שיש קיסר" [תערובת אבן, מלט, סיד] – לרוב הדעות, אין לו הכשרה, ויש לצפותו, לדעת מין הגרש"ז אויערבך זצ"ל ("הליכות שלמה, שם) נחשב ככלי אדמה, **ואפשר להגעילו** כהגעלת שיש רגיל. וכאמור, אף שהגעילו, לפנים משורת הדין יש נוהגים לכסותו [מפני שלדעת "יד יהודה" והחזו"א לא מועילה לו הגעלה].

משטחי עבודה מנירוסטה או מעץ – הכשרתם בניקוי יסודי, ועירו רותחים מבעבעים – כנ"ל.

אריחי החרסינה והקרמיקה, שבצדי השיש – לא מועילה להם הכשרה, ויש מצפים אותם לפסח בניר או בכל חומר אחר, עד לגובה של סירים, לשלול מגע חם של כלי פסח או מאכלים חמים עם אריחים הספוגים בחמץ.

כירי חרסינה – לא מועילה להם הכשרה. ויש לנקותם ולפגום את כל החמץ שנדבק בהם, ומערים עליהם רותחים, ומניחים בהם קערה מיוחדת לפסח, כמו כן, מחליפים או מגעילים, את המסננת שבפתח יציאת המים, ובתום ניקוי הכיורים, מערים רותחים עם חומרים פוגמים לפתח היציאה, כדי לפגום שאריות חמץ

שבצנרת המתעקלת, כיון, שכשמערים רותח לכיור בפסח, עלולים הכלים שמתוכם מערים להיאסר. וכן נוהגים גם בני ספרד המדקדקים במצוות.

כירי נירוסטה – לאחר המתנת 24 שעות בלא שימוש ברותחים, מנקים ומייבשים את הכיורים, ומערים עליהם רותחים מעלים בועות – כנ"ל. לעניין שיש מקורי.

ברזי המים – חייבים בניקוי ובהכשרה יסודית, רצוי להימנע מלהשתמש במים מאוד חמים, 24 שעות, ויש לפתוח את הברז כשהמים הזורמים חמים ביותר [מבוילר חשמלי או מ"יונקרס", כיון, שמים מדוד שמש – אינם ראויים להגעלה], ויש לערות על הברז מבחוץ, מים רותחים מכלי ראשון, ולשטוף הכול במים קרים. יש לנקות את הפילטר שבפתח יציאת המים, ויש הכורכים בד או מרכיבים מסוננת נוספת לימי הפסח בפתח יציאת המים מן הברז.

כיריים של גז – יש הרוכשים כיריים מיוחדות לפסח, או לפחות חצובות [הברזלים עליהם מונחים הסירים], ומבערים מיוחדים לפסח, וישנם, המכסים את כל פני הכיריים בטס מתכת מיוחד לפסח. **המעוניינים להכשיר את הגז** המשמש כל השנה לחמץ: את **החצובות** [grates] – מכשירים בליבון קל בהחזקתן, כ 5-6 שניות בלהבה דלוקה סביב סביב. ובספר חוקת הפסח לידי"נ הגר"א פרץ שליט"א הובא מהגאון רח"פ שינברג זצ"ל שיש דרך, להניח על גבי החצובות כיסוי פח, ולהדליק את כל המבערים בלהבה גבוה למשך 15 דקות, ובכך, כל החצובות יגיעו לחום של ליבון קל.

המבערים [burners] – לאחר ניקוי יסודי, בעיקר בחורים, יש להבעירם כ 15 דקות באש (קנה בשם ד, מ"ג). **המשטח העליון** [base of stove] – הכשרתו בעירו רותחים מכלי ראשון, ורצוי לאחר מכן, לצפתו בנייר אלומיניום. **מכסה הכיריים** – עדיף להרחיקו לפסח, ואם הדבר לא ניתן, יש לנקותו היטב, ולצפותו. **הכפתורים** – יש לפרקם, וכדאי להשרותם, במים עם אקונומיקה זמן מה, ולנקותם היטב, או לצפותם לפסח. **קולט אדים** – בלתי אפשרי להכשירו. יש לנקותו עד מקום שהיד מגעת ולצפותו.

כיריים חשמליות – לאחר 24 שעות ללא שימוש, מנקים ומפעילים בחום המרבי שעה, ומן הדין אין צורך לצפותן לפסח. **כיריים קרמיות** [מצופות בזכוכית או בתערובת: חרסינה, קרמיקה ופורצלן] – לא ניתנות להכשרה, (אף לבני ספרד - כי השימוש באש עצמה). ולכתחילה, עדיף להשתמש בכיריים מיוחדות לפסח. אין הדבר אפשרי, יש לנקותן היטב, להפעילן כשעה, ולכסותם לפסח עם נייר אלומיניום עבה (הליכות שלמה פסח ג, ג).

כיריים "אינדוקציה" – במקום ה"עיגולים", שם מונחים הסירים – אין צורך בהכשרה. מאידך, ליתר השטח – לא מועילה הגעלה. הפתרון: ציפוי המשטח במשטח סיליקון - תואם אינדוקציה, והשאר חורים עגולים, בקוטר קטן במעט מקוטר ה"עיגולים" הרגילים. ויש לאטום היטב מסביב למשטח, שלא יכנסו נזלים מתחתיו.

תנור אפיה, חשמלי – עדיף לרכוש מיוחד לפסח. מפני שהכשרתו כדון, כמעט אינה אפשרית. ובפרט, כאשר דפנות התנור מצופות באמיל. באין ברירה, יש לנקות הדפנות והתקרה בחומרים חריפים - פוגמים, ולאחר המתנת 24 שעות, להפעילו כשעה בחום המרבי, ולצפות את צדדי ותקרת התא בנייר אלומיניום קצת עבה. תבניות התנור שהשתמשו בחמץ – לא ניתנות להכשרה.

תנור "פירוליטי" [המנקה עצמו - self-cleaning oven] המגיע לחום של כ 500 C צלזיוס, לאחר המתנת 24 שעות בלא שימוש, יש להפעילו בתוכנית ה"ארוכה", והתנור כשר לפסח (כמובן, בלא התבניות). את מחזיקי התבניות, שאסור להשאירן בתנור בתהליך ההכשרה, יש להכניס לכל תנור נקי שאינו בן-יומו ל 40 דקות בחום 250 מעלות.

"טוסטר אובן", "טוסטר אמקה" וסיר אפיה ["סיר פלא"] - לא ניתן להכשירם לפסח, שצריכים ליבון קשה.

תנור "מיקרו – גל" (ללא השחמה), המיועד לחימום והפשרה **בלבד**, יש לנקותו ביסודיות, להכניס כוס מים עם סבון, להפעיל עד שחלל התא יתמלא כולו באדים, והתנור כשר לפסח (הכרעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ספר הלכות פסח ט"ז הערה קנ"ו). ויש להחליף את הצלחת המסתובבת, בכשרה לפסח. ויש המשתמשים בפסח, רק

בעטיפת המזון בקופסה או בשקית ניילון אטומה (ראה שבות יצחק דיני מיקרוגל ה, ד). ולמהדרים, עדיף בוודאי, לרכוש תנור מיקרו – גל מיוחד לפסח. ויש שכתב, שהמשתמשים בתנור המיקרוגל גם לבישול, וכן תנורי מיקרוגל שבחנניות או במסעדות ומקומות השימוש בהם הוא תדירי יותר, ומסתבר שהחום בדפנות מגיע ליד סולדת בו ברוב פעמים, ראוי להחמיר שלא להשתמש בו כלל בפסח (קצור שלחן ערוך ילקוט יוסף סימן תנא סעיף י, ושכן הסכים עמו אביו הגר"ע יוסף זצ"ל להלכה)

פלטה של שבת – לאחר ניקוי יסודי, כולל בתחתיתה ולאורך החוט החשמלי, והפעלתה בזרם החשמל, לשעתיים, יש לנתקה, ולהניחה מושענת בשיפוע, ולשפוך מים על פניה, ויש שגם מצפים אותה בנייר אלומיניום לפסח.

"תמי בר" – הכשרתו בניקוי יסודי, בהרתחתו היטב, ובהוצאת כמות של 2-3 כוסות מהברז, ובנוסף, יש לערות רותחין מכלי ראשון מבחוץ, על כל אזור יציאת המים והמגש.

מיחם מים של שבת – יש להשתדל ולנקות מקרקעיתו את כל האבנית, למלאותו במים ככל שניתן, להרתיח היטב, ולאפשר למים לצאת דרך הברז, ובמקביל לערות מבחוץ מרותחים מכלי ראשון, על כל אזור הברז. הנהגים במשך השנה להניח על גבי המכסה, חלות לחימום, הנוגעות ישירות במכסה, – חובה עליהם, לעשות למכסה "ליבון קל" (כנ"ל בחצובות הגז).

ארונות המטבח – יש לנקותם מבית ומחוץ באופן יסודי בשפשוף ובשטיפה היטב, כולל בחריצים, בסדקים ובצירים. בהתמקדות ב"קרוסלות" ובתחתית הארונות העליונים, שמעל משטחי העבודה, בפרט באזור השימוש במעבד מזון [מיקסר], ואין צריך לומר מעל הכיורים. ולאחר הניקוי, נהוג לפרוס גליונות נייר נקיים, בטרם הנחת מוצרי הפסח.

מדיח כלים – במידה וכל חלקיו ממתכת ופלסטיק בלבד, יש מקילים להכשירו, בהמתנת 24 שעות, ניקוי הפילטר, הגעלת הרשתות בכלי ראשון או בעירו רותחים, והפעלתו בחום המרבי חצי שעה, עם חומר פוגם. ועדיף להשתמש בסלסלות חילופיות לפסח (ראה שו"ת אגרות משה או"ח ג, נח).

מעמד לייבוש כלים – די לו בניקיון יסודי ובשטיפה היטב ומערים עליהם מקומקום רותח, ויש מחמירים ומחליפים את הרשתות, למיוחדים לפסח, או מצפים אותם. **מחזיקי סכו"ם** עומדים – חובה להחליפם לפסח.

מעבד מזון [מיקסר]: המהדרים רוכשים מיוחד לפסח. מפני שהמערבל ["בלנדר" גביע שבתחתיתו שילוב סכינים קבועים בבסיס] – אם משמש לחמץ, לא ניתן להכשרה לפסח. כמו כן, **המקצפים** לעוגות ולערבול בצק – אינם ניתנים להכשרה ["כלי לישה" – "בית שאור"]. **אמנם, המקצצים, הדיסקים** ובכלל זה, **בלנדר יד** למרקים וכדומה – הכשרתם, במים מעלים בועות בכלי ראשון שעל גבי אש או חשמל. **מטחנת בשר** – בשימוש בחמץ ודברים חריפים – לא ניתנת להכשרה.

כיסא תינוק – יש לנקותו היטב, ולערו רותחים על גבי משטח האכילה. ויש מהדרים לצפות השלחן לפסח.

בקבוק תינוק – הבקבוק עצמו יש לו הגעלה ברותחים, הפטמה העשויה מגומי – חובה להחליפה לחדשה.

גביעי כסף לקידוש – חובה להגעיל לאחר המתנת 24 שעות בלא שימוש, וניקוי יסודי, בכלי ראשון רותח העומד על האש [או בחשמל], שהרי מצוי שנופלים לתוכם פירורי חלות, ויין נחשב חריף, וגם נשטפים בכיור עם כלי חמץ במים מאוד חמים.

כלי זכוכית: בני **אשכנז** – אינם מכשירים כלי זכוכית לפסח, עפ"י דעת רבי יחיאל מפריז, שלעניין כלי זכוכית שהשתמשו בחמץ חם, חוששים לבסיס החומר, הדומה לחול, חרס, חרסינה וקרמיקה. מאידך, בני **ספרד** – נהגו מדורי דורות, להשרותם שלשה ימים במים נקיים בהחלפת המים כל 24 שעות, אכן, לדעת השו"ע וכן הורה הגר"ע עובדיה יוסף זצ"ל, כיון שהמוצר המוגמר של כלי זכוכית הינו חלק ואטום, די בשטיפה ושפשוף היטב, של כלי הזכוכית לפני פסח, וניתן להשתמש בהם בפסח.

כלי דורלקס [זכוכית חסינה בחום גבוה] לדעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל אין להכשירם לפסח (הלכות פסח יג, הערה כא) וכן, לדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל אין להקל להשתמש בהם בלא הגעלה בעירו רותחים מכלי ראשון. ואכן, בני אשכנז המהדרים, רוכשים כלי זכוכית, דורלקס ופיירקס - מיוחדים ושמורים לפסח.

כלי פיירקס [חסינים מאש, ומוכנסים לתנור לזהוט]: אף שלדעת הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ג, פא), כיון שהרמ"א לא החמיר בזכוכית אלא מטעם המנהג, ופיירקס לא היה קיים בימיו, אפשר לדעתו להגעילם, וכן, לדעת הגרצ"פ פרנק זצ"ל הרוצה, יכשירם בהגעלת שלש פעמים (בש"ת ציץ אליעזר ט, כו). מאידך, **הכרעת פוסקים רבים, שאין להכשירם לפסח** (הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספר הלכות פסח יג, הערה כא הגר"ש וואזנר קובץ מבית לוי א, עמ' לב ומהר"ם בריסק שו"ת ירושת פליטה, כ)

כלים שאין מכשירים לפסח

כלי חרס, חרסינה ופורצלן – אין מועילה להם הגעלה, והמנהג, שאפילו אכלו או שתו בהם רק חמץ צונן שאינו חריף, ולא היה בו דבר לח כבוש 24 שעות, **למעשה**, אין להשתמש בהם בפסח אפילו בצונן. אמנם, כשבלעו חמץ רק בהשריה [כבוש], ועמדו 12 חודשים **בלא שימוש** – כשרים לפסח בלא הגעלה (שו"ע או"ח תנ"א, א ו"א וי"ד קל"ה, ט"ז). **כלי לישה** (בית שאור), כגון: נפה, קרש לעריכת בצק, מערוך, מערבלי בצק ומקצפי עוגות ודוגמיות לחיתוך בצק, כלים שבאים במגע ישיר עם קמח או בצק – **אין מכשירים** אותם לפסח, אפילו עמדו 12 חודשים בלא שימוש. **כלים הצריכים ליבון קשה**, וחוששים לקלוקלם, כגון: סיר "פלא", תבניות אפיה, רשת של מנגל, כלי טפולון, מערבלי ["בלנדר"] המשמש לחמץ, טוסטר, מגררת ["פומפיה"] של חמץ או לפירורי בצק וכדומה – אין מכשירים לפסח. אמנם, אם עמדו 12 חודשים בלא שימוש, ניתן להשתמש בהם, לאחר הגעלת שלש פעמים.

הערה: כלים שמחירים אינו יקר, **עדיף לקנות מיוחדים לפסח** (דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל "מבית לוי" פסח וכן משמע במ"ב תנא, יט).

שבת פרשת "מצורע" – י"ב בניסן - "שבת הגדול"

הדלקת הנרות: ירושלים – 6:36 במרכז – 6:52 בצפון – 6:38 בדרום – 6:53

מנהג ארץ ישראל לקרוא את הפטרת **"וערבה לד' מנחת יהודה וגו' עד 'והכיתי את הארץ חרם"** (מלאכי ג, ד-כ"ד), וחוזרים וקוראים את פסוק כ"ג "הנה אנכי שולח וגו' " (לוח ארץ ישראל להגרימ"ט זצ"ל). **אין אומרים** אב הרחמים ובמנחה **אין אומרים** צדקתך וגו'

נקראת "שבת הגדול": א. בגלל הפסוק בהפטרה אותה קוראים בספר מלאכי פרק ג' "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ד' הגדול והנורא" **ב.** על שם הנס הגדול שנעשה, בשבת שלפני יציאת מצרים שבה הצטוו ישראל **"בעשר לחדש הזה, ויקחו להם איש שה לבית אבת, שה לבית"** (שמות יב, ג) והמצרים ראו שלוקחים את אלוהיהם ולא יכלו לעשות כלום (רש"י בספר הפרדס ותוס' שבת פז ע"א). **ג.** מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל ביאר טעם נוסף: כתוב בתורה "וספרתם לכם ממחרת השבת" (ויקרא כג, טו). הכוונה למוצאי יום טוב הראשון של פסח, שמתחילים בו ימי ספירת העומר, שכן יום טוב ראשון של פסח נקרא 'שבת'. שלא כהצדוקים שהכחישו דין זה ואמרו: ממחרת השבת – שבת ממש. **כדי להוכיח את האמת ולהפריך את דבריהם**, קוראים לשבת שלפני פסח 'שבת הגדול'; לומר שמיד אחריה באה שבת נוספת – היא יום טוב ראשון של פסח, **שלאחריה** מתחילה מצוות הספירה.

דרשת שבת הגדול

בדרשות שמוסרים הרבנים ומורי ההוראה, "העיקר להורות לעם דרכי ד' את המעשה אשר יעשון, היינו דיני הגעלה וביעור חמץ וכו' ושאר הלכות הפסח, אבל אם תהיה הדרשה רק בפלפול או דרוש בעלמא – אין

יוצאים בזה ידי חובתם" (מ"ב תכ"ט, ב). יש שכתב, שהאומרים את הפיוט "אלוקי הרוחות וכו' " שביוצרות, יוצאים באמירתו ידי חובת "שואלין ודורשין בהלכות הפסח" כיון שיש בו את כל ההלכות (ערוה"ש תכ"ט, ה).

הערה: משבת זו מפסיקים לומר "ברכי נפשי וגו' " ו"שיר המעלות וגו' " (רמ"א, ת"ל).

אמירת ההגדה

יש נוהגים לקרוא בשבת הגדול מהגדה של פסח, מ"עבדים היינו" ועד "לכפר על כל עוונותינו", לפי שבשבת זו הייתה תחילת הגאולה ונעשה בה נס לישראל, ועוד, כדי להסדיר את ההגדה בפני התינוקות (רמ"א ת"ל ומשנ"ב) ולדעת הגר"א אין לקרוא (מעשה רב, קע"ז הובא בביה"ל ת"ל). לפי שהנאמר בהגדה: "והגדת לבנך ביום ההוא וגו', יכול מראש חודש, תלמוד לומר: "ביום ההוא". אי ביום ההוא יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: "בעבור זה", בעבור זה - לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך" בא למעט **שלא לקרוא את ההגדה לפני ליל הסדר**, ועוד, כשם שאין לאכול מצה מבעוד יום משום חביבות המצווה, גם ההגדה תהא חביבה יותר כשיאמרוה לראשונה בליל הסדר (היעב"ץ בפירושו להגש"פ)

מוצאי שבת הגדול

צאת השבת: ירושלים – 7:50 במרכז – 7:52 ובצפון – 7:50 ר"ת - 8:22

במוצאי שבת: מנהג בני אשכנז - שלא לומר "ויהי נועם וגו' " ובני ספרד – אומרים ואומרים "ויתן לך וגו' ". סוף זמן **ברכת הלבנה**, לכתחילה – בליל שני י"ד ניסן כל הלילה, ובדיעבד בליל שלישי, ליל הסדר כל הלילה.

ליל בדיקת חמץ – אור ליום שני י"ד בניסן

נשאל רבנו מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל: באיזה אופן יש לבדוק את החמץ אור לארבעה עשר, הרי אם צריכים לבדוק כל כיס וכל מקום, הרי שגם בהרבה שעות אי אפשר יהיה להספיק? ואם לאו, מה בודקים בכלל כיום? הבית כולו נקי מחמץ? **והשיב**, שסדר הבדיקה כיום הוא, שאם לא בדק מקודם, ודאי שחובה מעיקר הדין לבדוק כעת לאור הנר את כל הבית, אבל כיוון שהיום מנקים ובודקים הכול קודם. אין חובת הבדיקה משום מציאת החמץ והוצאתו מן הבית, אלא עניינה **לבדוק האם באמת ניקו היטב**, לכן, בליל י"ד הולכים ובודקים לאור הנר בכל מקום ומקום, **ושואלים:** האם ניקיתם היטב ארונות אלו? מדפים והמגירות הללו? ובזה יוצאים ידי חובה, אף אם לא מצאו חמץ ואף אם לא הניחו פתיתים לפני הבדיקה כנהוג (הליכות שלמה פסח ה, יב).

לעניין הבגדים, כתב רבנו ב"הגדה של פסח", ענייני בדיקת החמץ: "אם בזמן שניקו את הבגדים בדקו את הכיסים מחמץ לאור היום, אין צורך לבדקם שוב בליל בדיקת חמץ". וכבר כתב בהגהות מהרש"ם, שכל דבר שניתן להפוך ולנער **אינו צריך בדיקת נר** (ספרים, כיסים, מגירות נשלפות, ילקוטים ותיקים).

הבדיקה בפועל

משהגיע הזמן לבדיקת החמץ, אסור לעשות כל מלאכה שיש בה שיהוי, וכן אסור לאכול ולא לטעום אפילו לא פירות. שלא התירו טעימה, אלא עד חצי שעה שקודם הבדיקה (ביה"ל ד"ה ולא יאכל וכו') **אמנם**, הרעב - עדיף שיטעם מזונות או פירות עד שיעור כביצה (56 סמ"ק) מאשר שימהר בבדיקה. וכן העיף – טוב שינוח מעט (שו"ת מהרש"ם). **בעל שמאחר**, יש אומרים, שעדיף שתבדוק אשתו בזמן, בשליחותו, בברכה, ותשאיר חדר אחד שיבדוק הוא בברכה.

עם צאת הכוכבים – 7:50 לאחר ערבית, לאחר שטואטא הבית כולו סופית, ובוצעה "שטיפה גדולה" בודקים החמץ **לאור נר** שאינו נוטף או כשקשה בנר, עם פנס, כדלהלן.

הנוהגים כדעת רבנו תם, לעניין צאת הכוכבים, הן לחומרא הן לקולא – יבדקו בזמן צאת הכוכבים לדעת ר"ת - אולם אם נוהגים רק לחומרא, יבדקו בזמן צאת הכוכבים לדעת הגאונים (הליכות שלמה פסח ה, י) וכן נהג הגרי"ז סולוביצ'יק זצ"ל (מועדים וזמנים ד, רפו).

בדיקה לאור פנס חשמלי לכתחילה: אם הוא דק ומאיר בחורים ובסדקים ואינו מסנוור – מותר לבדוק בו (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל ב"שבות יצחק" פסח ד, ג). ויש שכתב, שעדיף מנר (הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בהלכות פסח באנגלית להגר"ש איידער ז, הערה פא). אמנם, לדעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל לכתחילה **אין לשנות מהאופן בו תקנו חז"ל**, רק כשאי אפשר ע"י נר בודקים באור חשמלי (הליכות שלמה פסח ה, יא) וכן דעת הגר"ש וואזנר שבמקום שחוששים לשריפה – יבדוק בפנס (קובץ מבית לוי ענייני ניסן עמ' ל) וכן, אם אין נר – בודקים בפנס (שו"ת אור לציון ז, ח). והבדיקה עם פנס, חיונית, תחת רהיטים ומיטות הסמוכים לארץ, במכונית ובמקומות שמסוכן להיכנס עם שלהבת הנר, ואכן, מכונית, אף שבסידור פסח כהלכתו יג, יא לבדוק בליל יד לאור פנס, **במציאות** עדיף לבדוק ביום לאור השמש, כשהדלתות פתוחות.

אין צריך לכבות את האור בזמן הבדיקה, אדרבה, אם הוא מסייע לבדיקה – עדיף להשאירו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשבות יצחק, שם הגר"ש וואזנר בשו"ת שבט הלוי א, קלו והגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספר הלכות פסח, שם) וכן נהגו החזו"א (שבות יצחק, שם, בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל) והגרי"י קנייבסקי זצ"ל (ארחות רבנו ב, עמ' ב).

בטרם הבדיקה - נוטלים ידיים - בלא ברכה (משנ"ב תל"ב, ב). ויש מתעטפים במעיל העליון לקראת הברכה, ומסירים אותו לפני הבדיקה שלא יפריע (מקור חיים, תל"ב). והחתם סופר זי"ע חבש כובעו (מכתב סופר, י"ט).

נהגו שבני הבית, **ולא הבודק**, מניחים 10 פתיתי חמץ (משמעות דברי חק יעקב תלב, יג) **שאחר** יניח, וכן דעת הגרי"ש זצ"ל, שכן נוהגים, אף שהברכה "על ביעור" אפילו יודע היכן מונחים),

כל פתית יהיה בגודל - פחות מ"כזית" בתשפ"ג פרסם הגר"מ שטרנבוך שליט"א שאחד מהפתיתים יהיה בגודל כזית מחמץ שאינו מתפורר, ועדיף, **לעטוף הפתיתים ולרשום היכן הונחו**. וכיום, שמנקים הכול ביסודיות יתכן שהנחת הפתיתים, יש לה יסוד **מן הדין** ולא רק עפ"י הקבלה, כדי שלא תהיה ברכה לבטלה (שעה"צ, יב), אף שמעיקר הדין, הברכה על עצם הבדיקה, ואף אם לא מוצאים כלל חמץ. ואמנם, לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל אם לא הניחו פתיתים – אין לברך על הבדיקה (שבות יצחק פ"ו).

הונחו עשרה, ונמצאו רק תשעה - אפילו לא היה פתית בגודל כזית, חייבים לחזור ולבדוק ("חוט שני" עמ' ס"ב), וכן דעת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל (ועי' שע"ת, ז וב"אור לציון" ז, יז). הונחו עשרה, **ונמצאו אחד עשרה** – יש לבדוק את הבית **שנית** (ראה מ"ב תל"ט, יח).

יש לציון: "מי שאינו בודק כראוי, אלא רק מקבץ את עשרת הפתיתים – לא קיים מצות בדיקת חמץ וברכתו לבטלה (קיצור שו"ע קיא, ח).

תזכורת חשובה: כל שלא עשו בדיקת חמץ, כדיון, לאור נר או פנס או אור השמש (כשאורה נכנס למטבח) לאחר ניקוי המקרר, המקפיא וארונות המטבח, בטרם הכניסו לתוכם את מוצרי הפסח (לפני ליל הבדיקה, כמובן בלא ברכה). **חייבים כעת, בליל י"ד בשעת הבדיקה**, לרוקן את המקומות הנ"ל ולבצע בדיקה כדיון. שהרי, אין מקום בבית החייב בדיקה **כמו המקרר וארונות המטבח !!!** עצם הניקוי, אין די בו, ישנו ניקוי, וישנה חובת בדיקה. ואף שכתב, חכמת שלמה תלג, יא, שחדר שכיבדוהו (ניקוהו) ובמשך ג' ימים רצופים נזהרו שלא להכניס חמץ – חזקתו בדוק, אבל קשה להיזהר, במקפיא או ארונות מטבח, כשעוד חמץ בבית, **ג' ימים רצופים..? ולמעשה, אסור** לפי הדין להיות בפסח במקום שלא נבדק !!! אפילו באים בחול המועד, למלון או אכסניה שלא נבדקו, "הולך ובודק בברכה עד ערב חג אחרון" (שו"ע תל"ו, שם).

ביטול חמץ

מיד לאחר בדיקת החמץ, נאמר נוסח "ביטול חמץ" (שמא נשכח לבטלו למחרת לאחר שריפת החמץ) באמירת "כל חמירא וכו'" – בתרגום: "כל חמץ ושאר, הנמצא ברשותי, שמצאתיו ולא מצאתיו, יהא בטל ויהא

הפקר כעפר הארץ". **זהירות מיוחדת:** לאחר הבדיקה, להצניע את החמץ שייאכל למחרת, ולהיזהר שלא יתפזר בפרט על ידי הקטנים, ונתחייב בבדיקה חוזרת! (מ"ב תל"ד, ג ושו"ע הרב, א ובן איש חי, צו).

מכירת חמץ

היינו: מכירה ע"י רב או שליח בית-דין, בחתימה ובעשיית קנין, אפשרי גם למנות את המוכר דרך הטלפון ולציין את הכתובת והמקומות בהם החמץ מרוכז. **יש לדעת:** כל עניין מכירת החמץ נועד לחמץ שנשאר לאחר הפסח, מפני שחמץ שלא נמכר לגוי לפסח אסור באכילה ובהנאה לאחר הפסח אפילו פחות מ"כזית".

יש לציין בשטר ההרשאה, שחותמים בשעת המכירה, יש לכתוב את כתובתו המדויקת של המוכר (שו"ת אגרות משה או"ח ח"א, קנ). וכן את המקומות בהם נמצא החמץ (ראה שו"ת דברי מלכאל ד, טל) ומי שטורח לו, לפרט את כל המקומות, יכול לסמן בבית כל ארון שנמכר, ולציין בשטר שמוכר את כל המקומות המסומנים (דעת הגריש"א זצ"ל בספר אשרי האיש ג, נא).

הערה חשובה: אלו שאינם מוכרים מוצרי חמץ (ויסקי, ויטמינים, חמץ וכדומה) **חייבים** לנקות ולבדוק היטב את התנורים והמעבד מזון, הספרים והבגדים כי אי אפשר למכור רק הדבוק בכלים בבגדים וכו' שהרי שום גוי בעולם לא יקנה פירורים או לכלוכי חמץ דבוקים. אלא אם כן, באמת, מוכרים דבר חמץ ממשי, או תערובת חמץ, ואז הפירורים הנ"ל נכללים במכירה. כלשון דרכי חיים ושלום, תקע"ח וספר שער יששכר: **"וכן דקדקו אבותינו וזקננו שיהיה משהו חמץ למכור בשטר המכירה לנוכרי,** שהרי לא חלה מכירה על פרוורים כאלו הדבוקים בכלים, שאין בהם שווה פרוטה, ועל זה העצה, למכור איזה דברים בשוויים, ואגב, כתבים בשטר המכירה גם את הפירורים שבין הסדקים בכלים וכיוצא, וחלה המכירה גם עליהם והוויין של הנוכרי".

מכירת י"ג

אנשים היוצאים מבתיהם למשך כל תקופת החג, וקשה להם לבדוק את החמץ בכל המקומות, וכן בעלי מחסנים ביתיים, נהגו למכור את כל אותם המקומות לגוי, כדי להיפטר מחובת הבדיקה במקומות אלו. אמנם, נחלקו האחרונים, אם המכירה פוטרת אותם מחיוב בדיקה, או שלמרות שבדעתו למכור את אותם המקומות עם החמץ מכל מקום חייב לבדקם (חיי אדם כלל קיט סעיף יח, הובא במ"ב סוף סימן תלו). לפי שהמכירה חלה רק מחר ביום י"ד, ובליילה בעת הבדיקה, עדיין אותם המקומות הם ברשותו וחייבים בבדיקה.

כדי לצאת ידי כל הדעות, יש שנהגו למכור את החמץ במכירה שתבוצע על ידי הרב לפני זמן הבדיקה, כלומר ביום י"ג בניסן (ראה פסקי תשובות סימן תלו ס"ג). **כמובן, שאין להשתמש באותם מקומות לאחר זמן המכירה.** וכמובן, שמן הראוי להשאיר לפחות מקום מסוים שלא נמכר, כדי לקיים במקום זה מצוה חשובה זו של בדיקת חמץ וביעורו, שהיא מן התורה. **ואמנם, הלכה למעשה** כבר נתפשט המנהג, שאין צורך לבדוק את המקומות העתידיים להימכר לגוי, זאת, על אף שהמכירה חלה רק ביום י"ד (משנה ברורה שם).

בדיקה, שריפה ומכירת חמץ יכולים להתבצע ע"י אישה או בת גדולה בשליחות הבעל או אבא.

עובדים זרים בבית ישראל בפסח

א. חדר שהנוכרי מתגורר בו, אך גם הישראל משתמש בו - **חייב בבדיקה.** אין הישראל משתמש בו כלל - אינו חייב בבדיקה, והרוצה להחמיר, ישכיר את החדר לנוכרי ביום י"ג ניסן (ראה שו"ת תשובות והנהגות ב, רכ"א ודעת הגר"צ ובר שליט"א). **ב.** יש להתנות עם הנוכרי שלא יכניס חמץ לבית הישראל כל ימי הפסח, משום מראית העין (שער הציון ת"מ, ל) עבר הנוכרי והכניס, יש מקילים אם אוכלו בחדרו בצנעה, מתגורר הנוכרי לבדו בחדר המיועד רק לו - יכול להכניס לתוכו חמץ ואין צריך למחות בו (ראה ספר "עזרה כהלכה" ו, י"ט). **ג.** אין לתת לנוכרי ממצת המצווה של ליל הסדר, ואף לא מן האפיקומן (ט"ז או"ח קס"ז, י"ח וכה"ח ק"מ).

יום שני י"ד ניסן – ערב פסח

משכימים לשחרית, יותר מזמן הקימה בכל יום, והמעוניינים להתפלל כותיקין, נץ החמה – 6:02 להספיק לסיים את אכילת החמץ וניקוי הבית בזמן (מ"ב תפ"ט, י"ג).

בתפילת שחרית: בני אשכנז – בפרק "איזהו מקומן וכו' " אין אומרים יהי רצון וכו' שלאחר קרבן תודה (ערוה"ש תכט, ד) ואין אומרים מזמור לתודה וגו' ולא א-ל ארך אפיים וכו' ולא למנצח יענך ד' ביום צרה וגו' וגם לא במשך כל ימי החג (תכט, ב וקלא, א). **בני ספרד** – אומרים מזמור לתודה וגו' וגם כל ימי החג. ולמנצח וגו' אינם אומרים כל ניסן.

הערה: הטעם שאין בני אשכנז אומרים "מזמור לתודה" מפני שלחמי תודה היו חמץ (מ"ב תכט, יב) ולא הקריבוה בערב פסח, מחשש שלא יסיימו אכילת לחמיה, עד סוף זמן איסור חמץ (מ"ב נא, כב), אמנם, המתחיל לאומרו בטעות – יסיימו (פמ"ג תסח מש"ז, ז). ומשנת "התודה ואיל נזיר" שבפרק "איזהו מקומן" – אומרים, מפני שאומרים שאר המשניות שבפרק, לא רוצים לדלג עליה (לבוש תסח, י) וגם, משום שמשניות אלא נאמרות לזיכרון בעלמא, משא"כ "מזמור לתודה" שבמקום הקרבת תודה הוא עומד (ט"ז שם, ז).

תענית בכורים

הבכורים מתענים בערב פסח, (שו"ע תע). ואב מתענה עבור בנו הבכור, עד שיגדל (שו"ע שם, ב). ואם הוא תוך ל' יום ללידתו - אין האב מתענה עבורו (מ"ב י). בכורים שמשותפים **בסעודת סיום** נפטרים מהתענית. כשהסיום מתקיים **בבוקר**, אבל בליל התענית – אינם פטורים מהתענית (שו"ת מנחת יצחק ח, מה). **בכור קטן העושה סיום** – פוטר את אביו וכל המשתתפים.

בסעודת הסיום, לכתחילה יש לאכול **שיעור כזית** (אור לציון ג, יב) ועל כל פנים, **לטעום משהו**, כגון מתמרים, צימוקים או סוכריות וכדומה, ובדיעבד, כשלא נותר ממה לטעום, אפילו לא טעמו, רשאים להפסיק את התענית, שמנהג העולם, לסמוך על ההשתתפות בסיום אף אם לא משותפים בסעודה (דעת הגרש"א זצ"ל בספר ועלהו לא יבול עמ' קע"ד, והגריש"א זצ"ל בסידור פסח כהלכתו יד, הערה צו והגרנ"ק זצ"ל בחוט שני פסח א, ז).

בכור שהיה אנוס ולא יכול היה, להצטרף לסיום מסכת, בשעת הדחק, יכול להצטרף לסיום בשמיעה בטלפון ("מעדני שלמה" עמ' ב). אבל **מי שלא שמע הסיום** – לא נפטר מהתענית, אלא אם למד יחד עם המסיים, הוא שותף לשמחה (הליכות שלמה פסח ח, א ודעת הגריש"א בסידור פסח כהלכתו יד, הערה 14). אמנם, ב"תשובות והנהגות" ב, רי הביא בשם הסטייפלר זצ"ל שיכול להשתתף בסעודה, וכן דעת הגרנ"ק בחוט שני.

מה נקרא סיום: "כשמסיים מסכת מצוה לשמוח ולעשות סעודה" (רמ"א או"ח תקנא, י) אבל אפילו סיום כל **הש"ס משניות** – יש אומרים שאינו מועיל לתענית (שו"ת אור לציון ג, יב) ויש אומרים, שמועיל (דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל מבית לוי ח"ז). פרט למסכת תמיד, שאף שאין בה אלא מעט גמרא נחשבת מסכת לענין סיום (הגריש"א זצ"ל ב"אשרי האיש ג, נה והגרי"י קנייבסקי זצ"ל בארחות רבנו ב, עמ' נז). **התחלקו כמה בלימוד המסכת** – אינו נחשב סיום (הגריש"א זצ"ל ב"דולה ומשקה" עמ' שיח). סיום **חומש** או **ספר** מספרי הנ"ך – נחשב סיום (קובץ מבית לוי ז עמ' כז ושו"ת אגרות משה או"ח א, קנג).

בת ואשה בכורה – רצוי להביא להן משיירי סעודת הסיום. שלדעת השו"ע ת"ע: "יש מי שאומר, שאף בכורה נקבה מתענה, שהרי "בתיה בת פרעה (בכורה) ניצלה ממכת בכורות בזכות שמשתה את משה מהיאור". ואף שהוסיף הרמ"א: "ואין נוהגים כן". מכל מקום, ראוי להביא להן.

סוף זמן החמץ

השנה תשפ"ד בעזרת ד' יתברך בהגיע ערב פסח י"ד ניסן [על פי שעון הקיץ]

סוף זמן אכילת חמץ: מג"א לחומרא – 9:31 מגן אברהם – 9:54 להגר"א בני ספרד ושו"ע הרב – 10:26

לקראת סוף זמן אכילת חמץ: יש לצחצח את השיניים היטב, ולהצניע את המברשת והמשחה שאינה כשרה לפסח. ולהוציא את המשחה ומי-הפה הכשרים לפסח. כמו כן, אין להשתמש בפסח בחוט דנטלי המשוח ב"ווקס", מחשש עמילנים של חמץ.

סוף זמן ביעור החמץ: מג"א לחומרא – 10:47 מג"א – 11:16 לגר"א בני ספרד ושו"ע הרב – 11:32

שריפת החמץ וביטולו: לכתחילה, יש לשרוף באש, בלא חומרי דליקה. כמו כן, אפשרי (במקום שלא ניתן להדליק אש), לפורר לים או בשירותים. נהוג לשרוף עם החמץ את הלולב, פתילות החנוכייה, הפרשות החלה שנשארו. (מין החזון איש זצ"ל שרף את ציפורניו שנטל במשך השנה). **יש אומרים, שיש להקפיד על הפרדה בין בשר לבין חלב במדורת החמץ.** שהרי אסור לבשל בשר בהמה בחלב מן התורה, אף בלא אכילתם. **אחרי השריפה** אומרים בנוסח ביטול חמץ: "שראיתיו ושלא ראיתיו ושביערתיו ולא ביערתיו" (השו"ע תל"ד, ג) יהא הפקר כעפר הארץ". ואף שהחמץ נשרף, שמא לא נשרף היטב. והכוונה גם על הנמכר לנוכרי, שמא לא הייתה המכירה כדין.

הערה: מי שלא הספיק למכור את החמץ, ונשארו לו מוצרי חמץ החשובים לו ביותר, בטרם הגיעה שעה שישית (12:38) יארזם בחבילה, וילך לשדה הפקר, הרחק ממקומות מגורים, ויפקיר את החמץ, ויניחנו שם, ואם ימצאוהו אחר החג – יזכה בו מחדש..

חובה לעשות עד סוף ביעור חמץ

1. ניקוי וטאטוא אזור ארוחת הבוקר, כולל המדף במקרר עליו היו שאריות החמץ, פח האשפה וכו'.
2. ניקוי סופי של הטלפונים הנייחים והניידים, כולל המטענים (גם בפסח פה – סח)
3. יש מהדרים, להחליף את ראש המטאטא או לנקותו במסרק סמיך.
4. הוצאת השקית מתוך שואב האבק והחלפתה.
5. ניקוי יסודי לרצועות השעונים, הצמידים והטבעות. טבעת עם אבן שלשו איתה בקביעות בצק, לדעת הגרצ"פ פרנק זצ"ל עדיף להטמינה עם כלי החמץ בארון שנמכר בו החמץ.
6. הזרמת מים רותחים עם חומר פוגם לפתח יציאת המים בכיורי המטבח והחלפת הרשתות.
7. ניקוי קל בניגוב למחשב וכל ספיחיו, ולאוכלים מעליו בקביעות, בעזרת שואב וממחטות לחות.
8. מעבר סופי על חדר המדרגות מהכניסה ועד פתח הדירה, כולל ארונות חשמל וטלפון – לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל חובה על כל דייר עד הדירה שלו, אא"כ ממנים שליח שיבדוק בכל הבניין.
9. נעילת דלתות הארונות המסומנים, בהם מונחים החמץ וכליו הנמכרים, כולל ספרי בישול ואפיה, ספרי טלפון, ויש מוסיפים ברכונים של כל השנה והטמנת המפתח במקום ידוע.
10. ניעור הבגדים, הזקנים והשיער.

בזאת תם מבצע הכנת הבית לפסח תשפ"ד

יש המתעדים בצילום את הבית הנקי.... ויש אומרים בשעה זו, את מילותיו של הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטצ'וב זי"ע, שהיה אומר בערבי פסחים, בראותו את העמל, הטרחה והיגיעה להגיע לפסח כשר:

"יהי רצון שהמלאכים העולים מקשר"ן – קרצוף, שטיפה רחיצה, ניקוי ימליצו טוב בעדנו"

הכשרת אלמנטים אורטודנטיים – פלטות, גשרים, שומרי מקום, לקראת הפסח

סתימות קבועות, וכן שיניים תותבות, לדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל, כיון שבולעות כל השנה מ"דבר גוש" של חמץ חם מאוד, או ממאכלי חמץ חריפים, אין לאכול בהם חמץ חם (עוגיות עם קפה לוחט, פיצה חמה וכדומה) 24 שעות לפני סוף זמן אכילת החמץ, היינו, השנה מבוקר יום ראשון י"ג ניסן שעה – 9:31 ואזי, אין צריך להחמיר בפסח שלא לאכול מאכלים או משקים חמים מאוד או חריפים, שמניעת שמחת יום טוב כהפסד מרובה, ויש לסמוך על הסוברים, שנותן טעם לפגם מותר בפסח (מנחת שלמה ב, מג) וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (בשבות יצחק יט, ג) והגרי"י קנייבסקי זצ"ל (ארחות רבנו ב, עמ' כט).

והמדקדקים, מגעילים את התותבות לפני פסח (שו"ת מנחת יצחק ח, לז) ולדעת הגר"ש וואזנר זצ"ל בכלי ראשון או עכ"פ בעירו מכלי ראשון, ואם עלולים להתקלקל, אפשר להגעילים בכלי שני (שו"ת שבט הלוי א, קמח ע"פ דברי החת"ס יו"ד צה בשם רבו הגר"נ אדלר). **אכן, הלכה למעשה - הכשרה פשוטה ומועילה לכל אלמנט** נשלף: לאחר ניקוי יסודי, להכניסו לכלי שיש בו תערובת של שלישי מים (פושרים) ושני שלישי מלח – לחצי שעה - כן דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בדומה להכשרת חביות הבולעות מיין נסך.

הערה: בעלי גומיות – חובה עליהם להחליפם. לפני הפסח ומאז שהוחלפו, אין לאכול או לשתות, חמץ בחום "היד סולדת בו וחובה לדעת, שבעלי אלמנטים שאינם נשלפים (קוביות צמודות וגשרים קבועים) בנוסף להנ"ל, עליהם להימנע מאכילה ושתיית חם ביותר- כ 45C צלזיוס במשך הפסח.

דברים האסורים באכילה ובשתייה במשך יום י"ד ניסן

א. מצה שיוצאים בה ידי חובה בלילה - זמן האיסור: מעלות השחר – 4:46 (משנ"ב תע"א, י"ב). ויש נוהגים, מראש חודש ויש מפורים (שו"ת אגרות משה א, קנ"ה) אבל, **האיסור מן הדין – בערב פסח.**

האיסור כולל: קטנים משודעים לספר ביציאת מצרים – שיהיה חידוש באכילת המצה בליל הפסח.

מותרים: מצה עשירה (רק במי פירות), **לבני אשכנז** – עד סוף זמן אכילת חמץ 9:31 **מצה מטוגנת, או מבושלת** (שניצל עם פירורי מצות בשמן עמוק, קניידלך לאוכלי שרויה) – עד שעה עשירית של היום 3:56. אבל אסורים עוגה ועוגיות מקמח מצה אפויות (אפילו מעורבות ביין ובדבש) – משום שלא נתבטל מהם שם מצה – שער הציון שם.

ב. יין ומיץ ענבים – שו"ע תע"א: "ויין מעט לא ישתה" (מרחיק התיאבון) **הרבה** – מותר. היינו לדעת המשנה ברורה: שתי כוסות של רביעית – 172 סמ"ק. ולדעת הגרי"ח זוננפלד זצ"ל השותה את הכמות המותרת, לצאת כל הדעות – עלול להגיע לשכרות בליל הסדר. **טעימה מעטה** – מותרת ורצויה, לבחירת יין או מיץ ענבים הראויים למצווה.

ג. מרור – רמ"א תע"א, ב: "ויש נוהגים שלא לאכול חזרת בערב פסח כדי שיאכל מרור לתיאבון..." ובמשנ"ב שם: "ואין למנהג זה טעם", וכוונתו, שאדרבה, טוב שלא יאכלנו בלילה לתיאבון כי הוא זכר לעינוי. **הלכה למעשה: אף שערוה"ש, ה התיר,** כיון שהובא בשם הרשב"א, לחיוב מצוות מרור, אין לשנות המנהג.

ד. חרוסת – נהגו שלא לאכול, אף שבוודאי יאכלוה לתיאבון.. ואולי מחשש שלא יישאר אכילתה בלילה.

ערב פסח אחרי חצות היום – 12:38

מעיקר הדין **אסורה כל מלאכת קבע**, אפילו בחינם ואין רואים ממנה סימן ברכה. בפרט בירושלים עיה"ק ת"ו, מקום הקרבת הפסח [יש לציין, שבלוח לא"י בשם הפר"ח שבירושלים יש להימנע ממלאכה גמורה, אף קודם חצות היום], ולמעשה כתב מרן הגרש"ז א"א זצ"ל שלא שמענו לנהוג כן (הליכות שלמה ח, דבר הלכה, י).

שכחו או לא הספיקו לעשות לפני חצות - מותרות עשיית מלאכות כדלהלן, וע"י גוי אפילו בשכר, כמפורט:

א. תספורת השיער וגילוח – שכחו מקודם, מותר אחרי חצות ע"י גוי אבל לא ע"י ישראל אפילו בחינם, אא"כ הישראל עני שאין לו מה לאכול בליל הסדר ובחג, לא מצא כזה, והשערות ארוכות (לקראת ספירה) – מותר להסתפר ולהתגלח ע"י עצמו. אישה לצורך מצוה או צניעות – מותרת בכל אופן, כל מה שצריכה.

ב. קציצת ציפורניים – קוצצים ציפורניים לפני חצות ואם שכחו, מותר אחרי חצות, ע"י עצמו או ע"י אחרים ללא שכר. בני אשכנז שקצצו בערב החג, רשאים לקצוץ גם בחול המועד (שו"ע תקלב, א ומ"ב). ובני ספרד מותרים בקציצתן בחול המועד, בכל אופן (שו"ע תק"ב, א ומ"ב)

ג. **כיבוס** – מותר להפעיל מכונת כביסה קודם חצות, אף שתסתיים פעולתה לאחר מכן, ולדעת מו"ר הגרי"י נויבירט זצ"ל כיום, שרק לוחצים על כפתור, ייתכן שבשעת הדחק יש להתיר הפעלת מכונת כביסה אף אחרי חצות.

ד. **צחצוח נעליים והברקתן** – לא הספיקו עד חצות, מותר לכבוד יום טוב, אף במשחה וצחצוח.

ה. **גיהוץ** – בגדים הנצרכים לחג – מותר (תשובת מרן החזון איש לאחותו, (אורחות רבנו ח"ב עמ' נו) בחוה"מ מותר רק גיהוץ שטחי (בלא אדים) לצורך לבישה בלי שיכונו לגהץ במועד (שו"ת בית דוד)

ו. **תיקון בגדים** – לצורך המועד מותר אפילו במעשה אומן, כגון קרעים, כפתורים וכדומה, בין לעצמו בין לאחרים. אבל אין ליטול שכר מאחר אבל תפירה וסיום בגדים חדשים וכן פרימת תפירות ותפירתם מחדש – אסורים.

וכן טובלים במקווה לאחר חצות, ולובשים בגדי שבת ויום טוב (מ"ב תע"א).

הכנת המצות לליל הסדר

חובה במידת הצורך להפריש חלה מן המצות בטרם כניסת השבת להלן מספר כללים בהפרשה:

א. יש לקרב את החבילות זו לזו כשהן פתוחות. אין בכל חבילה שיעור הפרשה, יש להניח לתוך סל אחד או לכסותן במפה (מ"ב תנ"ז, ז ושלמת חיים א, עט) וכן נהג בעל קהילות יעקב זצ"ל לשים את כל החבילות בסדין פרוס, ושם מצה הנוגעת משני צידה במצות שבשתי חבילות, וזה ודאי צירוף (אורחות רבנו ב עמ' 20).

ב. יש להיזהר שלא לצרף יחד מצות שמורות ושאינן שמורות וכן מצות יד ומצות מכונה לצירוף סל, הואיל ומקפידים שלא לערבם אלו באלו – שו"ע יו"ד שכו, ב. ולדעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א (בהגדת מועדים וזמנים) יש להחמיר שלא לצרף אף לא מצות מתנור ראשון עם מצות מתנור שני.

ג. **שכחו להפריש חלה**, וכבר הגיע הלילה, אם אי אפשר בשום אופן להשיג מצות משומרות, היתירו להפריש חלה אף בארץ ישראל [שלא שייכת העצה של אוכל ומשייר להפרשה לאחר יו"ט] שמצות אכילת מצה שמן התורה דוחה איסור ההפרשה שמדרבנן (ראה ספר שש"כ יא, טז) ומה טוב אם המרא דאתרא יפריש בערב פסח סמוך לכניסת החג, ממצותיו ויכוון על כל הקהל, וזכין לאדם שלא בפניו (שו"ת מנחת יצחק ד, נט ובשש"כ שם). כפי שעושים רבים מרבני שכונות ומורי צדק בכל אתר ואתר, בכל ערב שבת ויום טוב לתועלת הציבור, ומן הדין, יכול לעשות כן, כל אדם בביתו, ובוודאי הוא ממזכי הרבים, וזכותו גדולה.

בדיקת המצות מחשש "כפולה" ו"נפוחה"

כללי כפולה (א) אפילו אין הפסק אויר בין הקפל, אבל אינה דבוקה במקום הקפל עדיין לא נאסרה. ויש המחמירים שאפילו רק נוגעים שני צדדי הקפל בלי שום הפסק אויר – אסורה המצה. (קנה בושם בשם שו"ע הרב). **(ב)** הכפלים דבוקים באופן שאפשר להפריד ביניהם – אסורה. אמנם, למעשה בחק יעקב, יח שאיסור מצה כפולה, אינו אלא חומרא, ואין לו מקור בש"ס (שער ציון תסא, נז) וביאר החזו"א (שם ד"ה מצה) שאף שאין האש שולטת במקום הכפל, מ"מ בזמן מועט מתחמם המקום בחום שהיד סולדת, ואינו מחמיץ, ובפרט במצות הדקות והתנור חם מאוד. במצות שלנו אין לחשוש לנפוחה – שהחללים רובם מחמת חום האש.

הכנת ה"כזיתים" למצוות ליל הסדר

יש המכנים את ה"כזיתים" לצורך מצוות הלילה: אכילת מצה, כורך ואפיקומן בשקיות, מלפני יום טוב, אף שמותר לשקול בשבת ויום טוב לצורך מצוה (במשקל מבני ולא דיגיטלי), כדי שלא להשתהות בהתחלת הסדר. יש שכתב, שיש להקנות את מצות המצווה לכל אורח - מ"שלכם" (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשם השפת אמת סוכה דף לה). ומנהג העולם שלא להקנות, ויש להם על מה שיסמוכו.

מצות לחולי צליאק ולרגישים לגלוטן

בס"ד זכינו לקראת פסח זה, להמליץ לכל שאינם מסוגלים לאכול מצות רגילות, להתקשר, [בנתינת רשות], למומחה ובקי, בכל סוגי המצות העונים על הדרישות הרפואיות השונות, הרב יהושע פרלמן שליט"א. מס' טלפון **0583267942** לכל המעוניינים במצות מכונה או עבודת יד, מכוסמין, שיבולת שועל, ואף מחיטה אורגנית (שאינה מהונדסת) לרגישים לגלוטן (לא לחולי צליאק).

סיכום ההכנות הנדרשות לסדר כהלכתו

יש להקדים ככל שניתן את ההכנות הקשורות לליל הסדר, ואף שמותר לעסוק בהן אף אחרי חצות, ראוי ורצוי להספיק לנוח קמעה, כדי להסב לשולחן הסדר בדרך חרות – ערניים ושמחים לקיום מצוות הלילה בשלימות. וכדי להתחיל בסדר בזמן (כדלהלן) כדי שלא יירדמו הקטנים, ולהספיק לסוף זמן אכילת האפיקומן – **12:38**

✓ **יש להכין:** שולחן יציב, כסאות נוחים, כריות להסיבה. שו"ע תע"ב, ד: **"אישה** אין צריכה הסבה אא"כ היא **חשובה** וכל הנשים שלנו חשובות, אך לא נהגו להסב" **למעשה:** נשים בנות **ספרד** – נהגו להסב (כף החיים שם, כ"ח והגר"ע עובדיה יוסף זצ"ל) וכן לדעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל צריכות להסב כמו האיש, **ואם לא הסיבה** תחזור ותאכל מצה ותשתה ארבע כוסות בהסיבה כבשו"ע תעב, ז (שו"ת אור לציון ג, טו).

✓ **בנות אשכנז,** יש מגדולי הדורות שהכינו לנשותיהם כריות להסבה. ואמנם, מצאנו כמה הגדרות ל"אישה חשובה": בכסף משנה פ"ז מהלכות חמץ ומצה (1) בת גדולי הדור אשת חיל יראת ד'. (2) חשובה בפרי ידיה. (3) שאין לה בעל והיא גברת הבית. (4) מי שיש לה עבדים ושפחות ואינה צריכה להתעסק בתיקון המאכלים ועניני הבית. **ומסתבר** שבנות אשכנז, אפילו "חשובה", אם לא הסבה – **אין צריכה לחזור ולאכול בהסבה.** **הסיבה:** היינו, הטית הראש והגוף לצד שמאל, בהישענות על כרית המונחת על ידית הכיסא, או בסיבוב מסד הכיסא לשמאל והישענות עליו.

✓ **יינות ומיץ ענבים** – עדיף יין בצבע אדום, אא"כ הלבן משובח, **מזיגת אדום בלבן בלילה** – מוזגים את הלבן לתוך האדום. יש לפתוח הפקקים והסגרים לפני החג. **אפשר לצאת ידי חובה** במיץ ענבים, כן נהגו הרב מבריסק והרב מטשיבין זצ"ל (תשובות והנהגות ב, רמג). וכן הורה הגרש"ז אויערבך זצ"ל שמיץ ענבים כיון לכל דבר, [ולדעת הגריש"א זצ"ל צריך להיות 100% טבעי] ויוצאים ידי חרות, כי הרגשת חירות היא בעצם שתיית יין, ומיץ ענבים – כיון (הליכות שלמה פסח, ט, יא). וכך נהג החזון איש זצ"ל לשתות מיץ ענבים (הלכות חג בחג יט, הערה 24). והוסיף הגר"ק זצ"ל בחוט שני יז, י שאף כששותים מיץ ענבים טבעי, יש הידור לערב בו קצת יין, כדי שיהיה יותר דרך חירות, ובאורחות רבנו ב, עמ' ס שהסטייפלר נהג למזוג הכוס, מחצה יין ומחצה מיץ ענבים.

✓ **בנות ונשים** – יכולות לשתות לכתחילה מיץ ענבים, כי אין להן דין שמחת יום טוב ביין המשמח כגברים (הגר"צ"פ פרנק זצ"ל). אין לערב במיץ ענבים מים, כיוון שגם כך, טעמו קלוש (דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל). טוב להניח על השולחן בתחילת הסדר את כל סוגי היינות שבבית – כדי שלא לבוא לידי ספק בברכת הטוב והמטיב.

✓ **הערה:** המסכן עצמו, בשתיית ארבע כוסות, באכילת המצה או המרור – הרי זו מצווה הבאה בעבירה (שו"ע תעב, י ומ"ב, לה) ויש שכתב, שהיא **עבירה** בלא מצווה (מהר"ם שיק, שז).

✓ יש להכין גביע או כוס לכל אחד מהמסובים, כולל בנים ובנות מגיל חינוך (6 – 7), המכילים רביעית: **לגר"ח נאה** – 86 סמ"ק. **לחזון איש** – 150 סמ"ק. לכתחילה לכוס הראשונה יש להחמיר לפי השיעור הגדול (מ"ב תפו, טו) ובשעת הצורך, אפשר להקל, בשיעור הקטן. הכוסות תהיינה, שלימות, שטופות ומודחות. **בני ספרד** – מדיחים בין כוס לכוס. **בני אשכנז** – מוסיפים על הנשאר פרט לקראת "ברך" (סוף הסעודה) שמדיחים הכוס.

✓ **בני ספרד** מברכים ברכת הגפן על כוס ראשונה (קידוש) וכוס שלישית (ברכת המזון) **בני אשכנז** – על כל כוס וכוס. **בני ספרד** שופכים בעשרת המכות מן הכוס לתוך כלי, **בני אשכנז** – מטיפים באצבע ("אצבע אלקים היא") כמפורט להלן, על כן, לכוס שנייה, אין למזוג יין הקדוש "בקדושת שביעית".

✓ **הערה:** כיון שראוי לחוש לשתות לכתחילה את רוב הכוס (שו"ע יט ומ"ב לג) – מומלץ שלא להניח כוס גדולה יותר מהשיעור הנצרך.

תפילת מנחה בערב פסח

יש שהעירו, שטוב להתפלל "מנחה גדולה" (1:11) שהרי בערב הפסח הקדימו הקרבת קרבן התמיד של בין הערביים (הערת הגר"ח ברלין זצ"ל בלוח לא"י ובהגש"פ של הגר"א חבר).

אחר מנחה, נכון לקרוא ולעסוק **בסדר הקרבת קרבן הפסח** (מ"ב תע"א, כ"ב).

מצות מצוה

יש אופים "מצות מצוה" (ראה שו"ע תנ"ח ות"ס) ובשעת האפייה אומרים הלל בלא ברכה (יסוד ושורש העבודה שער הצאן, ד ומורה באצבע, רה). והרוב אינם אופים (מ"ב תנח, ג וכן הגר"א לא אפה). ואמנם, צריכים להכריז שפירורים שנפלו, ובצק שנדבק בכלים ייבטלו או יהיו הפקר קודם שיחמיצו (שו"ע תס, ג ומ"ב ח ויא).

ליל הפסח

הדלקת הנרות: ירושלים – 6:38 במרכז – 6:54 בצפון – 6:41 בדרום – 6:55

יש להניח נרות שידלקו עד סוף הסעודה, כולל אכילת האפיקומן (12:38). בדיעבד עד התחלת הסעודה.

זמן הדלקת הנרות: בכל יום טוב, **שחל בחול**, מן הדין, אפשרי להעביר אש ולהדליק הנרות כששבים מבית הכנסת, וכן נוהגות בעיקר, נשות עדות החסידים, אמנם, כנראה, מנהג זה בא מחו"ל שם תמיד ביו"ט שני אסור להקדים ולהדליק לפני הלילה (כמו גם אצלנו בליל שני של ר"ה) ולכן הנהיגו שגם ביום הראשון מדליקים בלילה, כדי שלא לטעות בין שני הימים, **אולם, בארץ ישראל**, יש בכך כדי להטעות שעדיין אין יו"ט ומחללים היום, ובפרט הקטנים, שהרי אימא טרם הדליקה (דעת הגר"מ טיקוצינסקי זצ"ל בספר ארץ ישראל וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל עפ"י הפמ"ג ר"ס מש"ז, ג). **ולמעשה**, כל אחת נוהגת כמנהג עדתה ומשפחתה.

הברכות: בנות **אשכנז** ובן איש חי מברכות: "להדליק נר של יום טוב" ו"שהחיינו" (ותכוונה, בברכת שהחיינו גם על סילוק החמץ, ניקוי הבית וכו' וכן הוא לגברים בקידוש כלשון הבאר היטב תל"ב: "והא דאין מברכים שהחיינו על בדיקת החמץ לפי שהבדיקה צורך הרגל, סמכין אזמן דהרגל" [סומכים על ברכת "שהחיינו, הנאמרת בחג], בהדלקת הנרות ובקידוש. **בנות ספרד** לפי הגר"ע יוסף זצ"ל: לא תברכנה שהחיינו על הנרות ותצאנה ב"שהחיינו" של הקידוש. [יש גם **מבנות אשכנז** שנוהגות לצאת בשהחיינו הנאמר בקידוש - מ"ב רס"ג, כ"ג עפ"י רע"א בשם שאילת יעב"ץ).

הערה: המברכת שהחיינו בעת הדלקת הנרות, אינה יכולה להתנות שאינה מקבלת עליה קדושת יו"ט בהדלקה (הערת הגרש"ז זלזניק זצ"ל בלוח לא"י). איש או אישה **המדליקים ומקדשים** לעצמם - לא יברכו שהחיינו בהדלקה (עפ"י גמ' עירובין מ ע"ב).

תפילת ערבית

תפילת עמידה בנוסח יום טוב, אומרים **הלל שלם בברכה** תחילה וסוף ובנעימה (שו"ע תפ"ז) ואף שלדעת הרמ"א אין אומרים הלל, המנהג בארץ ישראל לומר. והחזון איש זצ"ל הנהיג בבית מדרשו, לומר בלא ברכה (דינים והנהגות י"ח, כ"ט). **גם בנות ספרד מברכות פעם יחידה בשנה** על הלל שלם בליל הפסח (גם בתפילה ביחידות). **טעו וקראו הלל בדילוג** – חוזרים וקוראים הלל שלם, ואם ברכו בראשון לא יברכו שוב. בתפילת ערבית אומרים עדיין "משיב הרוח ומוריד הגשם" וכן בשחרית.

הערה: השוכח יעלה ויבא בתפילת לחש, ונזכר לפני ההלל – יאמר תחילה הלל בציבור ואח"כ יחזור להתפלל (דעת תורה למהרש"ם תכב, ב). וביחידות – יחזור תחילה על התפילה (הליכות שלמה ראש חודש א, ו).

התחלת הסדר

את מצוות ליל הסדר, יש לקיים **בליל** ט"ו ניסן, על כן אין לקדש (כוס ראשונה מד' כוסות) לפני הגיע צאת הכוכבים – **7:51** והנהגים תמיד כרבנו תם, מקפידים שלא לקדש לפני הגיע זמן ר"ת. היינו **8:31** כדי שיהיה לילה ממש לכל הדעות

נהגו ללבוש **קיסל** בליל הסדר (מט"א ת"ר, י"א). ואבל ר"ל לא ילבש (מ"ב תע"ב, י) והלובש - אין מוחים בידו.

הערה חשובה: נשים ובנות העסוקות וטרודות במשך ליל הסדר: חובה עליהן על כל פנים, לשבת ליד שולחן הסדר ולומר עם המסובים: הקידוש [השנה נאמר בישיבה], רבן גמליאל אומר כל שלא אמר וכו' עד לאחר שתיית כוס שני, ונהגים שאומרת עשרת המכות, ברכת המזון והלל (חיי אדם).

סדר פסח כהלכתו

יש מברכים את הילדים כבכל ליל שבת ובפרקי דרבי אליעזר, ל"ב שיעקב אבינו נתברך מיצחק בליל הפסח. ומצה לחלק להם אגוזים וחטיפים, שיראו שינוי ושאלו, כדי שיישארו ערים, לפחות עד אחר "עבדים היינו" (שו"ע תעב, טז ומ"ב).

מזיגת הכוסות: הרמ"א כתב, שימזגו אחרים לבעל הבית והוא לא ימזוג לעצמו. ובכף החיים, שכולם לא מוזגים לעצמם, וכן נהגו אצל הרב מטשיבין זצ"ל.

קדש – בליל הסדר, רבים נוהגים, שהנשים ובני הבית יוצאים בשמיעה מהמקדש (שו"ע הגר"ז שם, כ"ד ובלוח לא"י), מכל מקום, צריכים **שיגביהו** את כוסם כדרך המקדשים, למען יידעו שהכוס, היא הראשונה מארבע הכוסות, וכאילו הם קידשו לעצמם, מדין שומע כעונה. אכן, (בפרט כשלא שומעים היטב את המקדש), יש האומרים את הקידוש מילה במילה יחד עם עורך הסדר מתוך ההגדה ומכוונים שלא לצאת מבעל הבית, ומקדשים כל אחד לעצמו. בטרם מתחילים בקידוש, יכוונו לצאת ידי קידוש ומצות ד' כוסות (שו"ע תלג, א).

בברכת "שהחיינו" של הקידוש, יש לכוון גם כן, על כל מצוות הלילה (סיפור יציאת מצרים, אכילת מצה, ארבע כוסות, מרור ואפיקומן), ו**נשים** שכבר ברכו "שהחיינו" בהדלקת הנרות, לא תחזרנה לברך, כשאומרות את הקידוש מילה במילה, **אמנם**, כשיוצאות מן המקדש, רשאיות לענות אמן על ברכת "שהחיינו" שמברך, ואין זה להן הפסק, בפרט, כשברכו "שהחיינו" על הנרות בזמן ההדלקה, לפני השקיעה, ועדיין לא יכלו לקיים את מצוות הלילה, שמתחייבות בהן רק בכניסת הלילה (שו"ת שבט הלוי ג, ס"ט).

כמות השתייה מהכוס: לכתחילה – **כל הכוס** בדיעבד – **רובה** (מ"ב תעב, ל). ואף שלענין קידוש בשבת ויו"ט צריך לשתות רק "מלוא לוגמיו" (שו"ע רעא, יג), מבאר מרן רי"ז הלוי, שהקידוש עיקרו ה**ברכה** על הכוס, אלא שצריך שהמקדש יטעם, ושיעור טעימה – מלוא לוגמיו, אבל בד' כוסות המצווה – **שתיית הכוס**, ולכן לכתחילה יש לשתות כולה, ובדיעבד רובה, מדין רובו ככולו.

שתייה בין כוס ראשונה לשנייה – "אם ירצה לשתות כמה כוסות, הרשות בידו, ומכל מקום, ראוי ליזהר שלא לשתות בין כוס ראשונה לשנייה, אם לא לצורך גדול, כדי שלא ישתכר ויימנע מלעשות הסדר וקריאת ההגדה" (שולחן ערוך תע"ג, ג). "משמע, שדווקא יין או שאר משקים משכרים אסור, אבל משקה שאינו משכר מותר לשתות בין הכוסות" (משנ"ב שם, ט"ז). ואם יודע מראש שירצה לשתות משקה אחר, יניח המשקה על השולחן או יכון בברכת גפן לשתות גם אותו, ואינו צריך לברך עליו, שכל המברך על היין, ושותה לפחות מלוא לוגמיו, פוטר בברכת הגפן שאר משקים, אם הם לפניו או בדעתו לשתותם (ראה שו"ע קעד, ב ומ"ב, ג).

אכילה בין הכוסות: לכתחילה, פרט לכרפס, ראוי שלא לאכול עד אכילת המצה, כדי לאכלה לתיאבון (שו"ת אור לציון ג, טו). אמנם, הרעב ביותר, כגון בכור שצם, יכול לאכול לכתחילה (שו"ת שבט הלוי ט, קיח) ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיאכל פירות ירקות או ביצים ויברך "בורא נפשות" לפני אכילת הכרפס, כי אם יאכלם

אחר הכרפס ויברך ברכה אחרונה, יפטור גם את אכילת הכרפס, והרי ברכת הכרפס עולה גם על המרור (הגש"פ עמ' צו)

מזגו כבר כוס שניה והתחילו בהגדה, נחלקו הדעות בין הראשונים אם רשאים להפסיק בשתייה (ראה באור הלכה שם ד"ה הרשות וכו'). **למעשה**, אנשים חלשים, שהצימאון עלול לגרום שלא יעשה את הסדר כתיקונו, ישתה משקה קל (ויגד משה ט"ו, י"ד), ויש שכתב, שעדיף לשתות מים (או מי סודה) בלבד (ערוה"ש שם, ז).

ורחץ – נוטלים כל המסובים את ידיהם, כשם שנוטלים לאכילת פת, אלא בלא ברכה. **הטועה, וברך על הנטילה** - צריך לאכול "כזית" מהכרפס. לדעת הגר"א – מברכים על הנטילה (ביאור הגר"א קנח) ואף לגר"א כשאוכלים פחות מכזית – אין מברכים על הנטילה (שעה"צ תעג, ע).

כרפס – המנהג לאכול לכרפס תפוח אדמה או צנוניות, ומנהג חב"ד לאכול **בצל**. והיום שמצוי ירק הנקרא בערבית כרפס (סלרי אמריקאי) מהדרים לקחתו עם ירק אחר שברכתו בורא פרי האדמה ובקיצור שו"ע קי"ח, ב לקחת פטרוזליה, וטוב יותר לקחת סלרי שיש לו טעם טוב כשהוא חי (קיצושו"ע). ונאכל ביד, כדרך טיבול.

הערה: יש לדון, האם המנהג המקובל לאכול לכרפס תפוחי אדמה מבושלים, נכון וראוי? כיון שעניין הכרפס לפתוח סעודה בירק המעורר את תאוות האכילה, כדרך בני מלכים, ותפו"א מבושלים, משביעים במקצת, ובוודאי שאינם מעוררים את התיאבון? (הליכות שלמה ט, דבר הלכה, נז). למעשה, נהוג שרבים אוכלים תפו"א [וכן העיד הגר"ש וסרמן זצ"ל שהתארח בסדר, על שולחן מרן **החפץ חיים** זצ"ל, שאכלו לכרפס תפוח אדמה].

שיעור האכילה: וייקח מהכרפס פחות מכזית" לפי שיש ספק לעניין אם לברך עליו ברכה אחרונה (משנ"ב שם, נ"ב). והוא הדין שלא לאכול ירק קטן שלם, משום שנחשב כ"ברייה" ויהא חייב בברכה אחרונה (מקראי קדש ב, מ). אמנם, יש סוברים, שיש לאכול מהכרפס **לפחות כזית**, שאין אכילה בפחות מכזית, ועל פחות מכזית, אין חייבים בנטילה (ראה ביה"ל תע"ג ד"ה פחות וכו' בשם הרשב"ץ), וכדברי הרמב"ם הלכות חו"מ ה, ב ומעשה רב להגר"א ובסידור היעב"ץ שיש לאכול לפחות כזית, וכן נהגו הגר"א מע"ר, קצ"א, ומרן החזון איש (בדינים והנהגות י"ז, ל"ב) והגרי"ז מבריסק זצ"ל.

מכל מקום, **אין מברכים ברכה אחרונה על הכרפס** (משנ"ב שם נ"ו ושו"ע הרב, י"א). יש שכתבו שיש **להסב** בעת אכילת הכרפס (אבודרהם וקיצושו"ע קי"ט, ג) אבל משמעות דברי הטור והשו"ע, **שאינו לאכול את הכרפס בהסיבה**, וכן נהג מרן הגרשז"א זצ"ל וכן כתב בחוט שני יז, טז. ואכן, בברכי יוסף תע"ג, י"ד שעפ"י הסוד - אין להסב.

יחץ – חוצים את המצה האמצעית "וייתן חציה (של המצה האמצעית), לשומרה לאפיקומן, ונותנים אותה תחת המפה" (שו"ע תע"ו, ו) - בין הכר והכסת (באר היטב, י"ט), דכתיב "ושמרתם את המצות" (עפ"י הגמ' ברכות כ"ב ע"א שבין הכר והכסת דרך שמירה). רבים נוהגים, שהקטנים חוטפים את האפיקומן, עפ"י הגמ' פסחים ק"ט ע"א: "חוטפים אפיקומן בלילי פסחים בשביל התינוקות שלא ישנו", ובשביל לזכור אכילתו, שהקטנים מצפים שיפדוהו מהם (הגדת "ויגד משה"), ונכון להקפיד שלא לומר "גניבת" האפיקומן, אלא "חטיפת האפיקומן", והקפידו על זה ביותר בבית הגר"ח מבריסק ובבית אדמור"י לויבאוויטץ, "שלא יאמרו בגויים, שהיהודים מחנכים ילדיהם לגנוב, זכר ליציאת מצרים, כנאמר וינצלו וגו'".

מגיד - אומרים או מכוונים בלב, לצאת ידי מצות סיפור יציאת מצרים (מ"ב תע"ג). ואין מספרים בהסיבה (מ"ב שם, ע"א). ומצווה לספר ביציאת מצרים אף לבנים ובנות שהגיעו לגיל חינוך – גיל שש-שבע, מפני שהם גם כן חייבים בכל מצוות הלילה, וכל סיבת השינויים שעושים, כדי לעורר הקטנים לשאול ולקבל תשובות (שו"ע תע"א, י"ד שו"ע הרב שם ומשנ"ב, מז).

סבא המספר סיפורי יציאת מצרים ונסי הגאולה, מוציא ידי חובת "והגדת לבנך" גם את אביהם (בנו או חתנו), ולדעת ההפלאה (לקידושין ל ע"א) הוא הדין גם לעניין מצוות "והודעתם לבניך ולבני בניך", שעדיף שהסבא ילמד ויספר לנכדיו ולנכדותיו, מאשר האב שעל ידי כן הינם מתקרבים יותר למסורת הקבלה מדור

לדור. והוא הדין לעניין הנאמר "למען תספר באזני בנך וכן בנך", מכל מקום, נכון שגם האב ישתדל במשך ליל הסדר להגיד ולספר לבניו בעצמו – כי מצוה בו יותר מבשלוחו (תשובות והנהגות לגר"מ שטרנבוך שליט"א ב, רל"ו ושו"ת בצל החכמה ו, י"ז).

אימא הנמצאת בסדר עם בניה ובנותיה (והאב לא נמצא) – חייבת במצות "והגדת לבנך" כשם שחייב האבא, כיון שהיא חייבת בכל מצוות הלילה (פמ"ג תע"ב א"א, ט"ז והגש"פ חיים לראש).

מה נשתנה - מוזגים כוס שניה, בני **אשכנז** אינם מדיחים את הכוס לפני המזיגה (רמ"א תע"ג, ז ומ"ב ס"ח). וראוי שלא למזוג כוס זו בין **הקדוש בקדושת שביעית**, משום ששופכים מהכוס בעשרת המכות, וגורמים "הפסד פירות שביעית" (הגרי"מ טיקוצינסקי זצ"ל בספר השמיטה פ"ז, הערה 4). והעיר הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני פסח יז, י) שהעברת היין מחוץ לכוס אין בה פעולת הפסד, אבל אם לא ישתו את שפכו – הרי זה אסור, שנאמר "לאוכלה, ולא להפסד".

מעיקר הדין, **די שאחד הבנים** ישאל את שאלות "מה נשתנה", וכשאינו בן - שואלת בת, או האישה. והמנהג שכל הבנים [והבנות] שואלים, ואצל מרן הגרשז"א זצ"ל, אחרי שכל הבנים שאלו אחד אחד, חזרו כל המסובים כולל רבנו על שאלות ה"מה נשתנה". והעורך סדר לבדו, שואל בעצמו את ארבעת הקושיות.

עשרת המכות – מנהג האשכנזים להטיף היין מהכוס בעת אמירת עשרת המכות באצבע, זכר לנאמר "אצבע אלקים היא" (שמות ח, ט"ו) – רמ"א תע"ה, ד. ובהגהות מנהגים – לשפוך בזרת ובמגן אברהם שם, כ"ח – בקמיצה (עפ"י ילקוט שמעוני, וארא, שבקמיצה היכה הקב"ה את מצרים). ויש נוהגים, עפ"י האריז"ל להטות הכוס, ולשפוך היין, שלא באמצעות האצבע, וכן הוא בשו"ע הרב שם, נא ובשערי רחמים בשם הגר"א וכן נוהגים הספרדים, וכן נהג מרן הגרשז"א עפ"י עדות בנו הגר"ב זצ"ל.

הערה: איסטיניס (עדין נפש), ששפית היין באצבע, תימנע ממנו את שתיית הנותר בכוס – לא ישפוך באצבע, אלא בהטיית הכוס, משום בל תשחית (שער הציון שם, פ"א).

ברכת "אשר גאלנו וכו' " אומרים: אומרים: "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים" שהחגיגה נאכלת קודם הפסח, כדי שייאכל על השובע. חולה ר"ל שאינו יכול לאכול כזית מצה, לא יאמר "לאכול בו מצה ומרור", רק: "והגיענו ללילה הזה, כן יזכנו ד' אלוקינו" וכו' (ביה"ל ד"ה עד וכו')

שתיית כוס שניה: בני אשכנז מברכים "בורא פרי הגפן" (מ"ב תע"ג ד). מי שלא שתה בהסיבה – צריך לחזור ולשתות בהסבה.

רחצה - כל מי שברור לו ששימר את ידיו בנקיות מאז הנטילה לכרפס, נכון שיגע לפני ה"רחצה" בנעל או במקומות מכוסים, כדי שיוכל לברך על הנטילה (ביה"ל תע"ה, ד"ה ייטול). יש להודיע לפני הנטילה למסובים, לכוון באכילת המצה לקיים מצות עשה דאורייתא, ושלא יפסיקו בדיבור בדברים שאינם מעניין מצה ומרור עד לאחר אכילת ה"כורך" (שו"ע תע"ה, א ומ"ב כ"ד).

עורך הסדר, יודיע למסובים לפני נטילת ידיים, שיכוונו באכילת המצה לקיים מצוה דאורייתא, ולא יפסיקו בדיבור, שלא מעניין המצה והמרור, עד לאחר אכילת ה"כורך" (שו"ע תעה, א ומ"ב, כד).

מוציא מצה - השיעור לקיום מצוות אכילת "כזית מצה" בליל הסדר: הכרעת המשנ"ב (תפ"א) וכל גדולי אשכנז וספרד: **במצת מכונה** [- גודלה אחיד ומשקלה כ 30 גרם] ה"כזית": 27.5 גרם, קצת יותר מ 3/4 מצה. ולדעת שעורי תורה די 2/3 מצה. ולחולה ולזקן – שליש מצה כ 9 גרם. **במצת יד** [בעובייה ובגודלה הממוצע]: קצת יותר מרוב מצה בינונית כ 27.5 גרם. והחזון איש הנהיג לשער במצת יד שבזמנו, בהנחת כף היד על המצה לפי היקף כף היד עם האצבעות בלי הבוהן. ולחולה ולזקן, די בחצי שיעור זה.

זמן אכילת ה"כזית": נמדד לרוב הדעות – **מתחילת הבליעה** ולא הלעיסה (הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בהגדת קול דודי יד, ז. שו"ת אור לציון ח"ג טו, יג). וכן שמע הגר"מ ויא שליט"א מהגר"ח קנייבסקי זצ"ל (תמוז תשע"ד). וכן דעת בעל "אור לציון" ח"ג, טו, יג.

משך זמן הבליעה: לכתחילה תוך 2 דקות (שיעורים של תורה), והמנהג לאכול ב 4 דקות, וכן אכל הגרי"ש אלישיב זצ"ל בנחת ובמתנות תוך 4 דקות [עדות הגר"ע אויערבך שליט"א] וכן העיד הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, שכן אמר החזון איש לאביו הגריי"ק זצ"ל. **יש לציין**, של"כזית" מצה שהיא דאורייתא [כזית ראשון ואפיקומן] – יש לחוש ולאכול כחצי ביצה, נפח כ 50 סמ"ק. ולמצה שהיא דרבנן [כורך] די בשליש ביצה, נפח כ 27 סמ"ק.

אופן הבציעה והברכה: הבוצע אוחז בשלשת המצות שבקערה (העליונה והתחתונה השלמות, והאמצעית החצויה מה"יחץ"), מגביהן ומברך "ברכת המוציא", שומט מידיה את המצה התחתונה, כשבידיו נשארות העליונה השלמה והאמצעית החצויה, ואז מברך "על אכילת מצה" ולכתחילה יאכל הבוצע כזית מהעליונה וכזית מהחצויה. אינו מסוגל – יאכל מהשלימה [המוציא] תחילה ואח"כ מהפרוסה [אכילת מצה] ואם אכל משניהם יחד כזית ב 4 דקות, או כזית בין מהשלימה בין מהפרוסה – יצא (מ"ב שם, יא). ונותן לכל אחד מהמסובים משהו ממצה שלמה, להשתתפותם ב"לחם משנה", וכל אחד מהמסובים אוכל ממצות חצויות ("לחם עוני") שמכינים לפני כן, לפני המסובים, בהסיבה ובכוונה לקיום מצות אכילת מצה. [כמפורט לעיל - בנות ספרד צריכות להסב לכתחילה], ובכל אופן יש לאכול את הכזית מצה, ישובים בנחת ליד השולחן דרך חירות]. ושאר המסובים, יוצאים באכילת עזית אחד לכתחילה (ראה במפורט, בספר הלכות חג בחג טז, ד).

הבוצע, המהדר באכילת שני כזיתים, די לו ל"כזית" השני בשיעור הקטן, המפורט לעיל. בני אשכנז אינם מטבילים בסדר את המצה במלח (רמ"א שם ומ"ב, ד). ובכל אופן, יהיה מלח על השולחן (שו"ע קס"ז, ה ומ"ב). ובני ספרד, טובלים במלח.

מן הראוי לציין דברי מן החתם סופר בהשמטות לשו"ת סימן קצו :

"מצוות עשה של אכילת מצה משומרת בליל פסח, היא יחידה נשארת לנו מכל מצוות אכילה שבכל התורה, אין לנו פסח וקודשים, רק מצוה אחת משנה לשנה, ואם גם היא לא תעלה בידינו היטב בעיני ד' ? "....!!!

הערה: בברכת המצה, יש לכוון לפטור גם את מצת האפיקומן (שער הציון תעז, יד) ומטעם זה, יש שכתב, שאין לדבר שיחה בטילה עד אחר אכילת האפיקומן (פמ"ג תפו מש"ז יח). אמנם, מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל כתב, שעקב הקושי שבדבר, לא התקבלה חומרא זו למעשה (הליכות שלמה פסח ט דבר הלכה, עה).

מרור - לוקחים את המרור, מטבילים אותו בחרוסת ומנערים אותה מעליו (שו"ע תע"ה, ה) ואוכלים בלא הסבה. **שיעור** אכילת "כזית מרור" בליל הסדר שולחן ערוך תפ"ו: נפח כחצי ביצה כ 28 גרם. ולדעת הנודע ביהודה והחזון איש כ 33 גרם, ולחולה או מי שקשה לו די ב 17 גרם. (וכן לקח מן החזו"א למרור, מחרין בנפח שלישי ביצה – 17 סמ"ק – עדות הגר"ח זצ"ל) **לדעת רוב הפוסקים: בעלי חסה:** עלה חסה גדול או 2 עלים בינוניים. **בקלחים** [העבים יותר] מספיק מעט פחות. **האוכלים חזרת:** מרוסקת לא דחוסה – בנפח כ 1/6 כוס חד פעמית. **במרוסקת ודחוסה** – בנפח כוסית (יין 30 סמ"ק) חד פעמית. **למעשה** - האוכלים כף גדושה יצאו ידי חובה לכל הדעות.

ריסוק חריין בקדושת שביעית [יציאתו משמיטה אב תשפ"ג], **לאכילת המרור:** בשו"ת מנחת יצחק (י, קיח) דן, כיון שכל ימות השנה, אין דרך בני אדם לפורר את החזרת [החריין] לאוכלו כך מפורר בפני עצמו, ואם כן, ייחשב, כאכילה שאינה ראויה והורדתו מקדושתו.. ולמעשה, נוטה להכריע, כיון שאין מפסידים אותו לגמרי, רק שנאכל שלא כדרכו אם כן, נחשב אולי ספק הפסד מדרבנן, ויש להקל. וכן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל **שמותר לפוררו** (הליכות שלמה פסח, ט)

כורך - לוקחים מהמצה השלישית (התחתונה), בוצעים ממנה כזית ובכורך, די ב 15 גרם, דהיינו חצי מצת מכונה או רבע מצת יד. (נותנים לכולם ממצות אחרות כזית לכל אחד וכורכים עם כזית מרור ואוכלים בהסבה - הכרעת המ"ב כדעת השו"ע שיש להטביל הכורך בחרוסת (מ"ב תע"ה, י"ט). **אמירת "זכר למקדש כהלל וכו'":** העיר בביאור הלכה תע"ה, א שלכאורה האמירה, הפסק בין הברכה על המצה והמרור לבין האכילה, והניח בצ"ע. ואכן, יש אומרים זכר וכו' לאחר האכילה מהכורך וכן הקפיד הגרא"י זלזניק זצ"ל (ישורון כרך כ"ו, עמ' תצ"ז).

שולחן עורך – "לכתחילה יש להסב במשך כל הסעודה" (רמ"א תס"ב, ז), ובדיעבד יוצאים בהסבה בעת אכילת כזית מצה ושתיית ארבע כוסות (משנ"ב שם, כ"ב). יש נוהגים בתחילת הסעודה לאכול ביצים זכר לאבלות החורבן (ליל הסדר חל באותו לילה שחל באותה שנה ליל תשעה באב), וכדי להסמיך אכילת הביצה לאכילת הכורך, ששניהם "זכר למקדש" (סידור היעב"ץ). רבים נוהגים להטביל את הביצה במי מלח, ואף שלרמ"א אין להוסיף בלילה זה שום טיבולים פרט לשניים – הכרפס במי מלח והמרור בחרוסת? א. אפשר ששני הטיבולים במי מלח – כטבול אחד. ב. מטבילים הביצה בעזרת מזלג, ואין זה נראה כטיבול נוסף. ג. שופכים את מי המלח על הביצה ולא מטבילים. הידור לאכול את הביצה שעל הקערה (משנ"ב שם, י"א) ויש שמשאירים את הביצה על הקערה, כדי שלא תתבטל הקערה לפני גמר הסדר, ואוכלים אותה בסעודת היום, ועל כן, אין קולפים אותה בלילה.

הערה: אף שמגישים מאכלים ערבים ובשפע, לשמחת החג, יש להיזהר שלא להרבות באכילה, כדי לאכול את האפיקומן לתיאבון.

נוהגים שלא לאכול בשר צלי-אש בליל הסדר, כולל: בשר כבש, שה, בקר ועופות, ואפילו לא צלי-קדר, היינו שנצלה בקדרה ללא שום רוטב (שו"ע תע"ו, א ומשנ"ב), אבל בשר מטוגן בשמן ותבלינים או מעט רוטב – יש מתירים (סידור פסח כהלכתו פרק י הערה 7), ופוסקי ספרד החמירו, שאין להתיר אלא לעת הצורך, כגון שאין בשר אחר, ומשום שמחת יום טוב (כף החיים ד), והוא בשם החיי אדם, שיש אוכלים את הזרוע הצלוי, בסעודת היום שלמחרת.

צפון – בתום הסעודה אוכלים את האפיקומן, זכר לפסח שנאכל על השובע, לאפיקומן, וזה שייך לכל המסובים (מ"ב תע"ז, א). **יש נוהגים** לפני אכילת האפיקומן לשלשלו בתוך המפה לאחוריו, וללכת ד' אמות, ולומר "כך היו אבותינו הולכים, משארותם צורות בשמלותם" (באר היטב, י"ט בשם המהרש"ל). **שיעור** המצה לקיום אפיקומן שהוא מדרבנן - 9 גרם, יש אומרים 7 גרם. ויש מקפידים לאכול שני כזיתים, אחד – זכר לפסח, והשני – זכר למצה שאכלו עם הפסח (משנ"ב תע"ז, ו) נשים, קטנים, חולים וזקנים – די להם בכזית אחד (שו"ע הרב שם).

"ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות" (שו"ע תע"ז, א). וכן הקפידו כל גדולי ליטא, אמנם, החת"ס והנצי"ב מוולוז'ין לא הקפידו על אכילתו קודם חצות, מפני שלשון השו"ע מורה שאין זו אלא הקפדה וזהירות שלכתחילה (שו"ת מנחת יצחק ט, מ).

רואים שמתקרבת שעת חצות (השנה 12:38), חידש בעל "אבני נזר" זצ"ל (בשו"ת סי' שפ"א), שישנה עצה, לאכול כזית מצה בהסיבה לפני חצות, ולהתנות: אם הלכה כראבע"ז - יהיה כזית זה לאפיקומן, ואם הלכה כר"ע – אין זו אלא אכילת מצה בעלמא, ובסיום הסעודה, יאכלו שוב אפיקומן. ואמר על זה הגרי"ז מבריסק: "נאים הדברים למי שאמרם" ושיבח המנהג, ולדעתו, אף בלא תנאי, מועילה העצה (ב"הגדה מבית בריסק"). ולמעשה, כיון שרבים מהפוסקים מפקפקים בחידוש זה, האם יועיל התנאי, מן הראוי להשתדל שלא להאריך בסעודה, ולאכול את האפיקומן לפני חצות.

לא נמצא האפיקומן (כגון שנרדם חוטפו, או שהניחוהו תחת מיטה שישן עליה גדול) – יש לקחת מצה אחרת לאפיקומן (רמ"א תע"ז, ב), שאין הוא מעכב, לקחת דווקא ממצת ה"יחץ". **השוכח להסב באכילת האפיקומן** – לא יחזור לאוכלו, אם קשה עליו האכילה ואם אין קשה, יחזור ויאכלנו בהסיבה (משנ"ב תע"ז, ד וראה הערת שו"ת מנחת יצחק ט, מ על סתירה בדברי המ"ב אלו).

ברך – מוזגים כוס שלישית לברך עליה ברכת המזון, אפילו אוכלים ביחידות, ונהגו שעורך הסדר מזמן אפילו יש אורחים (רמ"א תע"ט ומ"ב, י"ג). בין כוס שלישית (ברך) לבין כוס רביעית (הלל) – אין לשתות יין או משקאות משכרים, אבל שאר משקים שאינם "חמר מדינה" מותר (משנ"ב תע"ט, ה). גם בני אשכנז מדיחים הכוס, לפני מזיגתה לברכת המזון. מברכים ברכת המזון בלא הסיבה אלא "באימה ויראה" (שו"ע קפ"ג, ט) ויש

לזכור לומר "יעלה ויבא". שכחו יעלה ויבא ולא תקנו - חוזרים ומברכים, ובליל הסדר, אפילו אישה חוזרת (ראה רעק"א פסקים, א).

הערה: השוכח "יעלה ויבא" בברכת המזון, ונזכר לאחר ששתה כוס שלישי, אף שחוזר ומברך ברכת המזון, אינו חוזר ומברך על הכוס, שאין עיקר הכוס השלישית מדין ברכת המזון, אלא שהסמיכה לכתחילה עם ברהמ"ז (שו"ת שבט הלוי ט, מא וכן דעת הגריש"א זצ"ל בהגש"פ עמ' 27) כעין שכתב המ"ב תעז, יז לעניין השוכח אפיקומן וברך ברהמ"ז, שחוזר לאכילת האפיקומן, אך אינו חוזר לברך על כוס שלישי. אמנם, מו"ר הגרשז"א זצ"ל העירני, שיתכן, שכיון שצריך לחזור ולברך ברהמ"ז שלא הייתה כתיקונה, אם כן, גם שתיית הכוס שנתקנה גם על ברהמ"ז, הייתה בטעות. יש לחזור ולברך על הכוס. ואין זו ברכה לבטלה, כי ברהמ"ז הראשונה הייתה סילוק והפסק לעניין ברכת הגפן. [ולמעשה, ספק ברכות להקל, אף נגד דעת מו"ר מרן זצ"ל] **שתית כוס שלישית – מברכים "ברכת הגפן" לכל העדות, ואין מברכים – ברכה אחרונה (מ"ב שם, ה).**

כוס של אליהו – אין למזגו בתחילת הסדר, כיוון שיין שפג טעמו (עמד פתוח 4 שעות) נפסל לקידוש ולהבדלה, אלא ימזגוהו לפני אמירת "שפוך חמתך וכו'". ואף אם אין עריכת הסדר אורכת 4 שעות, נראה שיש להקפיד למזוג כוס זו, כשמוזגים כוס שלישית. בוחרים בכוס גדולה ומכובדת ביותר (סידור היעב"ץ ומנהגי חת"ס), "שהיא כוס ישועה על הגאולה העתידה" (לשון המהר"ל מפראג בהגדת "דברי נגידיים") והיא כנגד לשון "והבאתי" (דעת זקנים מבעלי התוס' פרשת בא) ובעל הבית מוזגה בעצמו ("ויגד משה" ל, ב).

פותחים את הדלת, ואומרים [השנה, בכוונה גדולה] "שפוך חמתך על הגויים וגו' לזכור שהוא "ליל שימורים" ולרמוז שכשם שגאלנו השי"ת ממצרים, כן יגאלנו במהרה וישלח אליהו לברשנו.

הלל – מוזגים כוס רביעית וכוס "של אליהו" כדלהלן, וממשיכים בהלל באמירת "לא לנו וגו' וגומרים את ההלל. "אין מטריחים לעמוד באמירת ההלל בליל הסדר שצריך להיות בהסיבה ובדרך חירות" (ב"י סי' תכ"ב). אבל אין לאומרו מוטים על הצד, אלא יושבים באימה וביראה (באר היטב סו"ס"י תע"ג). אסור להפסיק באמצע ההלל שלא לצורך אף שנאמר בלא ברכה, אבל דברי תורה מענינא דיומא מותר לדרוש בין פסוק לפסוק (ביה"ל תכ"ב, ד עפ"י המאירי לברכות י"ד). **מצוה להדר** לומר הלל בשלשה גברים גדולים שיאמר אחד "הודו וגו' " וכו' ויענו השנים (שו"ע תע"ט רמ"א ומ"ב, י ותכ"ב, א). וב"אנא" יכול לומר קטן לחנכו במצוות (רמ"א תע"ט ומ"ב, ט). בחתימת הברכה: נוסחים שונים, ולכתחילה יש לסיים ההלל עם הברכה ושתיית כוס הרביעית - לפני חצות (12:38) - שו"ע תע"ז, א ומ"ב ת"פ, ה). גם אבל ר"ל אומר הלל (מ"ב תפ, ב).

כוס רביעית: שותים בהסבה, בני ספרד - אינם מברכים עליה "הגפן". שתו בלא הסבה: **בן ספרד –** יחזור וישתה. **ובן אשכנז –** אינו חוזר. מברכים "על הגפן" ואפילו השותה מכוס זו פחות מרביעית אבל שתה מהשלישית רביעית מלאה - יכול לברך "על הגפן" השוכח "ושמחנו ביום חג המצות הזה" בברכת "מעין שלש" - אינו חוזר (דעת מרן הגרשז"א זצ"ל ראה שש"כ נ"ז, ל).

אחר תום הסדר: יש אומרים **שיר השירים**, וממשיכים לספר ביציאת מצרים, ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותנו, עד שתחטפנו שינה (שו"ע תפ"א, ב ומ"ב תע"ו, ז). **יש לזכור** שלאחר אכילת האפיקומן אין אוכלים ושותים פרט למים וסודה אפילו ממותקים ב"פטל" אבל לא מיצי פירות טבעיים (מ"ב תפ"א, א). והמשנ"ב התיר קפה ותה בלי סוכר. ולהפיג שינה יש המתירים לשתות קפה אפילו עם סוכר. (או"ח בשם מאורי האור וחזון עובדיה ב, ק"פ). **אכלו** - חוזרים ואוכלים כזית מצה שמורה לשם אפיקומן. הנרדם, והתעורר לפני עלות השחר, לרוב הדעות אין לו כבר איסור האכילה והשתייה שלאחר האפיקומן.

כוס של אליהו: אין לשפוך את היין, אלא מכסים אותו בלילה (משום איסור גילוי), כשם שאין לקלוף את הביצה שעל הקערה אם לא תיאכל בלילה, שלא תיאסר למחרת. ומקדשים עליו למחרת (מנהגי חת"ס י, ז).

קריאת שמע שעל המיטה: לבני אשכנז: פרשה ראשונה של שמע, ברכת המפיל והפסוק "בידך אפקיד רוחי" בלבד (שו"ע תפ"א, ב ומ"ב). כיון שלילה זה שמור מן המזיקים (יסוד ושורש העבודה). והנהוג תמיד לקרוא את

כל הפרשיות - יקרא גם הלילה (לוח לא"י). **לבני ספרד**: קריאת שמע כרגיל. יש נוהגים בליל הסדר - "ליל שימורים" להשאיר את הבית לא נעול, אבל, בחשש סכנה - אין סומכים על הנס.

שחרית ראשון של פסח - טו בניסן

תפילת **יום טוב**, הש"ץ מתחיל מ"הא-ל בתעצמות וכו' " (לבוש תפח, א שבג' רגלים ראו תעצמות עוזו ויכולתו הגדולה). **הלל** נאמר שלם רק ביום הראשון (ובחול"ל יומיים). אבל בחול המועד ושביעי של פסח - נאמר בדילוג, שלא יהא חוה"מ יותר משביעי של פסח שאין אומרים בו הלל שלם, (מעשי ידי טובעים.. ואתם אומרים שירה?). הלל נאמר כל היום עד השקיעה ("ממזרח שמש ועד מבואו וגו'). **בנות ספרד** בהלל של יום אינן מברכות.

מוציאים שני ס"ת, בראשון קוראים לחמישה בפרשת בא "משכו וקחו לכם וגו' " (שמות י"ב, כ"א - נ"א). ובשני למפטיר בפרשת פנחס "ובחודש הראשון וגו' " (במדבר כ"ח, ט"ז - כ"ה)

ההפטרה: "בעת ההיא" עד "אין יוצא ואין בא" (יהושע ה, ב - ו, א) **ברכת ההפטרה**: של יום טוב

תפילת טל

בתפילת מוסף נאמרת "**תפילת טל**" - כמנהג כל עדה. יש הפותחים ב"תפילת טל" לפני תפילת לחש, וכבר בתפילת לחש בברכת "אתה גיבור" אומרים הציבור: "**מוריד הטל**" במקום "משיב הרוח ומוריד הגשם" (לוח לא"י אף שהגר"א אמר בחזרת הש"ץ (מע"ר, קסג), האשכנזים הפרושים נהגו בא"י כמנהג בני ספרד לומר תפילת טל לפני תפילת לחש, כמנומק בשו"ת הר צבי, שלא לומר פיוטים בתוך התפילה. ויש האומרים "תפילת טל" בחזרת הש"ץ (לבוש תפח, הגר"א במע"ר קסג וברמ"א קיד, ד ובקונטרס "תיקון תפילה" כתב הגר"ש דבלי צקי זצ"ל שחלוקות הדעות אם יכריזו לפני מוסף בלחש "מוריד הטל" עי' שם. **המתפלל ביחידות**, ואינו יודע אם כבר הכריזו בבית הכנסת "מוריד הטל" - לא יזכיר במוסף לא "משיב הרוח" ולא "מוריד הטל".

הטועה ואמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" במקום "מוריד הטל"

- אף אם נזכר "תוך כדי דיבור" - יחזור לראש הברכה (דעת הגרש"ז אויערבך, הגרב"צ אבא שאול והגר"ש ואזנר זצ"ל ראה ספר אישי ישראל כ"ג, הערה ק"ח אמנם, שלא כדעת הגריש"א זצ"ל שמהני לחזור תכ"ד).
- נזכר באמצע הברכה (- אתה גיבור) לפני חתימת הברכה - חוזר לראש הברכה, ואומר "אתה גיבור וכו'.
- אמר "ברוך אתה ד'" (של "מחיה המתים") - יסיים "למדני חוקיך" ויחזור ל"אתה גיבור" וכו'.
- סיים "מחיה המתים", אפילו לא התחיל "אתה" קדוש - חוזר לראש התפילה (מ"ב קי"ד, כ).
- המסופק אולי אמר בטעות "משיב הרוח ומוריד הגשם" : השנה - משחרית של יום שישי י"א אייר, אינו חוזר. (שכבר חלפו 90 תפילות וכבר הורגל לשוננו לומר "מוריד הטל" ואין צריך לחזור - מ"ב סי' קיד).
- **שימו לב ! הטועה בקיץ** והזכיר את ה"גשם", בברכת "אתה גיבור" וסיים "מחיה המתים" - **חוזר ומתפלל**. כולל נשים ובנות ואפילו בתפילת ערבית שהיא רשות, והנשים לא קבלוה עליהן כחובה, [ועל כן, המתחילות להתפלל ערבית, טוב שתאמרנה "בלי נדר"], ואכן אין מחייבים אישה לשוב ולהתפלל על טעות בערבית, **פרט לימי הקיץ**, אם הזכירה גשם - תחזור ותתפלל, כיון שגשם בקיץ אינו לטובה וצריכה לתקן את שקלקלה (הגרי"ש אלישיב והגר"ע יוסף זצ"ל).

עיקרי הלכות יום טוב

א. צורך אוכל נפש

התירו לעשות מלאכות לצורך האכילה ביום טוב עצמו [ואף מיו"ט לשבת התירו ע"י עירובי תבשילין], כנפסק בשו"ע תק"ו עפ"י הירושלמי, היינו המלאכות שמלישה ואילך [כגון: הכנת טחינה, אינסטנט פודינג, דייסות,

ג'לי, קצפת ריץ' וכדומה], אבל אסרו מלאכות שנעשות לימים רבים, כגון: קצירה, קטיפת פירות, תלישת ירקות מהקרקע, סחיטה, ניפוי קמח, והתירו טחינה ובורר בתנאים מסוימים כדלהלן.

קילוף וחיתוך - התירו לקלוף ירקות ופירות אפילו במקלף [ידני], מותר לקצוץ ירק דק דק, אבל אסור לעשות צורות מיוחדות בירק או בפרי, אפילו ביו"ט, כמו כן גם ביום טוב כשרוצים למלוח יותר משתי חתיכות ירק, יש להקדים ולשפוך שמן לימון או חומץ [שזו פעולה שלימים רבים – כבישה והחמצת ירקות]. ובכלל זה, העירני מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאסור לפזר סוכר על כל פרי, שרגילים לעבדו ולשווקו כקונפיטורה או בשימורים כגון, על תותי - שדה (בדוקים!). אבל מותר פיזור סוכר על חצי אשכולית (זהו רק פרי אחד).

טחינה - כל שאפשר לטחון מערב יו"ט והדבר לא יתקלקל או יפוג טעמו, יש להקדים את טחנתו לערב יו"ט [כגון גזר חי כרוב וכדומה], אבל כל שייפוג טעמו אם יטחון לפני החג [כגון בצל, שום, בננות, תפוחי עץ, חזרת וכדומה, מותר לטחון ביום טוב אף בעזרת כלי המיוחד לכך [קוצץ ידני, מגררת ("פומפיה") כותש שום או מועך פיר"ה]. כמו כן, אף בדברים שיכלו להכין מעיו"ט ושכחו או לא הספיקו וצריך להם, מותר לטחונם בשינוי, על גבי מפה ולא לתוך קערה, או להחזיק את המגררת הפוך שלא כשימוש הרגיל. דברים שאינם גידולי קרקע [ביצים, טונה ודגים, עוף או בשר וכדומה], מותר לטחנם ביו"ט בכל כלי, במעט שינוי מכרגיל, ובמזלג – אין צריך שינוי. **הערה:** כל מאכל שבישלו ביום טוב עצמו – אין צורך בשינוי במהלך הכנתו.

ברירה - ביום טוב, כשיש קצת פסולת בין האוכל, כגון: כמה קליפות יחידות של ביצים או אגוזים בין הביצים או האגוזים גרעינים מאבטיח או פירות – מותר להוציא הפסולת, כל שהדבר ימהר יותר את האכילה (מ"ב תקי, י' ושו"ע הרב שם). יש המתיר להוציא קצת עצמות מדגים או עוף, שיש בזה פחות טרחה, ואי אפשר לברור מעיו"ט כי יפסידו צורת המנה (תשובת הגר"ש אלישיב זצ"ל בספר הזיכרון מבקשי תורה עמ' רב). כמו כן, ביום טוב מותר להשתמש אף בכלי, ואף לברור ליותר מאוחר באותו יום. **ומכל מקום**, פרפר או נייר שנפל לכוס יש להוציא עם מעט אוכל (מ"ב תקו, יב) ולדעת כף החיים, עם קצת יותר אוכל ממה שצריך רק בשביל להוציא את הנופל – ככל גדרי ההלכה בשבת. משקה שאפשר לסנן מעיו"ט ולא יפיג טעם, אסור לסנן במסננת אלא בשינוי, לכן מסננים מיץ תפוזים מהגרעינים – רק בכלי שאין דרך להשתמש בו בחול (מ"ב תקי, יז וחוט שני עמ' קלא).

מיון כלים ובגדים: אף שיש שכתב, שלא התירו בורר ביו"ט אלא באוכלין מטעם אוכל נפש (הגר"נ קרליץ זצ"ל בחוט שני עמ' קכו) מגדולי הפוסקים התירו לברור דברים אלו ביו"ט לצורך היום [כיון שאין הדרך לברור אותם אלא ליום זה] ואף שאינו אוכל נפש, מתוך שהותרה וכו' (שו"ת שבט הלוי י', עט ובספר הלכות חג בחג בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

בישול - מותר לבשל לאפות לצלות ולטגן על אש דלוקה או שהדליקה ביו"ט על ידי העברת אש, מאש שכבר דולקת (מבלי לכבות הגפרור, ומותר להעביר באיזה צד של הגפרור שרוצים). רצוי להרחיק לפני יו"ט מן השטח את ה"מצת החשמלי". ותמיד כדאי להעביר אש להדליק שלהבת, כשהכפתור במצב נמוך!

מותר להגדיל להבה אבל אסור להנמיכה, אלא אם כן, כשהלהבה הגבוהה במשך הבישול, עלולה לגרום לשריפת האוכל או לחריכתו, אך לא כאשר רק קצת ייחרך או יישרף, או קצת יתאדו המים. כשיש צורך להנמיך, ויש אפשרות להעביר אש ללהבה יותר קטנה: לדעת המשנה ברורה והגרש"ז אויערבך זצ"ל עדיף להדליק את הלהבה הנוספת מלהנמיך את הגבוהה! מאידך לדעת הגר"מ פיינשטיין (אגר"מ או"ח א, קטו) ולדעת הגר"ע יוסף זצ"ל (הובא בשש"כ יג, י) מותר להנמיך הגבוהה!.

כיבוי אסור אפילו בסגירת ברז הגז הראשי שבחצר! התירו רק גרם כיבוי על ידי הנחת כלי עם מים (עם ביצה קפה, תה, סוכר) וממתינים עד שיגלוש, וסוגרים את הכפתור בשינוי, וצריך לשתות מעט מן המתבשל.

המשתמשים ב"חגז" יחברוהו לכפתור הגז שבכיריים לפני שמדליקים את הלהבה, כי כשכבר האש דולקת, החיבור של ה"חגז" כמוהו כ"גרם כיבוי באש עצמה" שאסור למשנ"ב, לכתחילה, אף לאשכנזים. על כן,

עפ"י הדין שלפנינו, שגרם כיבוי בנר עצמו – אסור, על כן אף שביום טוב מותר ללחוץ על לחצנים של "שעון שבת שהאור יידלק מוקדם יותר, אך אסור כדי שייכבה מוקדם יותר – "גרם כיבוי בנר" !

שימוש בתנור חשמלי מותר ביום טוב, רק אם הופעל מלפני יום טוב או על ידי שעון שבת, בתנאי שהתנור במצב "שבת" שאין שום השפעה לפתיחת הדלת או סגירתה על הבערה כיבוי או תאורה בזמן השימוש **המכשירים החשמליים** חובה שיהיו ביו"ט במצב סטטי. כל שינוי בפיקוד חשמלי: הבערה, כיבוי, בונה וסותר.

ב. הוצאה מרשות לרשות

מותרת בין לצרכי אכילה, לצורך מצוה או כלים לשימוש בהם היום, וכן מוציאים קטן לרשות הרבים כדי לטייל עמו (שמחה להורים ושמחה לילד) וכן מותר בעגלה (אך יש אומרים שיש לרוקן מהעגלה כל מה שלא צריך ליו"ט). ואף על פי שהותרה הוצאה לצורך, מכל מקום לא יישא אדם משאות גדולים כדרך שבחול, אלא ישנה, כגון יין לא ייתן בסל או בקופה אלא על כתפו אחד או שנים שמוכח שהוא לצורך יום טוב. אא"כ לצורך אורחים. וכל האיסור במקום הילוך רבים, אבל מזווית לזווית או מבית לבית באותה חצר - מותר, שלא להרבות בהילוך.

אכילת "מצה שרויה"

ישנם, המחמירים שלא לאכול בפסח, מצה שהושרתה או בושלה במים, מחשש, שנשאר על גבי המצה מעט קמח, שלא נילוש ולא נאפה כראוי, וכן נוהגים רוב החסידים (שערי תשובה ת"ס, י מחצית השקל תנ"ח, ד ושולחן הרב תשובה ו). **דעת המתירים** : שאין לחשוש להישארות קמח - בפרט בימינו, שאופים מצות דקות, ובמאפיות, אין מצוי הקמח באזור האפייה, וכן נהגו הגר"א במעשה רב, פסח, והחתם סופר (מנהגי חת"ס י, כ"ה) ובשאלת יעב"ץ י"ב, ס"ה ש"אין למנוע שמחת יום טוב בהעדר מטעמי מצה מבושלת מחמת חשש רחוק".

הכרעת מרן החפץ חיים זצ"ל במשנה ברורה תנ"ח, ד: "ופשוט דכשנאפה קודם פסח, אפילו היה בו משהו חמץ בהקמח, כבר נתערב ונתבטל, ומותר לבשל המצות בפסח, דאין חימוץ אחר אפיה. ויש אנשי מעשה שמחמירין על עצמן ואין שורין ואין מבשלים מצות בפסח, מחשש שמא נשאר מעט קמח בתוך המצות מבפנים שלא נילוש יפה ועל ידי השריה, יתחמץ, ובשערי תשובה, **שמצד הדין אין לחוש לזה**, דאחזוקי איסורא לא מחזקינן, ובפרט בימינו שנוהגין לעשותם דקים. ומכל מקום, הנוהג בחומרא זו, **אין מזניחין אותו**".

הנהגות הנזהרים מאכילת "מצה שרויה" א. משתדלים שהמצות תהיינה תמיד מכוסות, שלא יפלו פירורי מצות למים או לתבשיל נוזלי, ויש המסירים את המצות מן השולחן בטרם מביאים מרק. **ב.** יש שוטפים את כלי האכילה משאריות המאכלים מיד בסיום האכילה, ואף בשבת ויו"ט, אף שאינם צריכים כבר לאותם כלים לאכילה (שו"ת מנחת יצחק ח, מ"ג). **ג.** רבים מהחסידים קיבלו חומרת שרויה, אפילו לעניין בליעות הכלים, ואינם משתמשים בפסח בכלי שבישלו או אכלו בו בפסח מצה שרויה.

הקלות אף לנזהרים מ"מצה שרויה" א. נגעה מצה במים או במרק או תבשיל, ואוכלים אותה מיד - מותר. שהרי אין שיעור זמן להחמיץ, ולכן, אפשרי להיעזר במהלך אכילת דג עם רוטב, בפרוסת מצה, הניתנת מיד בפה. ובוודאי, שמותר לשתות מים תוך כדי אכילת מצה, כשהמצה כבר בפה (שערי תשובה, שם ומשמעות דברי המג"א תס"ו, א). **ב.** נפל פירור מצה לתבשיל, אפילו למחמירים, אין הדבר אסור את שאר התבשיל, שעד כדי כך, לא קיבלו להחמיר (שו"ת שבט הקהתי ג, קע"ח) ואמר החידושי הרי"מ: "משהו חמץ אסרו, משהו מצה לא אסרו".

סוגי נוזל ומאכל היוצרים "השריה" למחמירים שלא לאכול "מצה שרויה"

מי פירות - יש מחמירים שלא להשרות מצה בשום מיצי פירות, אפילו טהורים, שמא יעוררו מי הפירות את כוח המים שבמצה, להחמיץ (שו"ע תס"ב, ב סמא דחיי י"ג, ו וכן נהג הגרי"י קניבסקי זצ"ל, אורחות רבנו ב, עמ' נ). **יש שלא החמירו** כלל להשרות מצה במי פירות, שהרי, מי פירות אינם מחמיצים, ולאחר אפיית המצה, אין בה כלל מים (שו"ע הרב בתשובה, ו שערי תשובה, שם וכן נהג האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל בעל "דברי יציב).

יין - ברוב היינות מעורב מעט מים, פרט ליינות ביתיים – שאין בהם מים. **שמן** – דינו כמי פירות, שבוודאי לא התערבבו בו מים (שו"ע תס"ד, א ובמ"ב, א). **חלב** - אין מעורב בו מים, ודינו כמי פירות (רמ"א תס"ו, ה ועפ"י פרסומי ועדת מהדרין - תנובה). **חמאה** - אפילו למחמירים במי פירות, כשהחמאה קרושה - מותר למרחה על המצה (מ"ב תס"ו, כ"ו).

גבינות - אין בהם מים, פרט ל**גבינת קוטג'** (פרסומי ועדת מהדרין, תנובה). **ביצה** – דינה כמי פירות (שו"ע תס"ד, ד). ביצה קשה, שאינה רטובה במים, וודאי ניתן להניחה על המצה, כשם שמותר להניח **אבוקדו** על המצה. **מיונז** - העשוי רק משמן וביצים, כמי פירות. מעורב בחומץ או בדבר שיש בו מים - אין להביאו במגע עם המצה "**חריין**" - מסלק מבושל - אין להניחו על המצה.

המתארחים בבית האוכלים שרויה באותו מקום, משום "לא תתגודדו" (שערי תשובה ת"ס, י). אישה, שבבית הוריה לא אכלה שרויה, ונשאת, ובעלה אוכל "שרויה" - אינה צריכה התרת נדרים, מאחר שזה לא מעיקר הדין, ודינה כהולך למקום שנהגו היתר, שאינו צריך התרה (הגר"מ שטרנבוך שליט"א תשובות והנהגות א, ד"ש).

ערבית מוצאי חג ראשון של פסח – ליל ט"ז ניסן

אין מאחרים ערבית, כדי שימי הספירה יהיו "שבע שבתות תמימות תהיינה" (לוח לא"י) כדלהלן בהלכות ספירת העומר.

מוצאי החג: ירושלים - 7:52 במרכז – 7:55 בצפון ובדרום - 7:53 ר"ת - 8:31

בכל תפילות חול המועד אומרים "**יעלה ויבוא**". השוכח "יעלה ויבוא": אם נזכר לפני עקירת רגליים – **חוזר לרצה**. סיים התפילה – **חוזר ומתפלל**, והיינו, בכל תפילות היום. סמוך לערבית נכון להודיע בחשאי להפסיק בשאלת הגשמים, **בני ספרד** – אומרים נוסח **ברכנו וכו' ובני אשכנז** – "**ותן ברכה**".

הטועה ואמר "ברך עלינו וכו' ותן טל ומטר"

- נזכר לפני סיום הברכה: "מברך השנים" - אפילו נזכר תכ"ד, חוזר ואומרה כראוי. **בדיעבד**, אפילו עבר תכ"ד ואמר "ותן ברכה" - יצא (ביה"ל קי"ז ד"ה אם שאל וכו').
- נזכר לפני עקירת רגליו - "יהיו לרצון אמרי פי וגו'" (השני) - חוזר לברכת השנים, ומתחיל שוב: ברכנו וכו' או לבני אשכנז ברך וכו'.
- נזכר לאחר שעקר רגליו, היינו לאחר אמירת "יהיו לרצון אמרי פי וגו' (השני) - חוזר ומתפלל תפילת עמידה.

איש – המזכיר או שואל בטעות את הגשמים, וכבר סיים תפילתו, כנ"ל - אם אפשר יחפש לעצמו מנין נוסף, או אם יספיק יתפלל שוב עם חזרת הש"ץ, לדעת מרן החתם סופר והחזון איש ועוד, "הרי זו כתפילה בציבור אמיתית". **אישה** – הטועה בקיץ, אפילו בתפילת ערבית, אף שאין מחייבים אישה לחזור ולהתפלל עבור טעות שבתפילת ערבית, שהרי לגביה היא תפילת רשות, אבל בימות הקיץ **חייבת** לחזור ולהתפלל, לתקן את שקלקלה (דעת הגרי"ש אלישיב והגר"ע יוסף זצ"ל). **המסופק בברכת השנים האם ביקש גשם** - אחרי מנחה של ט"ו באייר, חזקה שאמר נכון ואינו חוזר (מ"ב וביה"ל קי"ז ד"ה עד).

ספירת העומר

אכילה לפני הספירה

משהגיעה חצי שעה הסמוכה לזמן הספירה [חצי שעה לפני צאת הכוכבים, כעשר דקות לפני השקיעה – קצוה"ש צ"ג, ב], יש להחמיר שלא לאכול בטרם ספרו. ולדעת הגרי"ש"א זצ"ל, לנוקטים שצה"כ חצי שעה אחרי השקיעה, יש לסמוך על זה, ואין איסור באכילה עד השקיעה (הלכות חג בחג א, הערה 14).

מי שיש לו מנין קבוע לערבית או שממנה "שומר" שיזכיר לו לספור – מותר לאכול. ואף בהגיע הזמן, יש מתירים כשיש מנין קבוע או "שומר" שאין מסתבר שספירת העומר שלרוב הפוסקים בזמן הזה מדרבנן, תהיה חמורה יותר מקריאת שמע דאורייתא (שו"ת אגרות משה ד, צ"ט ואז נדברו ו, נ"ב) **אמנם**, דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שכשכבר הגיע זמן הספירה - נוהגים שלא לאכול, ואין סומכים על "שומר" [אלא לעניין לימוד תורה], **ומי** שאינו עומד להתפלל כעת ערבית, ורוצה לאכול, יספור ביחידות לפני ערבית (הליכות שלמה ח"א תפילה ט"ז, ט"ז וכן דעת הגריש"א זצ"ל ב"שבות יצחק כג, ו). **ויזכור שלא לספור עם הציבור, שנית.**

ספירה מיד בתחילת הלילה

ג. כל משך ימי הספירה, **יש להקדים ככל שאפשר**, ולספור בתחילת הלילה, לאחר צאת הכוכבים ותפילת ערבית (ראה מ"ב תפ"ט, ב ושם ל"ו סידור היעב"ץ שו"ע הרב, ג חיי אדם קל"א, ב) המדקדקים בכל ענייני דאורייתא ודרבנן בזמן רבנו תם, המתפלל ערבית בציבור לפני זמן ר"ת – **יספור איתם** (שו"ת מנחת יצחק ט, נ"ה, א). "המדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים, וכן ראוי לעשות" (שו"ע תפ"ט, ב). "מכל מקום אם ברך בביה"ש - יצא אבל, כיון שבא"ר מפקפק, נכון לחזור ולספור בצה"כ, בלי ברכה" (מ"ב, ט"ו).

בנות ונשים במצות הספירה

א. כתב ספר החינוך מצוה שכו: **"ונוהגת מצות ספירת העומר וכו' בזכרים"** – שהיא מצות עשה שהזמן גרמא. למעשה: **בנות ספרד**: אסורות לברך על הספירה "ואם רצו לספור בלי ברכה רשאיות, ועפ"י הסוד טוב שלא תספורנה כלל" (ילקוט יוסף ה, ח). כדברי שו"ת רב פעלים ח"א: "אין לנשים שייכות לקיום מצות הספירה מפני שהיא תיקון לחטא העגל שלא חטאו בו". אמנם, בכף החיים, שם: "אם אפשר תשמענה הברכה מן הגברים".

הערה: בת ספרד שהתחילה לברך – **תפסיק מיד!** (כן הורני הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל).

בנות אשכנז: כתב משנ"ב תפ"ט, ג: "ונשים פטורות וכו'" וכתב המג"א מיהו כבר קיבלו על עצמן חובה, וכמדומה, שבמדינותינו לא נהגו נשים כלל לספור, וכתב בספר שולחן שלמה שעל כל פנים, לא יברכו, שהרי קרוב לוודאי שישכחו יום אחד וכו'.

למעשה, דעת הפוסקים, שכל בת אשכנז שיש לה לוח מסודר וכן המתפללת ערבית בקביעות, או חברות המזכירות זו את זו - **רשאיות לברך ולספור**. ולדברי הגרש"א זצ"ל: "יותר מסתבר שהן תזכורנה, לברך ולספור, יותר מאנשים שמתפללים ערבית ביחידות" ("ועלה לא יבול א, עמ' ק"פ) בכל אופן **אינה מוציאה** בברכתה, ידי חובה, את **האיש**, ואף לא **קטן**, כיון שהוא חייב מדרבנן, משום חינוך, ומעיקר הדין, פטורה אפילו מדרבנן (הליכות ביתה ט"ו הערה צ"א). ובבית הגר"ח קנייבסקי זצ"ל נהגו הנשים לספור כל לילה, והגר"ח היה מזכיר להן. מאידך, בבית מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל לא הורה לנשים לספור (הליכו"ש טז, הערה 95).

גיל חינוך קטנים לספירה: כשם שבלולב, אין די שיודע הקטן להחזיק בלולב, אלא רק "משיודע לנענע, מחנכים אותו למצווה (שו"ע תרנז), א) הוא הדין בספירה, אין די שיודע לספור בברכה, צריך לדעת שסופרים מ"ט ימים עד הסוף, ויודע לשמור חשבון הימים אז מחנכים אותו (הגר"נ קרליץ זצ"ל חוט שני שבת ד, קובץ עניינים עמ' שעז).

הספירה בפועל

יש נוהגים להקדים לספירה, אמירת "הנני מוכן ומזומן וכו'", ולדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל יכולים לומר "לקיים מצות עשה של ספירת העומר", אף שלדעת השו"ע בזמן הזה, אין המצוה מן התורה, אין בזה חשש "בל תוסיף", כי עיקר הכוונה, שסופר לשם קיום מצוה, ולשון "מצות עשה" מתאים גם למצווה מדרבנן, הכוונה באמירת "כמו שכתוב בתורה" - שחכמים תיקנו, כמו שכתוב בתורה, משום זכר למקדש. האומר "הנני

מוכן וכו", **רשאי לומר גם אם הציבור אינו אומר**, אף שיסיים אמירתו לאחר ספירתם, אינו מפסיד בכך, את מעלת הספירה בציבור, כיון שהוא עכ"פ באותו מעמד" (הליכות שלמה ח"א תפילה ט"ז, י"ט ובדבר הלכה, מ"ד).

מנהג כל ישראל, שכל אחד מברך וסופר לעצמו, על כן, כששומעים את הספירה מהש"ץ או מאחר, יש להתכוון לכתחילה, שלא לצאת מהם (שו"ע הרב תפ"ט, י"ב), ואף שיש שהזהירו, כי רק בדוחק רב ניתן להצדיק את הנוהגים שאינם מכוונים ב**פירוש** שלא לצאת, מפני שמצוות דרבנן, אין צריכות כוונה (ראה ספר פסקי תשובות תפ"ט, ח), דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל שכיון שנהוג שכולם מברכים לעצמם, הרי זה, **כסתמא שמכוונים להדיא**, שלא לצאת בברכת הש"ץ (שיח הלכה ח, ל).

"בעומר" או "לעומר": "ביום הראשון אומר, יום אחד **בעומר**" (שולחן ערוך תפ"ט, א) וכן בשאר ימים. "וברוב פוסקים, הנוסח **לעומר**" (משנה ברורה) ומרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל (ועוד מגדולי ישראל), נהגו לחזור על הספירה פעמיים, פעם **"לעומר"** ופעם **"בעומר"**, אבל לא הייתה זו הוראה לרבים (שלמי מועד עמ' ת"מ).

טעות ושכחה הסופר בטעות **ימים בלבד** ולא הזכיר שבועות – **יצא בדיעבד**, וחוזר וסופר כראוי בלא ברכה. **ספר שבועות בלבד בסיום כל שבוע**, ולא מנה הימים – לכל הדעות **לא יצא**. אבל שלא בסופם, כגון שאמר: "היום שבוע ושני ימים, בלי לומר "היום תשעה ימים שהם... – **יצא הנזכר** בין השמשות **ששכח** לספור אמש, יספור בלא ברכה את ספירת אמש, וימשיך לספור בימים הבאים עם ברכה (שו"ת בית שלמה ס"ו, ק"ב שו"ת שואל ומשיב (ד) ג, קכ"ז שו"ת מנחת יצחק ט, נ"ז) ויזהר מכאן ואילך שלא לספור אלא לאחר צאת הכוכבים, שלא יהיה כרתתי דסתרי (שו"ת יביע אומר ד, מ"ג).

המסופק אם ספר אמש, יספור ביום שלמחרת בלי ברכה. ואפילו לא ספר למחרת, רשאי להמשיך ולספור בברכה, מטעם ספק ספקא, ספק אולי ספר, ואף אם לא, שמא הלכה שספירת כל יום מצוה בפני עצמה.

השוכח לספור: אף שזמנה כל הלילה, מיד כשנזכר – יספור (כף החיים תפט, יב). וכן בשו"ת אור לציון ג, טז דייק מלשון השו"ע "ואם שכח לספור בתחילת הלילה", משמע שהאפשרות לספור כל הלילה – רק בדיעבד.

הבדלת מוצאי יום טוב: מברכים רק על היין וברכת המבדיל.

הערה: הגר"א הקפיד שיברכו "מועדים לשמחה" או "מועד טוב" וכן במשך כל חול המועד (מעשה רב, קע"ד).

קיצור דיני חול המועד

סדר התפילה: תפילת חול בהוספת "יעלה ויבא" (שו"ע תצ, ד). השוכח יעו"י ונזכר לפני סיום התפילה – חוזר לתחילת ברכת רצה. סיים התפילה [אמר יהיו לרצון וגו' אף שטרם פסע] – חוזר לראש התפילה (שו"ע שם, ב ומ"ב ג). **בשחרית**: בני אשכנז - אין אומרים בפרק "איזהו מקומן" ה"יהי רצון וכו' " שלאחר 'קרבן תודה. ואין אומרים "מזמור לתודה" (שו"ע תכט, ב וערוה"ש, ג).

בכל ברכת המזון: מוסיפים **"יעלה ויבא"**, השוכח – אינו חוזר (שו"ע קפח, ז ומ"ב, ז). נזכר לפני שהתחיל ברכת "הטוב והמטיב" – אומר "ברוך אתה וכו' שנתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה", בלא חתימת הברכה. ואין אומרים "הרחמן הוא ינחילנו יום וכו'".

הערה: ביום רביעי ט"ז ניסן א דחול המועד טוב להוסיף בסעודה איזה דבר, זכר לסעודת אסתר, שביום זה נתלה המן (מ"ב תצ, ב).

שולחן ערוך תקכ"ט: "ימים שבין ראשון לשביעי של פסח ושבין ראשון של סוכות וכו' הם הנקראים חולו של מועד וכו' וחייבים בשמחה, כנאמר: ושמחת בחגך וגו' (דברים ט"ז, י"ד) ושמחה זו מצות עשה מן התורה".

חייבים לכבד חולו של מועד במאכל ובמשתה. אמנם, אין חיוב לאכול פת בחוה"מ, מכל מקום, לכתחילה מצוה לקבוע סעודה על פת, אחת בלילה ואחת ביום (מ"ב תקל, א). וחייב אדם לשתות יין בכל יום (מ"ב תקכ"ט, ט"ז וביה"ל ד"ה כיצד) ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דווקא יין ולא מיץ ענבים וראוי לשתות "רביעית"

(86 סמ"ק) מי שקשה לו, ישנה עכ"פ מעט יין. ויש ללבוש כסות נקיה ולא ינהג כמנהג של חול, לדעת באה"ט בשם המהרי"ל והח"י אדם קו, א – **יש ללבוש בגדי שבת ויום טוב**. אמנם, במ"ב תקכ"ט ובת"רס"ד, ט – שיהיו חגיגים יותר משל יום חול (גם בטוילים ומסלולים), ובמשנה אבות ג, יא: "המבזה את המועדות, אין לו חלק בעולם הבא" ובבאר היטב שם: המבזה – "שמתנהג ומתלבש בהם כבימות החול". "ותהיה מפה פרוסה על השולחן כל ימי החג – ערוה"ש וכה"ח שם.

צחצוח נעליים – מותר לצורך המועד (שו"ת שבט הלוי ו, רמד שער המועדים פד, כב מפי הגריש"א זצ"ל).

תפירה רקמה וסריגה – אסורים. תיקון (כפתור שנתלש, מכפלת שנשרה או קרע) – כשזקוקים לבגד במועד, מותרים (אפילו יש בגד אחר). ובת ואישה תתפורנה בשינוי ("כשיני הכלב", תפר יוצא ותפר נכנס, תפירה לא סימטרית), שלא תהיה "מלאכת אומן".

כיבוס – מן הדין אסור, אפילו לצורך יו"ט אחרון, ואפילו ע"י נוכרי (שו"ע תקל"ד, א) **בגדי קטנים** [עד גיל 6-7] **וזקנים** או סיעודיים המלכלכים תדיר, **מותר ואפילו במכונה**, ומותר לתלות בגדי הקטנים בפרהסיה (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל). **הערת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל**: עבור קטנים המלכלכים מותר אפילו כשרוצים בגד נאה יותר, והנוסעים, אינם צריכים לקחת מביתם הרבה בגדים לצורך הקטנים כשיש בזה טורח, כדי שלא יצטרכו לכבס.

כיבוס לגדולים: כשנגמר כל המלאי, מותר לכבס **גרביים, לבנים וממחטות**, לפי הצורך, כל אחד לפי הרגלו, אם אין די למועד, והוא רגיל להחליפם כמה פעמים במשך החג ואם אין מכונת ייבוש, מותר לתלותם אף בשמש (שמירת שבת כהלכתה 10). אבל חולצה אסור, אא"כ אין יותר, ומרגישים תחושה מאד לא נעימה (שו"ת שבט הלוי ח, קכ"ד). **ניקוי כתם**: מותר, לא בניקוי כללי, אלא בהשריה במים ומעט סבון, בפרט בכתם שאם לא ינוקה, קשה יהיה לנקותו (שש"כ ס"ו, ע"ג). **גיהוץ** – בבגד שרוצים ללבוש במועד והוא מקומט, מותר לגהץ באופן שטחי, בלא שימוש באדים – (הגר"ח פ"י שיינברג זצ"ל).

תספורת וגילוח: אסורים. אפילו גילוח לפני המועד, אף ע"י נוכרי (שו"ע תקל"א, ב וביה"ל) יש מתירים חלאק'ה בזמנה. **קציצת ציפורניים**: לבני **ספרד** - מותר כרגיל. **לבני אשכנז** - רק אם קצצו לפני המועד (מ"ב, ב), ואפילו נטלו כמה ימים לפני המועד, מותר בחוה"מ, כיון שלא היה לו מה ליטול בערב החג (ערוה"ש שם), כשהם **חציצה** לנטילה, או לצורך מצווה - **מותר** בשינוי, ביד או בפה.

קניות בגדים כלים ונעליים: מותרים לצורך המועד (אפילו לתת מתנה), או ב"דבר האבד", כגון מכירה זולה או כשלא ימצא אחר המועד.

כתיבה: אסורה. אא"כ לצורך מצוה (פרסום שעורים, השבת אבדה וכדומה), או ל"דבר האבד" (רשימה לקניות, מספר טלפון גורלי, מרשם רפואי וכדומה) וזה מותר בלא שינוי. ושמעתי מהגר"ק כהנא זצ"ל שראה בכיס מרן החזו"א בחול המועד עט כתיבה, ולשאלתו, ענה מרן: "אם אשמע על חולה ר"ל או יולדת שצריך להתפלל לשלומם שאוכל מיד לרשום השם".

שימוש במחשב (חסום ובדוק מחמץ): אסור להוציא במדפסת, אא"כ לצרכי מצוה או צרכי רבים או דבר אבד, הקלדת חומר יש להקליד רק לשמירה זמנית (בדיסק-און-קי), ולא לתוך החומרה (הארד דיסק), משום שזה כבונה (דעת הגר"ש"ז אויערבך והגר"ש ואזנר זצ"ל) **שליחת דואר אלקטרוני** – מותרת (אותיות פורחות באוויר). **ציור ומלאכות**: מותרים לילד עד גיל 8 אם ישתובבו משעמום.

מלאכות המותרות במועד

א. צרכי המועד – מותר לעשות במעשה הדיוט, כגון: נגינה [ולצורך מצוה, ושימוח רבים מותרת נגינה אף במעשה אומן, על ידי אומנים בנגינה, כבשמחת בית השואבה ולשמחת החג] פקע מיתר, מותר לתקן במעשה הדיוט לא ע"י תקן מקצועי. צילום (מבלי לפתח התמונה) והקלטה - מותרים. תיקון תקר (פנצ'ר)

לצורך המועד אבל לא תיקון הגלגל החילופי ה"ספר" (מעשה אומן). אין לתקן אופניים, אלא אם נחוצים לצורך קניית אוכל, או לצורך נסיעה לבית הכנסת. **ב. צרכי רבים** – תיקון כבישים חשמל מים, מעלית בבניין רב קומות **ג. צרכי אוכל נפש** – כולל תיקון מקרר, כיריים **ד. דבר אבד** – כשייגרם אפילו ספק הפסד), כגון השקיית עציצים וגינה בימי שרב. **ה. פועל שאין לו מה שיאכל** (אפילו לשלם חובות, ויחסר לו לחג).

כל צרכי בריאות הגוף וצרכיו – מותרים, כגון טיפולים רפואיים, בדיקות חיוניות, אך לא לכוון למועד, רק משום שאז יש זמן פנוי. מותר חיתוך נייר טואלט, ניקוי הבית, כל הנוגע להיגיינה. מותרת שמירה על קטנים (בייבי סיטינג), אבל יש להשתמש בחלק מהתשלום להוצאות החג (הגרי"ש אלישיב זצ"ל)

בישול בסוף חול המועד: אסור להכין לקראת הימים שאחרי המועד אבל אין צריך לצמצם, ואם יישאר - מותר (שו"ע תקל"ג, א). בישול בחול המועד **לצורך יום טוב שני:** - מותר (שו"ת מנחת שלמה א, י"ט).

עליה לרגל בזמן הזה

שו"ת הרשב"ץ ח"ג כ"א: "גם בזמן הזה שבית המקדש חרב, יש לעלות לרגל, שאף לאחר החורבן, מכל מקום, קדושת המקדש וירושלים קיימת לעולם, ואף לאחר החורבן עלו ממצרים ושאר ארצות לחונן מקום מקדשינו. רמז לדבר, במדרש שיר השירים פרק א': "עיניך כיונים" - מה יונה זו אע"פ שאתה נוטל גוזלה מתחתיה – אינה מנחת שובכה לעולם כך ישראל אע"פ שחרב בית המקדש, לא בטלו ג' רגלים בשנה. על כן, יש להשתדל לבוא אל פני שריד בית מקדשנו ויש שאומרים: "ומפני חטאינו גלינו וכו'" ו"אבינו אב הרחמן בנה ביתך כבתחילה וכו' והעלינו לתוכה ושמחינו בבניינה וכו', ואומרים שיר המעלות.. עומדות היו רגלינו וגו'.

שבת חול המועד

מצוה [לשון הגמ' שבת י"ב ע"א והרמב"ם יו"ט י"ט, כ"ו – חייב] למשמש בבגדיו בערב שבת לקראת השקיעה, שמא נמצא בהם מוקצה או דבר שיבא לטלטלו במקום שאין עירוב, ובפרט בחול המועד, שיש לובשים בגדי שבת כל ימות החג.

הדלקת הנרות: ירושלים – 6:41 במרכז ובדרום – 6:57 בצפון – 6:53

הברכה: "להדליק נר של שבת" בלבד.

קבלת שבת: בנוסח **אשכנז** – אומרים רק מזמור שיר ליום השבת וגו' וד' מלך וגו' (שעה"צ תפח, א) ואין אומרים לכו נרננה (ערוה"ש ער, ג ופמ"ג א"א) ולא במה מדליקין ("תרמב, א) ובנוסח **ספרד** - מקצרים רק ב"לכה דודי" **בערבית:** תפילת שבת עם "יעלה ויבא" שכחו יעלה ויבא – וסיימו התפילה – חוזרים ו

קידוש – של שבת. **זמירות שבת:** כבכל שבת. ומנהג צאנז, שלא לשיר זמירות שבת (דברי יציב או"ח, קכג).

שחרית: של שבת בהזכרת פסח **ביעלה ויבא**. הלל – בדילוג. האשכנזים קוראים **שיר השירים** (רמ"א תרסג, ב) שמפורש בו עניין יציאת מצרים (מ"ב ת"צ, י"ז). כשיש מגילה כשרה – מברכים "על מקרא מגילה" ו"שהחיינו" (מנהג הגר"א מעשה רב, קעה).

מוציאים שני ספרי תורה, וקוראים לשבעה קראים בספר הראשון בשמות ל"ג, י"ב: ויאמר משה ד' ראה אתה וגו' פסל לך וגו' ובשני למפטיר "והקרבתם וגו'" (במדבר כ"ח, י"ט). **הפטרה:** "הייתה עלי וגו' (יחזקאל ל"ז) כי תחיית המתים תהיה בניסן. **ברכות הפטרה:** של שבת, בלא הזכרת יום טוב (מ"ב ת"צ, י).

מוסף – של יום טוב ובהזכרת שבת. ולדעת המ"ב אין לומר "קרבת שבת וקרבת היום כאמור".

אין אומרים אב הרחמים שיר של יום לגר"א: **צב** **ואין אומרים** צדקתך וגו' במנחה

במוצאי שבת: **אשכנזים** – אין אומרים "ויהי נועם וגו' **ובני ספרד** - אומרים וכולם אומרים: "ויתן לך"

לקראת שביעי של פסח

א. יש לבדוק את כיסי הבגדים והמעילים לקראת החג שלא יימצאו בהם דברי מוקצה, בפרט ללובשים בחול המועד בגדי שבת ויום טוב ממש. ב. יש להכין נרות לקראת ההדלקה של יום טוב, בנוסף, יש להכין **נר נשמה** לעילוי נשמות הנפטרים ר"ל, שבשביעי של פסח מזכירים נשמות, מי שלא הספיקו להדליקו לפני כניסת החג, יעבירו אש בלילה, וידליקוהו קרוב למקום האכילה, ואם נזכרו רק ביום - ידליקוהו בבית הכנסת, שאין מעבירים אש להדלקה ביום טוב, אלא לצורך מאור חימום או בישול.

הערה לקצרי רוח: המעוניינים להתחיל להחזיר את כלי הפסח אל הארונות, בסוף חול המועד, במידה והדבר נעשה בתוך הבית, ואין בדבר טרחה מרובה - הדבר מותר (אבני ישפה א, ק"ו עפ"י שו"ע תקל"ה, א ומ"ב ד-ה).

שביעי של פסח - כ"א ניסן

הדלקת הנרות: ירושלים – 6:42 במרכז ובדרום – 6:59 בצפון – 6:45

מברכים על הנרות: **"להדליק נר של יום טוב"** בלא ברכת שהחיינו, שהרי אינו רגל בפני עצמו (שו"ע ת"צ, ז).

לענין זמן הדלקת הנרות ביום טוב שחל בחול – לעיל עמ' 28

שימו לב! המדליקה אחר כניסת החג בהעברת אש, תזהר שלא לכבות את הגפרור, ולהניחו שיכבה מאליו.

בערבית: תפילת יום טוב וכן **הקידוש** של יום טוב בלא אמירת שהחיינו.

בשחרית: ישנם מקומות שנהגו בשביעי של פסח לומר בפסוקי דזמרה את שירת הים פסוק בפסוק, וכן הובא במעשה רב, קצ"ג שנהג כן הגר"א. תפילת **עמידה** של יום טוב. **הלל** נאמר בדילוג.

מוציאים שני ספרי תורה: אומרים י"ג מדות של רחמים ו"רבונו של עולם וכו' בספר **הראשון** קוראים לחמישה קוראים בפרשת **בשלח** (שמות י"ג, י"ז עד "אני ד' רופאך"), קוראים את פסוקי השירה בניגון מיוחד (סדור היעב"ץ בשם אביו החכם צבי) יש שנוהגים לעמוד בעת קריאת השירה **ובספר השני** למפטיר מפרשת **פנחס** "והקרבתם וגו'" (במדבר כ"ח, י"ט - כ"ה). **ההפטרה:** "וידבר דוד וגו' (שמואל-ב, כ"ב). **ברכות ההפטרה** - בנוסח יום טוב ונוהגים שאין קטן עולה למפטיר (מ"ב רפ"ב, כ"ג).

הזכרת נשמות

"נהגו לנדור צדקות בעד המתים ומזכירים נשמותיהם, שהמתים יש להם כפרה על ידי צדקה (שו"ע תרכ"א, ו). ובעל "תרומת הדשן", נהג להעביר את הכסף לצדקה מיד למחרת המועד. ויש שנותנים לצדקה עוד בערב המועד, ובשעת הזכרת הנשמות, אומרים: "בעבור **שנתתי** לצדקה לעילוי נשמתם" ויכולים לומר תפילת זכור וכו' גם **ביחידות**, אף שלא נמצאים בציבור – גשר החיים ח"א פרק לא אות ב

אומרים **"אב הרחמים"** ואין אומרים את הפיוט **"י-ה קלי"** ביום שמזכירים נשמות. **שיר של יום** פרק י"ח.

סעודה שלישית ב"שביעי של פסח"

כתב בספר מעשה רב מהגר"א (אות קפ"ה): "והיה מחבב מאד מצות אכילת מצה כל שבעה, ביום טוב אחרון היה אוכל סעודה שלישית, אעפ"י שלא היה אוכל סעודה שלישית בשאר יום טוב, מפני חביבות מצות אכילת מצה שזמנו הולך לו". **צריך לבצוע על לחם משנה** בסעודה זו (עפ"י הרמ"א רצא, ד ובאורחות רבנו ב, עמ' קי שכך נהג בעל ה"קהילות יעקב". וכן הורה הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספר הזכרון דרור יקרא עמ' שעא. אמנם, בשבט הלוי יא, עו שאין צריך.

עצה טובה בתום חג הפסח, רצוי לערוך רישום מפורט של כמויות המאכלים שצרכו בפסח, כגון: יין, מצות, ביצים וכדומה, כהערכות לקראת השנה הבאה עלינו לטובה – **תשפ"ד** כמו כן, יש לציין, כלים חסרים לכלי הפסח, על מנת להשלים בהקדם את החסר, לקראת הפסחים הבאים עלינו לטובה.

אסרו חג

נקרא על שם הפסוק: **"אסרו חג בעבותים"** (תהלים קיח, כז) ש"כל העושה איסור לחג, באכילה ושתייה, מעלה עליו הכתוב, כאילו בנה מזבח, והקריב עליו קרבן, שנאמר אסרו חג וגו' " (גמ' סוכה מה, ע"ב). וברש"י: "שכל העושה אגודה [קשר וחיזוק] לחג ביום שלמחרתו בבהמות עבות ושמות, נחשב לו הדבר כמתן דמים שבקרנות המזבח". ויש שכתב, שמלבד החיוב להרבות קצת באכילה, מצוה גם לאכול בשר (שע"ת תצו, ד).

מנהג "חלת המפתח" לקראת שבת "אחרי מות"

"יש נוהגים בשבת שלאחר הפסח שמברכים בו אייר, לאכול לחם משנה שעושים בו צורת מפתח, או שעושים צורת מפתח בשומשומין שמפזרים עליו, זכר למן [וצריך לומר, שאין חותכים את צורת המפתח [מוחק], אלא אוכלים אותו בשלימותו, דרך אכילה, וראוי אולי לתנו ל"עיקרה של הבית" שבזכותה מתברכת העיסה בבית] שהתחיל לרדת באייר ולרמז על מפתח פרנסה שבידי הקב"ה, ולהזכיר, כי ד' הטוב יפתח לנו את אוצרו הטוב, ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים יפתח" (ליקוטי מהרי"ח, טעמי המנהגים ו"אוהב ישראל" בליקוטים).

משמעויות נוספות מיוחדות ל"מפתח"

א. משמעות מפתח - - ראשית, **"אסרו חג בעבותים"**, עברנו כולנו חוויות מרגשות ורגעים גדולים של ביטויי אמונה קיום מצוות רבות בס"ד, ועלינו לאוצרם ולנעלם בתוכנו במפתח, על מנת שיישארו וילוונו לקראת הימים הבעל"ט.

ב. מפתח מסמל גם כן את **העלייה משער לשער**, לתקן מ"ט שערי טומאה ולהפכם לשערי קדושה, הלוואי ונזכה לפתוח שער אחר שער להגיע אל תכלית יציאת מצרים - תעבדון את האלוקים על ההר ההוא.

ג. מפתח - מסמל פרנסה, לכל **בית מפתח משלו**, כל בית צריך לחיות בדיעה תמידית, כי הקב"ה זן ומפרנס כל אחד, ומשביע לכל חי רצון, כפי המגיע לו, במפתח האישי שלו. לא ניתן במפתח שלנו לפתוח את השער של שכנו ולא הם במפתחם את שלנו - נשמח כל אחד במה שחננו ד'.

ולסיום, מפתח אחד פותח כידוע כל דלת - מפתח אפס! אם נזכור שבלעדיו יתברך אין בנו לא בינה ולא תבונה ולא כוחות משלנו - רק מה שיחוננו הבורא, שאין עוד מלבדו.

חמץ שעבר עליו הפסח

כל חמץ בגודל כל שהוא שלא היה **מכור לגוי בפסח** או לא הוצא לגמרי מרשות ישראל והופקר לפני הפסח - אע"פ שנאמר עליו "ביטול" - **נאסר** אחר הפסח באכילה ובהנאה, לו ולכל העולם, אפילו בכמות של פחות מכזית מי שביטל את החמץ ונאנס ולא הספיק למכרו, או הבודק ולא מצא ואחר הפסח מצאו - אם המדובר בהפסד מרובה, (כמה בקבוקי ויסקי, וודקה או בירה, או כמות גדולה של דגנים או קמח המיוחדים לאסורים בגלוטן וכן כמויות ויטמינים שזקוקים להם ומכילים חמץ) יש להתירם בהנאה כגון למכרם לגוי (הכרעת המ"ב תמ"ח, כה ושעה"צ, ד). **תרופות המכילות חמץ**, אף שלא נמכרו לגוי לקראת הפסח - **מותרים**. גם עבור חולה שאין בו סכנה (שו"ע תס"ו, א).

הלכה למעשה: א. אין לקנות אחרי הפסח אלא רק בחנות שיש בה אישור המעיד על מכירת חמץ ע"י רב, אב"ד או גוף כשרות למהדרין. ומצוין, שהאישור מתייחס לשנת **תשפ"ד**. **ב.** כדי לא להיכשל ח"ו בחמץ שעבר עליו הפסח, שלא נמכר לגוי, או לחוששים שלא מועילה "מכירת חמץ" לחמץ ודאי, ניתן לזהות כל מוצר, האם יצא מקו הייצור **אחרי** פסח תשפ"ג. בעזרת הקוד המופיע על כל מוצר מזון.

ה"קוד" לקניית מוצרי חמץ לאחר הפסח

הקוד השנה תשפ"ד: 4121 – המספר הראשון משמאל 4 מציינ את השנה האזרחית – 2024. שלשת הספרות הימניות מציינות את מספר הימים באותה שנה מאז הראשון בינואר למנינם. כיון שיום אחרי פסח השנה תשפ"ד, יום שלישי כ"ב ניסן היה בתאריך 30/4 ויום זה היה היום ה 121 מתחילת השנה הלועזית – הראשון לינואר 2024 (למנינם) אם כן, כל מוצר שתאריך ייצורו מיום 30/4 והלאה - יוצר אחרי הפסח – והקוד שעליו 4121 ומעלה.

תזכורת: ישנם מוצרי מזון שבהכשר בד"צ העדה החרדית שאינם מכילים חמץ כלל כל השנה, ולכן אף המחמירים לעצמם, שלא לצורך מזון שנמכר אפילו בחנויות, ואינם סומכים על מכירה שנעשתה אפילו על ידי "העדה החרדית" – **רשאים לקנות אותם אחרי פסח**, כיון שכל השנה, אינם מכילים חמץ: אבקות אפיה, אורז, אינסטנט פודינג – כל הטעמים, במבה, ג'לי, גריסי פנינה, דבש, דגים טריים, דייסת קורנפלור לתינוקות, חומץ, חרדל, חילבה (גרגרנית), טופי (כל הסוגים), טחינה, יין מיקבי הארץ, מיונז, מרגרינה, סוכר וניל, סילאן, קטשופ, קפה נמס ומגורען, קצפת ריץ', ריבות, שוקולית, שמרים טריים ויבשים, שלגוני קרח

מצה לאחר הפסח

מותר להמשיך לאכול מצה ואפילו ביום שאחרי שביעי של פסח? בשונה מיום אחרי סוכות (שמחת תורה) שאסור לשבת בסוכה כשירה משום "בל תוסיף"? **תשובה:** בפסח החובה מן התורה לאכול מצה היא רק בליל ט"ו בניסן ("בערב תאכלו מצות") בשאר ימים, "רצה אוכל, רצה אינו אוכל". ולכן אין בל תוסיף על אכילתה

ברכת המצה לאחר הפסח מנהג בני ספרד המקובל על רוב הפוסקים (פרט לגאון רבי ברוך טולדנו אב"ד מקנס זצ"ל) מברכים על המצה בשאר ימות השנה "בורא מיני מזונות" על פי ההגדרה השלישית בשולחן ערוך קס"ח, ז: "ויש מפרשים, שהוא פת, בין מתובלת בין שאינה מתובלת, שעושים אותה כעכים יבשים וכוססין אותם". **ופשוט, שאף בני ספרד, האוכלים את המצה לאחר שהושרתה במים או טוגנה בשמן, ונעשתה רכה, מברכים עליה "המוציא" ו"ברכת המזון", שכבר אינה יבשה ואינה נכססת בפה**

מנהג בני אשכנז המקובל על רוב הפוסקים – (פרט לגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל) ברכתה של המצה אף בכל ימות השנה **"המוציא" ו"ברכת המזון"** שהרי אינה נאכלת לתענוג, כשאר סוגי המאפה היבשים והנכססים (כמציות, קרקרים, "לחמית" "פתית" מקלות מלוחים ביגלעאך וכדומה אלא נאכלת למזון ולסעודה, והראייה שבימי הפסח ברכתה "המוציא" לכל הדעות.

שיטת **הגר"ע יוסף זצ"ל** כמובא בילקוט יוסף ח"ג עמ' רכו: "הספרדים ובני עדות המזרח נוהגים לברך על המצה לאחר הפסח "בורא מיני מזונות" ולאחריה "על המחיה ויש למנהגם זה על מה לסמוך, **וחסידים ואנשי מעשה** (בני ספרד) נוהגים לאכול המצה בתוך סעודה של פת גמור (כך נהג הגר"ע יוסף זצ"ל בעצמו כל השנים) או ש"קובעים סעודה" על המצה, שהוא שיעור וכו' – 230 גרם, ואז מברכים על המצה המוציא וברכת המזון וצריכים ליטול ידיים כדין וכו' והפוטרים הברכה הראשונה של המצה בטעימה מפת גמור, יברכו ברכה אחרונה "מעין שלש" ומי שאינו רגיל לאכול פת כלל מסיבות בריאותיות, יברך על המצה המוציא וברכת המזון כל ימות השנה.

ממתי משתנה הברכה על המצה לבני ספרד לדעת הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל – משעה שהביאו הביתה לחם. לדעת הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל – למחרת מוצאי יו"ט אחרון (אור לציון ב, צו) ולדעת הגאון רבי מרדכי אליהו זצ"ל כל המצות שנקנו לפסח עד פסח שני – ברכתם "המציא".

שבת פרשת "אחרי מות" – "מברכים חודש אייר"

הדלקת הנרות: ירושלים – 6:45 מרכז ודרום – 7:02 צפון – 6:49

ההפטרה: לבני אשכנז: "הלא כבני כושיים" (עמוס ט, ז). ולבני ספרד: ויהי דבר וכו' התשפוט (יחזקאל כ"ב ולגרימ"ט הוא הדין לבני אשכנז).

אומרים "אב הרחמים" (ולגר"א לא אומרים)

לא אומרים צדקתך וגו' מתחילים פרקי אבות – **פרק א'**

ולקראת שבת "אחרי מות" – "מברכים חודש אייר", נספיק בס"ד, להכין חלות, פשטיות ושאר מטעמי השבת, מקמח שנמכר כדת וכדין, כמובא בהגדה של פסח – "באר ישראל" (תשע"א) להרה"ג אברהם צבי ישראלזון שליט"א עמ' ס, בשם סבו הגרי"ש אלישיב זצ"ל: "קמח מחיטים שלוחלחו במים לפני הפסח, ומכרוהו לנוכרי, וספק אם החמיץ על ידי הליתיה במים, ואפילו אם החמיץ אפשר שלא החמיץ כולו, אלא חלקו, ונחשב לתערובת חמץ, ולכן אם נמכר כדין, יכולים גם המהדרין להקל להשתמש בקמח זה".

והוסיף בשם מרן זצ"ל: "רבים מהדרין שלא לקנות אחר הפסח, חמץ שנמכר לגוי במכירת חמץ, והוא עפ"י המבואר בשם הגר"א, כל זה בחמץ גמור, כגון דברי מאפה או בירה, אבל מאכלים שמעורב בהם חמץ כגון אבקות מרק, נקניקיות, שניצלים מהחי ומהצומח וכל שיש בהם תערובת חמץ, וכן חמץ שנאפה אחר הפסח ומכיל לתת מלפני הפסח, כל שהרוב אינו חמץ, אפשר להקל בזה". וכן העיד השנה ידיד נפשי הגאון רבי משה ויא שליט"א: "שאלתי את מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ואמר לי בזה הלשון: "אין נהוג להחמיר כשיטת הגר"א לעניין החמץ שעבר עליו הפסח". וכנהוג, על ידי בתי הדין צדק מזה שנים, לקיים מכירת חמץ כדת וכדין, והמחמירים על עצמם, יתכן שיספיקו לקנות קמח שנטחן אחר הפסח, עד השבת.

מנהגי הספירה

הקדמה

"שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לרבי עקיבא, וכולם מתו בין פסח לעצרת, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה" (גמרא יבמות ס"ב ע"ב). ולכן נוהגים בימים אלו מקצת דיני אבלות (שולחן ערוך תצ"ג, א). השאלה: באלו ימים מתו? ואם כן, מתי נוהגים במקצת מדיני אבלות?

המנהג המקובל בארץ ישראל - תלמידי ר"ע מתו במשך שלשים וארבעה הימים, שבין יום שני של פסח עד ל"ג בעומר (הובא בביאור הלכה שם, עפ"י המדרש). ולדעת השולחן ערוך (תצ"ג, ב), אין להקל אפילו בר"ח אייר ולא בל"ג בעומר, אלא מיום ל"ד בעומר לאחר נץ החמה, מדין "מקצת היום ככולו". מאידך, לשיטת הרמ"א שם, אפשר להקל בבוקר ל"ג בעומר, ולעניין נישואין כבר מליל ל"ג בעומר, כדלהלן.

מנהג המקובל בחלק מקהילות אשכנז בחוץ לארץ - התלמידים מתו במשך כל הימים שבין פסח לעצרת, חוץ מבט"ז ימים, שאין אומרים בהם תחנון: 7 ימי הפסח עם אסרו חג או בחו"ל יום טוב שני) 6 שבתות, 2 ימי ר"ח אייר ויום 1 ר"ח סיון, שהם ס"ה – 33 ימים (דעת התוספות). ויש אומרים, שנהגו לנכות ט"ז ימים מיום ב דפסח עד ב דר"ח אייר (ב"ח ומג"א, ה) ולדעה זו, מקילים ביום ל"ג בעומר בבוקר, אבל מל"ד שוב אסור עד שבועות (רמ"א ומג"א) ובערב שבועות מקילים מדין "מקצת היום ככולו". וכתב הט"ז שהמנהג להמשיך מיום לד בעומר, הוא משום מסעי הצלב, שהיו בזמן הזה.

ויש אומרים, שנוהגים איסור מא' דר"ח אייר עד ג סיון בבוקר, דהיינו שמקילים בשלשת ימי הגבלה, וביום א של ימי ההגבלה מהבוקר, וכדי להשלים ל"ג ימי אבלות מוסיפים שני ימי ר"ח אייר (מג"א, ה), ובכל זאת מקילים בל"ג בעומר עצמו מהבוקר (חיי אדם הובא במ"ב).

מנהג האריז"ל - מנהגי האבלות אינם רק משום פטירת תלמידי ר"ע, אלא על פי הקבלה ולתקן חטא העגל (שו"ת אור לציון ג, י"ז), שלא להסתפר כל ימי הספירה עד ערב חג שבועות (פרי עץ חיים ספה"ע, ז) ויש אומרים עד מ"ח לעומר (שו"ת מנחת אלעזר ג, ס"ה). והמדקדקים נוהגים כן (ארחות רבנו ב, עמ' צ"ה), אפילו כשיש להם ברית מילה (שערי תשובה, ח). י"א שמנהג האריז"ל גם לעניין נישואין (שו"ת דברי יואל א, כ"ו) ויש אומרים שאף לאריז"ל מותר לערוך נישואין בל"ג בעומר (שו"ת מנחת אלעזר ד, ס).

קביעת מנהג

בזמננו, שבכל מקום, רבנים שונים, בתי כנסיות בנוסחים שונים וקהילות נפרדות במנהגיהם, אף שכתב הרמ"א (שם, ג) שבעיר אחת לא ינהגו אלא אותו מנהג, משום איסור "לא תתגודדו", כיום אין האיסור אלא בעיר שכולם כפופים לרב אחד, ובית כנסת אחד לכל בני הקהילה (שו"ת אגרות משה א, קצ"ט).
במקום שאין מנהג קבוע – רשאי כל אדם לנהוג כל שנה כמנהג מסוים, (שו"ת חת"ס, קמ"ב ושו"ת מנח"י ד, פ"ד).

פרוט מנהגי האבלות הנהוגים בימים אלו

איסור עשיית מלאכה משקיעת החמה, 8-10 דקות

שו"ע תצ"ג, ד: "נהגו הנשים [גם האנשים בכלל, אלא שאין דרכם לעסוק במלאכותיהם בשעות הערב] שלא לעשות מלאכה מפסח עד עצרת משקיעת החמה ואילך" ובמ"ב שני טעמים לדבר: א. נאמר "שבע שבתות" מלשון שביתה. ב. בשעה זו נקברו כל ערב תלמידי ר"ע ר"ל והעם נמנעו אז מעשיית מלאכה. וכהכרעת שער הציון, שם: "נהגו עד ל"ג בעומר" שלא לעשות מלאכה כבדה (תפירה, כיבוס וכדומה) מהשקיעה במשך זמן קבורה 8-10 דקות ובכף החיים, שם, שאין למחות במי שאינה מקפידה, משום שהמנהג רק מספר דקות, קשה להקפיד בקיומו.

איסור תספורת וגילוח

שו"ע תצ"ג, ב: נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג בעומר וכו' ואין להסתפר (לספרדים) עד ל"ד בבוקר. ברמ"א (לאשכנזים): במדינותינו מסתפרין כבר ביום ל"ג בעומר ומרבים בו בשמחה. ומנהג חסידים על פי האריז"ל והקבלה, שאין מסתפרים כל ימי הספירה עד ערב חג שבועות, ויכול אדם לנהוג שנה אחת כמנהג אחד ושנה אחרת כמנהג אחר (שו"ת חתם סופר, קמ"ב ושו"ת מנחת יצחק ד, פ"ד)

בנות ונשים: בשו"ת אגרות משה יו"ד ב, קל"ז: "ראוי להן להחמיר ולא להסתפר, אם אינו נחוץ כל כך", דוגמה לנחיצות, כשהשיער עלול לצאת מתחת כיסוין וכו'. או לפגישת שידוכין. כמו כן, לצורך מצוה מותרת הסרת שיער בכל הגוף. **מריטת גבות** - אינה נחשבת לתספורת אף כשהדבר נעשה לייפוי (ספר בין פסח לשבועות ט, י"א). **קטנים** - מותרים להסתפר, אך אם אין צורך, יש להימנע עד ל"ג בעומר. **מותר לספר** **לספר** את מי שנוהג להסתפר על פי מנהגו (הליכות שלמה, ניסן י"א דבר הלכה, ל"ה), שאין האיסור על הספר, אלא למסתפר **קציצת ציפורניים** - מותרת כל ימי הספירה.

איסור נישואין

שו"ע תצ"ג, א: נוהגים שלא לשאת אישה בין פסח לעצרת עד ל"ג בעומר - **השנה:** יום ראשון י"ח אייר. **בני אשכנז:** נישאים ביום ל"ג בעומר עצמו השנה, אין שייך להינשא במוצאי שבת, אבל למחרת יום ראשון, לפני שקיעת החמה - **7:41** ולכתחילה, יש ליטול לסעודה לפני השקיעה ואח"כ נהגו להמשיך באיסור עד ראש חודש סיון (שיש קהילות אשכנז שנישאים במשך ניסן עד ר"ח אייר).

בני ספרד: נישאים רק מיום ל"ד בעומר (מוצאי ל"ג בעומר) ואילך. שידוכים, הנקראים כיום "אירוסין" – מותרים אפילו בשירה ונגינה בלא ריקודים. **הערה:** אחרי ל"ג בעומר רשאים בני אשכנז להשתתף ולשמוח בנישואי בני ספרד. וכן היה משתתף מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בנישואי בני ספרד לאחר ל"ג בעומר, אולם סירב לערוך את החופה והקידושין.

קניית בגדים, חפצים ורהיטים

מותר לתפור או לקנות בגדים חדשים בימי הספירה (שדי חמד, פאת השולחן, כף החיים תצ"ג, ד בשם המאמר מרדכי וכן הכרעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בספר "ועלהו לא יבול" א, עמ' קפ"ב, וכן כתב הגאון רבי ב"צ אבא שאול זצ"ל ב"אור לציון ג, י"ז-ב: "אין שום מנהג לאסור לקנות או ללבוש בגד חדש בימי הספירה ואף לקנות דברים גדולים וחשובים, ואין מנהגי אבלות בימי הספירה אלא בנישואין ותספורת בלבד".

קניה והעברת דירה

יש שכתב, שלכתחילה אין לעבור דירה אלא בל"ג בעומר או מראש חודש סיון ואילך, ובמקום צורך גדול, אפשר להקל עד ראש חודש אייר (הגר"ש וזנר זצ"ל שו"ת שבט הלו"י, קל"ה). אכן, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח קנייבסקי זצ"ל שאין שום איסור לעבור דירה בימי הספירה, ובוודאי בארץ ישראל, ואף מותר לסייד את הדירה קודם שנכנסים אליה. והוסיף הגר"ח זצ"ל בשם אביו זצ"ל: העולם טועים, ומדמים מנהגי הספירה למנהגי אבלות בין המצרים" (הלכות חג בחג ספיה"ע ז, ו הערה 26). **מותר לקנות דירה** ובפרט בארץ ישראל שיש בזה משום מצות ישוב א"י (בקובץ מבית לוי ענייני ניסן עמ' פ"ח).

ברכת שהחיינו

מנהג בני אשכנז: כתב המ"ב "אם נזדמן לו איזה עניין שצריך לברך שהחיינו – יברך" ומבאר הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספר "בין פסח לשבועות ט"ז הערה א), שמותר אפילו לכתחילה (וכן דעת הגאון רב"צ אבא שאול זצ"ל (ב"אור לציון ג, י"ז-ב), וכן פסק מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל (בספר "ביצחק יקרא") **מנהג ספרד:** על פרי חדש אף בחול, והממתין לברך על בגד חדש בשבת - תבוא עליו ברכה.

ריקוד, ניגון ושמיעת מוזיקה

"ריקודים ומחולות – אסורים בימי הספירה (מ"ב תצ"ג, ג), וביאר מרן הגרש"ז זצ"ל את ההבדל שבין ריקוד למחול: "ריקוד – שאחד או שנים רוקדים. ומחול – הוא ריקוד של מספר אנשים המסתובבים במעגל כמחול הכרם. אמנם, במקרא "מחול" – מופיע ככלי נגינה. ראה תהילים ק"נ: "הללוהו בתוף ובמחול", כידוע הלויים לא רקדו במקדש, אלא עמדו על הדוכן וניגנו גם בכלי הנקרא מחול.

כמו כן, בקריעת ים סוף נאמר: "ותיקח מרים הנביאה וגו' את התוף בידה ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות" (שמות טו, כ). וכתב בספר שו"ת באר שבע: שלא יעלה על הדעת שמרים ונשות ישראל רקדו לפני העם אלא כנאמר במדרש תנחומא לשמות: מרים נביאה הייתה, וידעה שעתידיים ישראל לשיר שירה על הים ובמכת החושך הייתה מאספת תופים ומחולות מבתיהם של המצריים כדי לנגן בהם, על ים סוף, כדי שלא יישמע קולן בשירתן. וכן נאמר: "אז תשמח בתולה במחול (היא ניגנה בכלי שנקרא מחול שכנראה רקדו לצליליו) ובחורים זקנים יחדיו" רקדו. (ובמ"ב סוף הלכות יום טוב, שרקדו נשים לבד וגברים לבד).

הלכה למעשה: כתב בשו"ת אגרות משה יו"ד ב, קל"ז ואו"ח א, קס"ו וג, פז: "אין לנגן ולשמוע ניגון ביחידות ואפילו בהקלטה". וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל ילקו"ה, עמ' תל: "ריקודים ומחולות לדבר הרשות אסורים בהחלט בימי הספירה, ולכן, אסור לשמוע שירים בליווי כלי נגינה מהרדיו, ומהנגן בימי הספירה".

היתרים בנגינה ובשירה

1. **בשמחה של מצוה** פוסקי ספרד מקילים כגון בבר מצוה כשהוא ביומו, או החתן דורש. פוסקי אשכנז יש מהם מקילים (אגרות משה ושונה הלכות) ויש מחמירים (הגר"מ שטרנבוך שליט"א והגר"ש וזנר זצ"ל). **ב"שבע ברכות"**, כשהתחנונו בל"ג בעומר, או לנוהגים בער"ח אייר, מותר בכלי שיר (אגרות משה או"ח א, קנט).

בהכנסת ספר תורה: הגרי"ש אלישיב זצ"ל התיר בנגינה וריקודים שהיא שמחה של מצוה, אך אין ראוי לכתחילה לקבוע הכנסת ספר תורה בימי הספירה בריקוד וניגון אלא כשיש הכרח (חג בחג ספיה"ע ז, 36).

2. מותרת השמעת מוסיקה, כנתינת קצב להתעמלות או תרפיה במוסיקה (לא מחול אירובי

3. **מותר למורה לנגינה** ללמד, כשהלימוד לצורך פרנסה (שו"ת אגרות משה ג, פ"ז ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל סידור פסח כהלכתו י"ב, ט"ז שלא כדעת הגר"ש וואזנר זצ"ל שאוסר – קובץ מבית לוי ג, עמ' טל).

4. מותר לנגן בגני ילדים לאלו שטרם הגיעו לגיל חינוך [6-7] כיון שאין למנגנת הנאה מכך ואינה מנגנת אלא לצורך פרנסתה (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל הלכות חג בחג וסידור פסח כהלכתו שם), ולדעת הגר"נ קרליץ זצ"ל יש להימנע מלנגן מנגינות מרקידות (שו"ת חוט שני שבת ד, עמ' שע"ט). כמו כן, מותר להכין כיתה, בעיקר בכיתות נמוכות, להצגת סיום וכדומה, במקום סגור.

5. חולה הזקוק לחזק את רוחו, ומי שסרה ממנו חדות החיים ומרגיש דכדוך או מרה שחורה ח"ו – רשאי לשמוע נגינה ושירים בצנעה באזניות (דעת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל ב"הלכות חג בחג ספיה"ע ז, 39 והגרש"ז אויערבך זצ"ל ב"הליכות שלמה" פסח י"א, 54 הגר"ק זצ"ל ב"יד ספיה"ע" ל"ג, י"ח).

6 מותר לשמוע שירת הבקשות, פרקי חזנות, שירי רגש "שקטים" ומוסיקה קלאסית, למי שהדבר נחוץ לו (הגרש"ז אויערבך, הגר"מ הלבפשטם והגר"ח"פ שיינברג זצ"ל).

7. שירה בפה: אף שב"לקט יושר" (עמ' 97) כתב, שבעל תרומת הדשן לא שר "אליהו הנביא" במוצאי שבתות ימי הספירה. וכן ב"וסף אומץ" (סי' תר"א עמ' 128) כתב, שאף בשבתות של ימי הספירה יש להנמיך הקול בזמירות של שבת. הוראת הגרש"ז אויערבך זצ"ל: ששירה המרוממת את הנפש, ואינה מביאה לידי ריקוד ומחול - אין להימנע ממנה בימי הספירה (הליכות שלמה פסח י"ד, י"א). ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל: "מותר לשיר בפה אפילו שירה המעוררת לריקוד ומחול, שלא אסרו אלא ריקודים ומחולות" (הלכות חג בחג ספיה"ע ז, הערה 34).

8. מותר לשמוע שירה מוקלטת, ללא ליווי כלי נגינה [יצירות ווקאליות], שאין זה נחשב לשירה בכלי. קלטות בהן הזמרים מבצעים בפיהם את קולות כלי הנגינה, כתב שו"ת שבט הלוי ב, נ"ז וח, וקכ"ז, שיש לאסור.

יום שלישי כ"ט ניסן - ערב ראש חודש אייר

נוהגים שלא לומר סדר "יום כפור קטן" בערב ראש חודש אייר, ואין מתענים (מ"ב תכט, י וכה"ח, טז בשם החיד"א) ויש מתענים (הגר"ח פלאגי' ובן איש חי).

ג אייר - שבת פרשת "קדושים"

הדלקת הנרות: ירושלים – 6:50 במרכז ובדרום – 7:07 בצפון – 6:54

ברכה למתענים בה"ב

מנהג האשכנזים שהש"ץ אחרי אמירת אשרי שלפני מוסף (בלוח א"י - לפני אשרי) בעוד ספר התורה בידו, מברך "מי שברך" למי שיקבל עליו להתענות בה"ב. הייתה ברית או שכחו - מברכים במנחה. העונה אמן ובדעתו להתענות - אינו צריך קבלת תענית במנחה שלפניה אך אינו מחויב להתענות. לא ענה אמן, ואפילו ענה, טוב יותר שיקבל על עצמו את התענית במנחה שלפניה (שו"ע תקס"ב, ח ומ"ב).

אין אומרים צדקתך וגו' במנחה אבות - פרק ב

יום רביעי י"ד אייר פסח שני

אין אומרים תחנון. והוא יום שמרבים בו קצת בשמחה (החיד"א במורה באצבע, רכ"ב). [בזמן שבית המקדש היה קיים היו מקריבים קרבן פסח, למי שלא הקריב בראשון, כגון לקטן שהגדיל ולגר שהתגייר בין פסח ראשון לשני], וכתב היעב"ץ בסידורו: "גילו לי מן השמים טעם שנקבע פסח שני ליום זה לפי שבשנה הראשונה לצאתם ממצרים אכלו מהמצות עד ליל ט"ו באייר ומכאן שהקדושה היא נמשכת עד ליום זה". ואכן, מנהג החת"ס לאכול מן המצה, זכר לקרבן הפסח שנאכל על המצות. וכן נהג הגרי"י קנייבסקי זצ"ל (אורחות רבנו ב, צ"ז). נהוג לאכול ביום י"ד, ויש שאוכלים בליל ט"ו בזמן אכילתו. בני אשכנז – אומרים "למנצח יענך וגו"

ט"ו אייר: לענין "שאלה" בברכת השנים: כיון שעברו 30 יום שכבר שלא הזכירו טל ומטר, המסופק אם הזכיר טל ומטר - הכרעת המ"ב שמכאן ואילך - אינו חוזר (ביה"ל ד"ה עד ל' יום). והשנה הוא מאור ליום חמישי פרשת בהר.

יום ראשון י"ח אייר - ל"ג בעומר

אין אומרים בו תחנון, ולא במנחה שלפניו (כדעת הרבה פוסקים, וכן המנהג בארץ ישראל. אבל בחו"ל הרבה אומרים, כפסק הגר"י הענקין וגר"מ פיינשטיין זצ"ל) ואשכנזים אומרים למנצח וגו' יש להיזהר בבין השמשות, של אור לל"ג בעומר, שלא לומר "היום ל"ג בעומר", שאז מספק, אין לספור בברכה באותו לילה, כיון, שאמירת מספר הימים בראשי תיבות כמוה כספירה (ראה באור הלכה תפ"ט ד"ה מונה וכו' שהשעת מחמיר). האומר בטעות, בדיעבד יש לו על מי לסמוך ולספור בברכה שהרי לא התכוון לספור, אלא לציין שכך קרוי היום טוב (שער הציון שם וכף החיים, ל ושו"ת אור לציון ג, ט"ז, ד),

תספורת

לבני ספרד – אין להסתפר עד יום רביעי ל"ד בעומר בבוקר (שו"ע תצ"ג, ב). **לבני אשכנז** – מותר כבר בל"ג בבוקר (רמ"א, שם). **ולמנהג האריז"ל** – אין להסתפר כלל.

מנהג ותיקין, לספר את הילד ["חלק'ה"] בהגיעו לגיל שלש, בקברו של הרשב"י במירון, ויש נוהגים לספור בקבר שמעון הצדיק, ולחנכם להשאר פאות הראש (שערי תשובה תקל"א, ב) ואין בזה איסור תספורת, שנקרא: "עשיית פאות", ולכל הדעות אפשר לקיימו כבר בליל ל"ג בעומר (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל הלכות חג בחג ספיה"ע ז הערה 58).

הערה: כנ"ל, "ספר" הנוהג איסור תספורת כמנהגו, מותר לו לספר את כל מי שנוהג היתר תספורת על פי מנהגו, "שאין האסור משום אבלות לספר, אלא למסתפר (הגרש"ז אויערבך זצ"ל הליכות שלמה ניסן י"א דבר הלכה ל"ה).

נגינה ושמיעת מנגינות

לבני ספרד – מותר לשמוע כלי זמר רק מבוקר ל"ד בעומר, כדין תספורת. **ולבני אשכנז** – כבר מיום ל"ג בבוקר (שו"ת שבט הלוי ח, קס"ח). בארץ ישראל נהגו להקל ולנגן בכלי שיר כבר מהלילה כאשר שמחים ומותר לרקוד בהילולת התנא בר יוחאי, ולשמוע שירים כל היום (חוט שני שבת ד, עמ' ש"פ).

נישואין לבני ספרד – אין לערוך נישואין, אלא מיום ל"ד בבוקר, **ולבני אשכנז** מיום ל"ג בבוקר, כיון שנישואין ותספורת – דין אחד להם (מ"ב שם, ה וי"א). **יש מתירים** לאשכנזים לערוך נישואין כבר בליל ל"ג בעומר, ולבני ספרד בליל ל"ד אחרי צאת הכוכבים, ויש לסמוך על זה בשעת הצורך (פרי חדש, ס"ב שערי תשובה, ושו"ע הרב, ה).

נישואי בני אשכנז ביום ל"ג בעומר, אם מנהגם להמשיך דיני האבלות לאחר ל"ג בעומר, לכתחילה יש לסיים החתונה והריקודים עד כניסת ליל ל"ד, ובמקום צורך, כיון שהתחילו בהיתר, יש להקל ולהמשיך בלילה (שו"ת מנחת יצחק ד, פ"ד) ויש מתירים לכתחילה לערוך את הסעודה והריקודים בלילה (ליל ל"ד), אם החופה נערכה ביום ל"ג (שו"ת אגרות משה אבהע"ז א, צ"ז).

נחלקו הפוסקים, **אם חתן וכלה צריכים לצום** ביום חופתם, בימים שאין אומרים תחנון, והמקילים, יש להם על מי לסמוך (מ"ב תקע"ג, ז עפ"י א"ר בשם נחלת שבעה). **ומותר להשתתף בחתונה**, אף למי שמנהגו לעניין אבלות שונה מהחתן והכלה, כיון שמצווה לקרואים לשמח חתן וכלה (שו"ת אגרות משה א, קנ"ט דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל הליכות שלמה ניסן, א, י"ט). לדעת הגר"ש וואזנר זצ"ל בקובץ מבית לוי, שמותר לאחל מזל טוב, ולא להשתתף בריקודים ובסעודה.

זמני מירון תשפ"ד : זמן ציצית ותפילין – **4:34** הנץ המישורי – **5:33** והנראה **5:35**
שקיעה – **7:43**

בשורה טובה

בחסדי ד' יצא לאור ספר חדש (כל השביעי חביב)

"כדת משלה וישראל"

הליכות שידוכים ונישואים

כולל הנושאים: המצווה להינשא, גיל הנישואים, הקדמת נישואי צעירים למבוגרים, טיב המשפחות ויחוסן, בעלי שמות זהים, טיב הבריות, שידוך כהלכתו, הלכות שדכנים, חגיגת השידוכים, בין השידוכין לנישואין, יום החופה, החופה, סדר הקידושין והנישואין, סעודת הנישואין, נגינה ותזמורת, "מצוה טאנץ", צילום והסרטה, שבעת ימי המשתה, "שבע ברכות", "פנים חדשות", שבת שלאחר החתונה, "שנה ראשונה", לבישת קיטל, שינה בסוכה, נסיעה לאדמו"ר, ושמח את אשתו, שלום בית, אבלות ר"ל ונישואין, נישואין בזיווג שני

נספחים: א. ברכות, בקשות ותפילות. ב. נוסחי שטרי שידוכין וכתובות. ג. בקדושה ובטהרה

כתובת להערות: הרב יצחק יעקב פוקס, פנים מאירות 17, ירושלים פלפון 0548483398 או
בפקס 025372586 לקבלת הדפים ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל
y0548483398@gmail.com

מחבר הספרים: "תפילה בציבור", "תפילה כהלכתה", "הליכות בת ישראל",
"הכשרות", "הליכות בין אדם לחברו" ו"הליכות תינוקות וקטנים".

בברכת קיץ בבריות הגוף והנפש מלא וגדוש בבשורות טובות ישועות ונחמות